

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

**KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİNİN MESLEKİ
YETERLİKLERİ (DİYARBAKIR ÖRNEĞİ)**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DANIŞMAN
Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR

HAZIRLAYAN
Emine BALBAY

ELAZIĞ-2011

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİMİ

KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİNİN MESLEKİ YETERLİKLERİ

(DİYARBAKIR ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR

HAZIRLAYAN

Emine BALBAY

Jürimiz,/....../2011 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Prof. Dr. Adem TUTAR
2. Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR
3. Doç. Dr. İsmail ERDOĞAN
4. Yrd. Doç.Dr. Enver DEMİRPOLAT
5. Yrd. Doç.Dr. Musa ERKAYA

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/....../2011 tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Yeterlikleri (Diyarbakır Örneği)

Emine BALBAY

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Din Eğitimi Bilim Dalı

Elazığ-2011; Sayfa: XV+102

Genel eğitimde temel unsur öğretmen olduğu gibi Kur'an Kursu öğretiminde de temel unsur, Kur'an Kursu öğreticisidir. Kur'an öğretiminde öğretim unsurlarına işlerlik kazandıran ve Kur'an eğitim öğretiminde belirlenen hedeflere ulaştıran öge Kur'an Kursu öğreticisidir.

Bu çalışmada Kur'an Kursu öğreticilerinin yeterlikleri, yapılan anketlerle ve Kur'an Kursu öğreticilerinin kendi ifadeleri çerçevesinde belirlenmiş ve değerlendirilmiştir.

Giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi, amacı, evren ve örnekleme üzerinde duruldu aynı zamanda araştırmada kullandığımız yöntem ve teknikler hakkında bilgi verildi. Birinci bölümde, Kur'an öğretiminin Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar uzanan tarihi gelişimi hakkında bilgi verildi. Ayrıca Kur'an Kursu öğreticisinin yeterlikleri ile ilgili teorik bilgiler verildi. İkinci bölümde ise uygulamış olduğumuz anketlerin analizi ve yorumlarına yer verildi. Sonuç ve öneriler bölümünde ise araştırmanın sonucu oluşturuldu ve bu sonuca bağlı öneriler geliştirildi.

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğreticileri, mesleki bilgi (özel alan) açısından kendilerini yeterli gördüklerini ve özel alan bilgisinin eğitim öğretim etkinliklerinde ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olduğunu belirtmişlerdir.

Kur'an Kursu öğreticilerinin sorulara verdikleri cevaplardan, eğitim öğretim süreci (pedagojik formasyon) etkinliklerinde genel itibariyle yeterli olmadıkları

anlaşılmaktadır. Bununla birlikte öğreticiler, pedagojik formasyon alanında kendilerini geliştirme konusunda herhangi bir gayret göstermemektedir. Kur'an Kursu öğreticilerinin öğretim strateji, yöntem ve teknikleri tanıma ve kullanma, eğitim teknolojisinden faydalanma, materyal hazırlama ve geliştirme konularında oldukça önemli eksiklikleri vardır.

Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Yeterlikleri (Diyarbakır Örneği) adlı çalışmamız sonucunda Kur'an Kursu öğreticileri mesleki özelliklerine (yeterliklerine) sahipken pedagojik formasyon bilgisine yeterli düzeyde sahip değildir. İdeal bir öğreticinin özellikleri dikkate alındığında, Kur'an Kursu öğreticilerinin pedagojik formasyon ile ilgili eksiklerinin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmamızın sonucunda Kur'an Kursu öğreticilerinin kursları ve öğrencileri "ile ilgili farklı problemleri olduğu tespit edilmiştir. Kur'an Kurslarının bir kısmı fiziksel bakımdan eğitim öğretimin yapılmasına yeterli düzeyde elverişli olmadığı, Kur'an Kurslarının istikbal vaat etmemesi gibi problemler öğrenciler arasında motivasyon eksikliğine ve devamsızlık problemine sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kur'an Kursu öğreticilerinin öğrencileriyle ilgilenip ilgilenmeme durumunu tespit etmek amacıyla sorduğumuz sorular sonucunda öğreticilerin öğrencileriyle ders dışında da ilgilendiği ve özel günlerine (düğün, sünnet, taziye gibi) iştirak ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Kur'an Kursu öğreticilerinin eğitim öğretimle uğraşan diğer insanlar gibi birçok problemleri bulunmaktadır. Bu problemlerin giderilmesi için DİB'in yapması gereken bazı yasal düzenlemeler olduğu gibi öğreticilerin de eğitim seviyesinin yükseltilmesi için bireysel gayretleri gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an Kursu öğreticisi, Kur'an Kursu öğreticisinin yeterlikleri ve problemleri, özel alan bilgisi, pedagojik formasyon.

ABSTRACT

Master's Thesis

Vocational Competencies of Qur'an Course Teachers (Diyarbakir Case)

Emine BALBAY

University of Firat

Institute of Social Sciences

Department of Philosophy and Religious Studies

Department of Religious Education

Elazığ–2011; Page: XV+102

As in general education, teachers are the key element in teaching of the Qur'an Courses, that is to say that it is the same for Qur'an course teachers as well. It is the Qur'an course teacher who accomplishes operational aspects in Qur'an teaching and who makes the students reach the goals determined in education-training

In this study, the competencies of Qur'an course teachers have been tried to be determined and evaluated within the framework of survey and their statements.

In the first part of the research, a theoretical infrastructure has been constituted over the competencies of Qur'an course teachers. At the same time, information about the research methods and techniques used have been presented. The historical development of Qur'an teaching from the time of the Prophet till now has been given. In the second part, the survey analysis and interpretations that we have applied take place.

It has been concluded that the Qur'an course teachers participating in the study see themselves competent from the perspective occupational information and accept themselves at the level to meet the specific field knowledge in education and training activities.

It has been understood from the responds of the Qur'an course teachers that they have not been sufficient in pedagogical formation during the process of education and training in general. However, the teachers do not display any effort in developing

themselves in pedagogical formation. They have quite shortcomings about the issues of recognizing and using teaching strategies, methods and techniques, and making use of education technologies, and material preparation and improvement.

As a result, while the Qur'an course teachers possess occupational competencies, they do not have sufficient information in pedagogical formation.

When the ideal features of a teacher have been taken into consideration, there appear crucial shortcomings of Qur'an course teachers.

As a result of our study, it has been found out that the teachers have various problems some of which are of the courses and some others of the students. Some of the courses are not convenient for education and training physically. Moreover, the fact that Qur'an courses do not promise a bright future and lack of motivation and absences problems appear.

As the result of the questions that we have asked in order to find out the case whether the Qur'an course teachers are interested in their students or not, it has been concluded that they are interested in their students after school and have participated in their special occasions (wedding, circumcision, condolence etc.).

The Qur'an course teachers have a lot of problems as the other teachers working in the other institutions. To overcome these problems, there are some regulations which Head of Theological Affairs has to do and also the teachers have to display efforts individually

Key Words: Qur'an course teacher, Competencies of Qur'an course teacher and their problems, specific field knowledge, pedagogical formation

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ	IX
KISALTMALAR	XIII
ÖN SÖZ	XIV
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	1
1.1. Kur'an Kursu Öğreticiliğinin Güçlükleri	3
1.2. Kur'an Kursu Öğreticisinin Yeterlikleri	4
1.3. Mevcut Kur'an Kursu Öğreticilerinin Profili	6
2. Araştırmanın Amacı.....	7
3. Araştırmanın Sınırları	8
4. Varsayımlar	8
5. Araştırmanın Metodu ve Araştırmada Kullanılan Teknikler	9

I. BÖLÜM

1. KUR'AN ÖĞRETİM TARİHİ

1.1. Kur'an Öğretimi ve Kur'an Kurslarının Tarihsel Gelişimi.....	11
1.1.1. Hz. Peygamber Dönemi; Mescid, Suffa, Evler	13
1.1.1.1. Mescid	13
1.1.1.1.1. Mescid'in Eğitim-Öğretim Fonksiyonu.....	14
1.1.1.1.2. Mescid-i Nebevi ve Hz. Peygamber'in Mescidde Eğitim Öğretimi	15
1.1.1.2. Suffa	26
1.1.1.3. Evler	29
1.1.1.3.1. Daru'l-Erkam	30
1.1.1.3.2. Resulullah (s.a.v)'ın Evi	31
1.1.1.3.3. Mahreme b. Nevfel'in Evi	31
1.1.1.3.4. Külsüm b. Hidm'in Evi.....	32
1.1.1.3.5. Sad b. Heysame'nin Evi.....	32
1.1.2. Osmanlı Dönemi: Daru'l- Kurra ve Medreseler	33
1.1.3. Cumhuriyet Dönemi.....	34

1.1.4. Çok Partili Sistem Sonrası Durum.....	36
1.2. Kur'an Kurslarının Bugünkü Durumu.....	37
1.2.1 Kur'an Kurslarının Kanuni Dayanağı.....	37
1.2.2. Kur'an Kurslarının Amacı.....	41
1.2.3. Kur'an Kurslarının Demografik özellikleri.....	42
1.2.3.1. Uzun Süreli Kur'an Kursları.....	42
1.2.3.2. Yaz Kur'an Kursları.....	45
1.2.3.3. Hafızlık Eğitimi.....	46

II. BÖLÜM

2. KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİNİN MESLEKİ YETERLİKLERİ

2.1. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları İlçeler.....	48
2.2. Kur'an Kursu Öğreticileri İle İlgili Kişisel Bilgiler.....	48
2.2.1. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Cinsiyet Durumu.....	48
2.2.2. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Yaş Durumu.....	49
2.2.3. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Meslekteki Kıdemi.....	49
2.2.4. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Öğrenim Durumu.....	50
2.2.5. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Asıl Kadro Durumu.....	51
2.2.6. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları Yerler.....	52
2.3. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları Kurslarla İlgili Bilgiler.....	52
2.3.1. Kursların Türü.....	52
2.3.2. Kursların Mevcudu.....	53
2.3.3. Kurslarda Yürütülen Programın Türü.....	53
2.4. Öğreticilerin Mesleki Yeterlik Durumları.....	54
2.4.1. Öğreticilerin Hizmet Öncesi veya Hizmet İçi Kurslara Katılıp Katılmadıkları.....	54
2.4.2. Öğreticilerin Hizmet Öncesi veya Hizmet İçi Kurslara Yönelik Kanaatleri.....	55
2.4.3. Öğreticilerin Mesleki Bilgi (Özel Alan) Durumları.....	56
2.4.4. Öğreticilerin Pedagojik Formasyon (Öğretmenlik Bilgisi) Durumları.....	57
2.4.5. Öğreticilerin En Fazla Eksiklik Hissettikleri Konular.....	58
2.4.6. Öğreticilerin Mesleki Açından Kendilerini Geliştirme Yolları.....	60
2.5. Öğreticilerin Derslerde Kullandıkları Yöntem-Teknik, Araç ve Gereçler.....	62

VIII

2.5.1 Öğreticilerin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Teknikler	62
2.5.2. Öğreticilerin Derslerde Kullandıkları Araç- Gereçler	68
2.6. Öğreticilere Göre Kur'an Kurslarında Yaşanan Problemler	70
2.6.1 Kurslarda Yaşanan Problemlerin Önem Sırası	70
2.6.2 Müfredat Programının Verilen Süre İçerisinde Bitirilip Bitirilememesi	73
2.6.3. Müfredat Programından Kaynaklanan Problemler	74
2.7. Kur'an Kursu Öğrencileri İle İlgili Bilgiler	76
2.7.1 Öğrencilerin Yaş Durumu	76
2.7.2 Öğrencilerin Kursta Olan İlgi Durumları	77
2.7.3. Öğrencilerin Başarı Durumu	78
2.7.4. Öğrencilerin İstenen Düzeyde Başarılı Olamama Nedenleri	79
2.7.5. Öğrencilerin Devamsızlık Nedenleri	81
2.7.6. Öğreticilerin Öğrencileri İle Ders Dışında İlgilenme Durumu.....	82
2.7.7. Öğreticilerin Öğrencilerinin Özel Günlerine İştirak Etme Durumu	83
2.8. Kurslarda Halka Açık Programların Hangi Sıklıkta Yapıldığı	83
2.9. Kurslarda Yapılan Halka Açık Programların Öğrenci Kayıtlarına Etkisi	84
2.10. Bir Kuran Kursu öğreticisi olarak mesleki, sosyal, ekonomik ve idari yönden problemleri nelerdir?	85
2.10.1. Karşılaştıkları problemlerin çözümüne ve mesleki açıdan yeterliliklerine ilişkin olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan beklentileri nelerdir?.....	85
2.10.2. Bunların dışında belirtmek istedikleri hususlar nelerdir?	85
SONUÇ VE ÖNERİLER	87
BİBLİYOGRAFYA.....	9393
ÖZGEÇMİŞ.....	9797
EKLER	98
EK1: ANKET FORMU.....	98

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları İlçelere Göre Dağılımı.....	48
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	48
Tablo 3. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Yaşlarına Göre Dağılımı .	49
Tablo 4. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımları.....	49
Tablo 5. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları.....	50
Tablo 6. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Asıl Kadro Durumlarına Göre Dağılımları.....	51
Tablo 7. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları Yere Göre Dağılımları.....	52
Tablo 8. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları Kursların Türüne Göre Dağılımları.....	52
Tablo 9. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları Kursların Mevcutlarına Göre Dağılımları	53
Tablo 10. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları Kurslarda Yürütülen Programın Türüne Göre Dağılımları	53
Tablo 11. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hizmet Öncesi veya Hizmet İçi Kurslara Katılıp Katılmadıklarına Göre Dağılımları.....	54
Tablo 12. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hizmet Öncesi veya Hizmet İçi Kurslara Yönelik Kanaatlerine Göre Dağılımları.....	55
Tablo 13. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Bilgi (Özel Alan) Açısından Kendilerini Nasıl Gördüklerine Göre Dağılımları	56
Tablo 14. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Pedagojik Formasyon (Öğretmenlik Bilgisi) Konusunda Kendilerini Nasıl Gördüklerine Göre Dağılımları.....	57
Tablo 15.1. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin En Fazla Hangi Hususlarda Eksiklik Hissettiklerine Göre dağılımları	58
Tablo 15.2. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin En Fazla Hangi Hususlarda Eksiklik Hissettiklerine Göre dağılımları	59

Tablo 16.1. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Açından Kendilerini Geliştirme Yollarına Göre Dağılımları	60
Tablo 16.2. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Açından Kendilerini Geliştirme Yollarına Göre Dağılımları	60
Tablo 16.3. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Açından Kendilerini Geliştirme Yollarına Göre Dağılımları	61
Tablo 17.1. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları	62
Tablo 17.2. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları	62
Tablo 17.3. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları	63
Tablo 17.4. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları	63
Tablo 17.5. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları	63
Tablo 17.6. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları	64
Tablo 17.7. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları	64
Tablo 17.8. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları	64
Tablo 17.9. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları	65
Tablo 17.10. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları	65
Tablo 17.11. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları	65
Tablo 18.1. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Ders Kitabı Dışında Kullandıkları Araç- Gereçlere Göre Dağılımları	68
Tablo 18.2. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Ders Kitabı Dışında Kullandıkları Araç- Gereçlere Göre Dağılımları	68

Tablo 18.3. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Ders Kitabı Dışında Kullandıkları Araç- Gereçlere Göre Dağılımları	68
Tablo 19.1. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Kur'an Kurslarında Yaşanan Problemlerin Önem Sırasına Göre Dağılımı	70
Tablo 19.2. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Kur'an Kurslarında Yaşanan Problemlerin Önem Sırasına Göre Dağılımı	70
Tablo 19.3. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Kur'an Kurslarında Yaşanan Problemlerin Önem Sırasına Göre Dağılımı	71
Tablo 19.4. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Kur'an Kurslarında Yaşanan Problemlerin Önem Sırasına Göre Dağılımı	71
Tablo 20. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Müfredat Programını Verilen Süre İçerisinde Bitirip Bitirememe Durumuna Göre Dağılımları....	73
Tablo 21. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Yürürlükteki Müfredat Programından Kaynaklanan Sorunlara Göre Dağılımları	74
Tablo 22. Kur'an Kursu Öğrencilerinin Yaş Dağılımları	76
Tablo 23. Kur'an Kursu Öğrencilerinin Kursta Olan İlgi Durumlarına Göre Dağılımları	77
Tablo 24. Kur'an Kursu Öğrencilerinin Başarı Durumlarına Göre Dağılımları	78
Tablo 25.1. Kur'an Kursu Öğrencilerinin İstenen Düzeyde Başarılı Olamamasının Nedenlerine Göre Dağılımları	79
Tablo 25.2. Kur'an Kursu Öğrencilerinin İstenen Düzeyde Başarılı Olamamasının Nedenlerine Göre Dağılımları	79
Tablo 25.3. Kur'an Kursu Öğrencilerinin İlgisiz veya İstenen Düzeyde Başarılı Olamamasının Nedenlerine Göre Dağılımları	80
Tablo 26. Kur'an Kursu Öğrencilerinin Düzenli Olarak Kursta Devam Etmelerini Engelleyen Faktörlere Göre Dağılımları	81
Tablo 27. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Öğrencileri İle Ders Dışında İlgilenip İlgilenmeme Durumuna Göre Dağılımları	82
Tablo 28. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Öğrencilerinin Taziye, Düğün, Sunnet Gibi Özel Günlerine İştirak Edip Etmediklerine Göre Dağılımları.....	83

Tablo 29. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları Kurslarda Halka Açık Programları Hangi Sıklıkta Yaptıklarına Göre Dağılımları.....	83
Tablo 30. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Yaptıkları Halka Açık Programlardan Sonra Öğrenci Kayıtlarında Artış Olup Olmadığına Göre Dağılımları.....	84

KISALTMALAR

Age	: Adı geçen eser
Agm	: Adı geçen makale
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
ev.	: Çeviren
der.	: Derleyen
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
haz.	: Hazırlayan
Hız	: Hazreti
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
İHL	: İmam Hatip Lisesi
İLAM	: İlmî Araştırmalar Merkezi
İÜİF	: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
KBY	: Kültür Bakanlığı Yayınları
Krş.	: Karşılaştırma
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
N.	: Sayı
Nşr.	: Neşreden.
Sav.	: Sallallahu aleyhi ve selem
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

ÖN SÖZ

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliği eğitime muhtaç olması ve eğitim alabilecek yetenekte yaratılmış olmasıdır. Bu anlamda eğitim, insanlık tarihi kadar eski bir tarihe sahiptir denilebilir. İnsanlık bilgi ve tecrübelerini şu ya da bu şekilde yetişen nesillere aktarma gayreti içinde olmuştur. İnsanın ve bilginin sürekli bir değişime açık oluşu eğitim öğretim etkinliklerini güçleştirmektedir. İnsanlık bu güçlükleri aşmak ve insanı eğitmek için çaba sarf etmiş, bunun sonucunda eğitim kurumsal bir yapı haline gelmiş ve öğretmen bu kurumsal yapı içinde bilginin gelecek nesillere aktarılmasında en önemli rolü üstlenmiştir.

Her sistem gibi eğitim sisteminde de üretilecek hizmetin niteliği, onu işleyip uygulayacak personelin niteliği ile doğru orantılıdır. Öğretmenin mesleğinde başarısını ya da başarısızlığını gösteren bu nitelikler, özel alan bilgisi, sosyal ve pedagojik formasyon, genel kültür ve kişilik şeklinde kategorize edilebilir.

Bir eğitim öğretim kurumu olarak Kur'an Kursu eğitim öğretiminde, öğreticinin üstlendiği rol ve sahip olduğu statüden hareketle, daha başarılı ve daha verimli bir Kur'an eğitim öğretiminin gerçekleştirilmesi için, temel unsurdan yani öğreticiden işe başlamanın uygun olacağı düşünüldü. Bu düşünceden yola çıkarak Kur'an Kursu öğreticilerinin, bir öğretimde bulunması gereken özelliklere ne ölçüde sahip oldukları, bununla birlikte eğitim öğretim boyunca karşılaştıkları problemleri tespit etmeyi amaçlayan bir araştırmanın yapılmasına karar verildi. "Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Yeterlikleri (Diyarbakır Örneği)" isimli araştırma, Diyarbakır merkez Yenişehir, Sur, Kayapınar, Bağlar ilçelerinde görev yapan Kur'an Kursu öğreticileri ile bu öğreticilerin bilgi toplama aracına verdikleri cevaplarla sınırlandırıldı.

Araştırma; giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında problem farklı boyutlarıyla ele alınıp tanıtıldı. Araştırmanın konusu, amacı, önemi, sınırları, varsayımlar, araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler, evren ve örneklem, araştırma verilerinin çözümü ve yorumlanması girişte ele alındı.

Birinci bölümde "Kur'an Öğretiminin Tarihsel Gelişimi"; 'Hz. Peygamber Dönemi', 'Osmanlı Dönemi', 'Cumhuriyet Dönemi', 'Çok Partili Sistem Sonrası Durum' başlıkları altında ele alındı. Kur'an Kurslarının 'Bugünkü Durumu', 'Kanuni Dayanağı', 'Amacı' ve 'Demografik Özellikleri' hakkında bilgi verildi.

İkinci bölümde Kur'an Kursu öğretmenlerinin mesleki yeterlikleri ve eğitim öğretim süresince karşılaştıkları problemleri tespit edilmeye çalışıldı. Uygulanan anketlerin analiz ve yorumları yapıldı.

Sonuç bölümünde ise, araştırmada ulaşılan genel sonuçlar ve bu sonuçlardan hareketle oluşturulan öneriler sunulmaya çalışıldı.

Bu çalışmada bilgi, tecrübe ve tavsiyeleriyle yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR'e teşekkürü bir borç bilirim.

Emine BALBAY

Elazığ - 2011

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Mevcut bilgilerin alınıp, alınan bilgilere yenilerinin eklenerek geliştirilmesi sonucunda içinde bulunduğumuz bilim çağına ulaşılmıştır. Eğitim ister bilgi aktarımı, ister model alma, isterse rehberlik yöntemi ile gerçekleşsin, her dönemde varlığını devam ettirmiştir. Hangi metot ve teknikle yapılırsa yapılsın “Eğitim bir iletişim sürecidir. İletişimde bulunmaksızın eğitim yapmak imkânsızdır.¹”Kaynağın, mesajı alıcıya iletişim aracı yardımıyla ulaştırması sonucu oluşan iletişimin temel unsurları; kaynak, mesaj, iletişim aracı, alıcı ve amaçtır². Eğitim öğretim etkinlikleri şeklindeki iletişimde ise ana unsur, yani kaynak, öğretmen, Kur’an Kursu eğitim öğretiminde ise Kur’an Kursu öğreticisidir.

Eğitim hiçbir zaman durağan bir yapıya sahip olmamış, bilim ve teknoloji alanındaki değişmelerin insan ve toplum hayatına etkisi ile sürekli bir değişim süreci içinde bulunmuştur. Öğretilecek bilgilerin değişkenliği, fazlalığı ve karmaşıklığı eğitim öğretim etkinliklerinin planlı ve sistemli bir şekilde yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Bilgiyi odak noktası yapan eğitim anlayışının, yerini bilginin nasıl üretileceğini temel alan eğitim anlayışına bırakması ve bilgi kaynakları ile bilgiyi elde etme yollarının gelişmesi ve değişmesi, öğretmeni, bilgileri noksansız şekilde muhafaza edip, onu yeni nesillere olduğu gibi aktarmakla yetinen³, etkili ve düzgün konuşan, iyi ders anlatan disiplinli klasik görev adamı olmaktan çıkarmıştır. Artık öğretmen ya da Kur’an Kursu eğitim öğretiminde Kur’an Kursu öğreticisi, bilginin tek kaynağı ve öğrencilere ders veren profesyonel kişi olarak algılanmamakta, bilginin elde edilmesinde öğrenci ile işbirliği içinde olan ve öğrenciye rehberlik eden bir kılavuz olarak algılanmaktadır.

Yukarıda belirtilen hususlar tüm öğretmenler için geçerli olan değerlendirmelerdir. Ancak, din öğretimi öğretmeni dolayısıyla Kuran Kursu öğreticisi için bunlara ilave nitelikler de gerekmektedir. Çünkü din eğitim öğretimi söz konusu olunca, öğretmenin görevi / rolü, daha da hassaslaşmakta ve zorlaşmaktadır. Zira bu

¹ Ahmet Küçük, **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Gazi Kitabevi, 7. Bsk., Ankara, 1995, s. 13, Safinaz Asri, **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri (Göller Yöresi Örneği)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2005, s. 2.

² Cavit Binbaşoğlu, **Eğitim Psikolojisi**, Kadıoğlu Matbaası, 7. Bsk., Ankara, 1992, s. 398.

³ Erol Güngör, **Milli Eğitimde Eğitici ve Öğretici Olarak İnsan**, “Milli Eğitim ve Din Eğitimi İlmi Semineri”, Aydınlar Ocağı Yay., İstanbul, 1981, s. 70.

öğretmen, din gibi çok hassas, insan üzerinde etkili, inansın inanmasın her insanın mutlaka ilgilenmek durumunda kaldığı önemli bir olguyu öğretmekle yükümlüdür.

Din insanın bir cephesine değil, bütün benliğine; dolayısıyla insan hayatının bütününe yönelmiştir. Din hayatın her türlü tezahürüne sinmiştir. Tarihte, edebiyatta, musikide, mimaride... vs. izleri, rengi, kokusu vardır. Dinin bilgi boyutu, düşünce boyutu olduğu gibi duygu boyutu da bulunmaktadır.

Din eğitimi öğretmenliğinin zorluğu, sadece dinin mahiyetinden, onun fizikötesiyle irtibatlı oluşundan kaynaklanmıyor; toplumsal şartlardan, pratikten kaynaklanan zorluklar / sorunlar da söz konusudur. Toplumda, istisnasız herkes dinle ilgilenme ihtiyacı duymakta ve bu konuda farklı tavırlar takınmaktadır. Buna bağlı olarak da, din eğitim öğretiminden herkesin beklentisi farklılaşmakta; taraflar (devlet, veli, öğretmen, öğrenci), değişik amaçlar taşıyabilmektedir. Buna bir de, ülkemizin özellikle bu konularda henüz oturmamış, çalkantılı/ gerilimli bir toplumsal dokuya sahip oluşu eklenince zorluklar daha da artmaktadır.⁴

Böylesine çok yönlü güçlükleri bulunan din eğitimi öğretmenliği görevini üstlenen kişinin, kendisinden beklenen başarıya ulaşabilmesi için, her öğretmenin sahip olması gerekenden daha fazla bilgi ve beceriyle donanmış olması zorunludur. Bu öğretmenin, dolayısıyla Kur'an Kursu öğreticisinin bütün bunlara sahip olmakla birlikte, bu dini bilgileri hayatla irtibatlandırarak kullanılabilir niteliğe kavuşturabilmesi için geniş bir genel kültüre sahip olması gerekmektedir.

Kur'an Kursu öğreticisi, günümüz dünyasını, hayatı, farklı dünya görüşlerini, içinde bulunduğu toplumu tanıyarak bu günün insanının işine yarayacak dini bilgiyi üretebilir. Üretilen bu bilgilerin, kime, nerde, ne kadar, nasıl kazandırılacağını da bilip becerecek bir formasyonu kazanması gerekmektedir. Bu formasyonun da sağlam, bir kişilikle taçlandırılması gerekmektedir. Ancak yapılan araştırmalar göstermektedir ki, Kur'an Kursu öğreticilerinden çok azı bir öğretilimde bulunması gereken öğretmenlik formasyonunu almıştır.

“Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Yeterlikleri” adlı bu çalışmamızın konusu, Kur'an kursu öğreticilerinin mesleki yeterliklerinin hangi düzeyde olduğunu ve mevcut yeterliklerin en iyi şekilde nasıl iyileştirilebileceğini tespit etmektir. Bununla birlikte Kur'an Kursu öğreticilerinin gerek Kur'an Kurslarının fiziki yapısı ve öğrenci

⁴ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, **Din Eğitimi Özel Öğretim Yöntemleri**, Akid Yay., Ankara, 1991, s. 25.

problemleri ve gerekse idari ve statü problemlerini Diyarbakır ili örneğinden yola çıkarak genel öğretici kitlesine ayna tutacak şekilde tespit etmek ve değerlendirmek konumuzun en önemli unsurudur.

Çalışmamızın konusuna ve önemine ışık tutması amacıyla “Kur’an Kursu öğreticiliğinin “güçlükleri”, “yeterlikleri” ve mevcut “Kur’an Kursu öğretici Profili” konuları daha iyi değerlendirilmesi amacıyla ayrı başlıklar altında ele alınması uygun görülmüştür.

1.1. Kur’an Kursu Öğreticiliğinin Güçlükleri

Bugün Kur’an Kursu öğreticisi, gerçekte din eğitimi öğretmenliği yapmaktadır. Hatta okullarımızdaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenin öğretmekle yükümlü olmadığı konuları da öğretme sorumluluğu taşımaktadır. Söz gelimi, Kur’an Kursu öğreticisi, okullarda öğretilen dini bilgileri öğretmekle birlikte Kur’an-ı Kerim’i yüzüne okumayı öğretme, onu ezberletme gibi görevleri de yerine getirmektedir.

Bunların ötesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenine kıyasla Kur’an Kursu öğreticisinin sorumluluğunu daha ileri boyutlara taşıyan durumlar bulunmaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni, İslam ve diğer dinler hakkında, ahlak konularında öğrencileri haberdar etme düzeyinde bilgilendirme göreviyle yükümlüken, Kur’an Kursu öğreticisi Müslüman dindarı yetiştirmekle yükümlüdür. Kurs öğreticisi, İslami değerleri, ahlak esaslarını isteyen Müslümanlara öğretmek için çalışmaktadır. Bu öğretim öğrencilerin dindarlık düzeylerini yükseltmek, İslam ahlakını özümseyip içselleştirmelerini sağlamak amacına yöneliktir. Yapılan şey, İslam hakkında öğrencilere yüzeysel bilgiler vermek değil, bu dinin değerlerini iyi kavrayıp benimsemelerine kılavuzluk etmektir. Zira öğrenciler bu kurslara gönüllü olarak ve bu amaçla gelmektedirler. Başka türlü bir öğretim beklentileri karşılamayacaktır.⁵

Bir başka farklılık öğrenci profiline ilişkindir. Okullarda öğrenciler, gerek yaş itibariyle gerekse öğrenim durumları bakımından oldukça homojen gruplar oluşturmaktadırlar. Buna mukabil Kur’an Kursunda ergenlik öncesinden yetişkinliğe, hatta yaşlılığa kadar her yaştan ve öğrenim durumları itibariyle her düzeyden öğrenci bir arada öğrenim görmektedir.

⁵ <http://www.diyaset.gov.tr/turkish/dinegitimi/birdinegtkurankursu> 2008. pdf, M. Şevki Aydın, “**Bir Din Eğitim Kurumu Olarak Kur’an Kursu**”, DİB Yay., 9- 10 Kasım, 2008, s. 213- 215, 17. 12. 2009.

Okulda öğrenci kitlesindeki homojenliğe karşılık, kursta alabildiğine heterojenlik söz konusudur. Çok farklı yaş ve eğitim düzeyindeki bireylere aynı sınıfta aynı konuları öğretmek, son derece zordur. Bu durumun eğitsel dezavantajlarını asgari sınıra çekmek oldukça güçtür.

Görülüyor ki bir din eğitimcisi olarak Kur'an Kursu öğreticisi, okullardaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenine kıyasla daha fazla zorluklarla baş etmek durumundadır. Bu eğitsel zorlukların üstesinden gelmek için gerçekte sözü edilen öğretmenden daha ileri düzeyde bir bilgi ve beceri donanımına sahip olması gerekmektedir.

Bu bağlamda Kur'an Kursu öğreticisinin, en azından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni kadar, dini bilgiye, bu bilgiyi günlük hayatla bütünleştirmede kullanacağı genel kültüre ve bu bilgiyi başkalarına öğretme becerisine sahip olması gerekmektedir.

Çağdaş birey ve toplumun beklentilerini karşılayacak bir Kur'an kursu, ancak istenen bilgi ve beceri donanımına sahip, ahlakça model alınmaya layık eğitimciler eliyle inşa edilebilir. Onun için bugünün Kur'an Kursunu inşa etmek isteyenlerin, öncelikle bu kursa ruh verecek nitelikli din eğitimcisine sahip olmanın ön şart olduğunu unutmamaları gerekmektedir.

1.2. Kur'an Kursu Öğreticisinin Yeterlikleri

Çağdaş şartlar, özellikle de Avrupa Birliği süreci, din eğitimini de doğrudan ilgilendiren yeni konularla ve sorunlarla karşı karşıya kalmamıza yol açmıştır.

Dinsel çoğulculuk, etik değerler, ulusal ve uluslar arası barış, uzlaşma, hoşgörü, istikrar, çağdaş demokratik kültürü oluşturma ve benimsenmesini sağlama, birlikte yaşama, ön yargılardan kurtulma, insan onuruna yaraşır bir hayatın inşası... gibi konularda dünyanın her tarafında olduğu gibi bizim de, bilgi ve fikir üretmemiz ve özellikle de bu sözü edilen sorunların çözümüne dinin ve din eğitiminin katkılarını yeniden sorgulamamız gerekmektedir. Bu konuda "olan"la olması gereken" in örtüşüp örtüşmediğini tespit edip gerekli önlemleri alma sorumluluğunu taşımaktayız.⁶

Bu çerçevede, Kur'an Kurslarında gerçekleştirilen din eğitimi uygulamalarının, bu günün insanının ihtiyaçlarını karşılama, sorularını cevaplama, sorunlarının çözümüne katkıda bulunma, insanca yaşama imkânını elde etme hususunda yardımcı

⁶ Aydın, a.g.m., s. 220.

olup olmadığını, bu işleve sahipse yeterlik düzeyini sorgulamak zorunluluğu vardır. Bunu yaparken de, bilimsel çalışmaların verilerinden, hatta uluslar arası bilgi ve tecrübe birikiminden yararlanmak gerekmektedir.

Yeterlik, bir işi veya görevi yapabilme gücü olarak tanımlanabilir. Kur'an Kursu öğreticisinin yeterliği denince, onun bu görevi yapmak için gerekli güce sahip olma durumu kastedilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an Kurslarını yapısal ve eğitsel nitelikleri itibariyle dönüştürme çalışmalarına, öğretmenlerin yeterliklerini belirlemekle başladı. Çünkü öngördüğü din eğitimi faaliyetlerini yürütecek personelin yeterliklerinin neler olduğunu netleştirmeden, onların seçiminden eğitimlerine kadar bütün iş ve işlemleri nasıl gerçekleştireceğini açık seçik hale getiremezdi. Öğreticilere yönelik işlemlerdeki belirsizlik, onların niteliklerini ve gerçekleştirecekleri eğitimi olumsuz etkileyecektir.⁷

Sözü edilen bu çalışmada Kur'an Kursu öğretmenlerinin yeterlikleri, üç ana grupta toplanmıştır:

1. Alan Yeterlikleri,
2. Genel Kültür Yeterlikleri
3. Eğitim- Öğretim Yeterlikleri.

Bu yeterliklere yönelik çalışma ile Kur'an Kursu öğreticisinin, en azından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeninin formasyonuna sahip olmasının öngörüldüğü ortaya çıkmaktadır. Yani bu öğretici;

- Hem alanını/ dini iyi bilmeli,
- Hem de bu dini bilgiyi öğrencilerin hayatıyla bütünleştirerek kullanılabilir/ uygulanabilir hale getirebilmesi için yeterince genel kültüre sahip olmalı,
- Hem de bu bilgiyi öğretebilecek bilgi ve beceri donanımını (pedagojik formasyon) kazanmış olmalıdır.

Gerçekte Kur'an Kursu öğreticisi DİKAB öğretmeninin formasyonuna sahip olmak zorundadır. Çünkü Kur'an Kursu öğreticisinin yeterlikleri sayılırken DİKAB öğretmeni için öngörülmeyle de yer verilmektedir. Mesela, "Yüzünden ve ezbere Kur'an öğretim tekniklerini bilir ve uygular. Belli başlı tecvid kurallarını örnekleriyle açıklar ve uygular." vb. yeterlikler, Kur'an Kursu öğreticisinde özellikle bulunması gerektiği halde, bu yeterlikleri gerektiren görevler, DİKAB öğretmeninden beklenmemektedir. Buna bir de her yaş ve öğrenim düzeyinden öğrencilerin aynı sınıfta

⁷ Aydın, a.g.m., s. 220.

yer aldığı gerçeği eklenince, kurs öğreticisinin yükünün, DİKAB öğretmeninden daha ağır olduğu kolayca anlaşılmaktadır.

Bu durum gösteriyor ki, Kur'an Kursu öğreticisinin de en azından, DİKAB öğretmeni gibi dört yıllık dini yüksek öğretim kurumu mezunu ve pedagojik formasyona sahip olması gerekmektedir.⁸

1.3. Mevcut Kur'an Kursu Öğreticilerinin Profili

Mevcut Kur'an Kursu öğreticilerinin formasyonunun, öngörülenle ne kadar örtüşmekte olduğunu araştırdığımızda, fotoğrafın pek istenildiği gibi olmadığı görülmektedir. Bugün yüklendiği görevleri bakımından, hiç olmazsa DİKAB öğretmenin formasyonuna sahip olması gereken Kur'an Kursu öğreticilerinin büyük çoğunluğu, İmam Hatip Lisesi mezunlarından (% 51) oluşmaktadır. Son üç yıldaki yoğun çabalara rağmen, İlahiyat Fakültesi gibi dört yıllık dini yüksek öğretim kurumundan mezun olanların oranı, ancak % 23'e çıkarılabilmektedir.⁹

Kur'an Kurslarında Görev Yapan (Kadrolu, Kısmi Zamanlı Sözleşmeli ve Geçici) Öğreticilerin Eğitim Durumlarını Gösterir Tablo¹⁰

S. No	Eğitim Durumu	Sayısı	Yüzde Oranı
1	4 Yıllık Dini Yüksek Öğretim Mezunu	2.459	23%
2	4 Yıllık Fakülte Mezunu	414	4%
3	2 yıllık ilahiyat Mes. Yük. Okulu ve İlahiyat Ön Lisans Mezunu	780	7%
4	2 yıllık Ön Lisans Yüksek Okul Mezunu	1.339	13%
5	İmam Hatip Lisesi Mezunu	5.406	51%
6	Lise ve Dengi Okul Mezunu	68	1%
7	Ortaokul Mezunu	25	0%
8	İlkokul Mezunu	12	0%
Toplam		10.503	100%

⁸ Aydın, a.g.m., s. 220.

⁹ Aydın, a.g.m., s. 220.

¹⁰ Aydın, a.g.m., s. 221.

Son yıllarda İlahiyat Fakültelerinin kontenjanlarının alabildiğine kısıtlanmış olması nedeniyle, Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an Kursu öğreticiliği kadrolarına atamak için Fakülte mezunu bulmakta güçlük çekmektedir. Öğretici olarak atanan İlahiyat Fakültesi mezunlarının çoğu, 1997 yılından sonra oluşturulan İlahiyat bölümü mezunu olduğundan dolayı, pedagojik formasyona sahip değildir.

Bununla birlikte, öğrencilerden İmam Hatip mezunları, İlahiyat ön lisans eğitimine devam etmekte; İlahiyat Ön lisans mezunları, yeni açılan İlahiyat lisans tamamlama (İLİTAM) eğitimine devam etmek için çalışmaktadır.¹¹

2. Araştırmanın Amacı

Genel eğitim sistemi içerisinde öğretmenin üstlendiği tüm sorumlulukları Kur'an Kursu öğreticisi de üstlenmektedir. Bu sebeple eğitimin diğer alanlarında olduğu gibi Kur'an Kursu eğitim öğretiminde de temel unsur öğreticidir. Dolayısıyla da Kur'an Kursu eğitim öğretiminin verimliliğinin artırılması amacıyla gerçekleştirilecek çalışmalarda önceliğin Kur'an Kursu öğreticisine verilmesi daha uygun olacaktır.

Bu düşünceden hareketle ele alınan çalışmada; özel alan bilgisi, genel kültür, sosyal ve pedagojik formasyon, kişilik karakter özellikleri şeklinde kategorize edilen öğretici özellikleri (Kur'an kursu öğreticisi yeterlik alanları) itibarıyla Kur'an kursu öğreticilerinin ne düzeyde olduklarını belirlemek, bununla birlikte Kur'an Kursu öğreticilerinin mesleki problemlerini tespit etmek temel amaç olarak kabul edildi.

Bu genel amaca bağlı olarak; çalışılan ilçe, cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, hizmet içi eğitime katılma, mesleki kıdem, medeni durum, asıl kadro, çalıştığı kursun türü, Kur'an kursu öğreticilerinin yeterliklerini nasıl etkilediği belirlemeye çalışıldı.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlarla; mevcut Kur'an Kursu öğreticilerine kendilerini yenilemelerine katkıda bulunmak, ileride Kur'an Kursu öğreticisi olacaklara mevcut durum hakkında bilgi vererek kendilerini daha iyi yetiştirme ve geliştirmelerine yardımcı olmak, bu alanda çalışan araştırmacılara yapacakları çalışmaları için yardımcı olacak bilgi birikimi sağlamak ve çözüm önerileri ortaya koymak amaçlanmaktadır. Çünkü öğreticilerin yetişmesinde ve başarısında kendi gayretleri kadar yetiştiği kurumun, görevleri ile ilgili yapılan çalışmaların etkisi bulunmaktadır.

Din eğitim öğretimiyle ilgili bu çalışmada Kur'an Kursu öğreticisine ve Kur'an Kursu öğreticisinin özelliklerine yer verilmiş, bu konularla ilgili alan çalışması

¹¹ Aydın, a.g.m., s. 221.

yapılmıştır. Araştırmanın verileri, kursta ve kurs dışında gerçekleştirdikleri eğitim öğretim faaliyetlerini en iyi değerlendirebilecek kişiler olarak düşünüldüğü için bizzat Kur'an Kursu öğretmenlerinden elde edilmiştir.

3. Araştırmanın Sınırları

Problemin daha iyi ve sağlıklı bir değerlendirilmesinin yapılması için girişte eğitimde öğretmenin yeri, din dersi öğretmenliği, Kur'an Kursu öğreticiliğinin güçlükleri ve Kur'an Kursu öğretmenlerinin genel bir profili hakkında kısaca bilgi verildi.

1- Araştırmanın bulguları 2009- 2010 eğitim öğretim yılı başında uyguladığımız ankete katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin bilgi toplama aracındaki sorulara verdikleri cevaplar ile sınırlandı.

2- Araştırma, Diyarbakır ili merkez Yenişehir, Sur, Kayapınar, Bağlar ilçelerinde görev yapan 89 Bayan Kur'an Kursu öğreticisi ile sınırlıdır.

4. Varsayımlar

- 1- Kurs öğretmenlerinin öğrenim durumları genellikle lisans düzeyinde değildir. Bu durum mesleki bakımdan olduğu kadar özellikle öğretmenlik bilgisi ve becerisi bakımından da bazı sorunlara yol açmaktadır.
- 2- Kursların bulunduğu çevrenin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı, kursların öğrenci potansiyelini ve düzenini etkilemektedir.
- 3- Öğreticiler kendilerini geliştirmek için yeterli çabayı gösterememekte, bunun için yardım alacakları mercilere ulaşmakta sorun yaşamaktadır.
- 4- Öğreticilerin mesleki kıdemi, öğrenim düzeyi yükseldikçe öğrenci ile ilişkilerdeki seviye de yükselmekte ve eğitim öğretimde verim artmaktadır.
- 5- Öğreticiler ders kitapları dışında yeterince eğitim araç-gereci kullanmamaktadır.
- 6- Kur'an Kursunun eğitim öğretimin devamı açısından istikbal vaat etmemesi öğrencilerin ilgisizliğine ve istenen düzeyde başarının yakalanmamasına neden olmaktadır.
- 7- Kurslarda yapılan sosyal etkinlikler öğrenci kayıtlarını olumlu yönde etkilemektedir.
- 8- Öğreticilerin, öğrencilerin özel günlerine iştirak etmeleri, öğrencilerin kursa olan ilgisini arttırmaktadır.

5. Araştırmanın Metodu ve Araştırmada Kullanılan Teknikler

a) Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın en önemli özelliği, alan araştırması olması ve belirli bir meslek gurubuna uygulanmasıdır. Kur'an Kursu öğreticiliğine yönelik ve belli bir zaman kesiti içinde yapılan araştırmanın evrenini, Diyarbakır ili Yenişehir, Sur, Kayapınar, Bağlar merkez ilçelerinde resmi olarak görev yapan Kur'an Kursu öğretmenleri oluşturmaktadır.

Diyarbakır ili Yenişehir ilçesinden; kadrolu 3, sözleşmeli 11, geçici (fahri) 16 öğretici, Sur ilçesinden; kadrolu 2, sözleşmeli 7, geçici (fahri) 15 öğretici, Kayapınar ilçesinden; kadrolu 2, sözleşmeli 9, geçici (fahri) 12 öğretici, Bağlar ilçesinden ise; kadrolu 4, sözleşmeli 4, geçici (fahri) 4 öğretici ile evren 89 Kur'an Kursu öğreticisinden oluşmaktadır.

Yapılacak değerlendirmelerin daha geçerli olmasını ve araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği genel evreni daha iyi temsil etmesini sağlamak düşüncesiyle araştırma evrenindeki tüm bireylere ulaşılmaya çalışıldı.

Yapılan anket çalışması her ilçenin kendi Kur'an Kursu öğretmenleri toplantısında uygulandı fakat öğretmenlerden çeşitli nedenlerden dolayı toplantıya katılmayanlar olduğundan araştırmada 89 anket formunun verileri kullanıldı.

b) Araştırma Verilerinin Çözümü ve Yorumlanması

Kur'an Kursu öğretmenlerinin öğretici özellikleri itibariyle yeterliklerini tespit etmek için, sorular hazırlanmadan önce "ne"yin, "nasıl" aranacağı belirlendi. Bu amaçla öğretmen ve Kur'an Kursu öğretmenlerinin sahip olması gereken özellikleri ele alan kaynaklar ile Diyanet İşleri Başkanlığı Din Eğitimi Dairesi Başkanlığının Kur'an Kursu öğretmenlerinin yeterlikleri konusundaki kriterlerini konu alan çalışmalar incelendi. Bu şekilde "ne"yin tespit edileceği açığa kavuşturuldu.

Aranacak hususlar ortaya konduktan sonra, bunların "nasıl" aranacağı yani soruların oluşturulması meselesi üzerinde duruldu. Soruların hazırlanmasında bilimsel araştırma tekniklerini konu alan çalışmalardan, bilimsel araştırma tekniğinde uzman kişiler ile eğitim bilimcilerin görüşlerinden yararlanıldı.

Hazırlanan "Bilgi Toplama Aracı" deneklere uygulanmadan önce soruların anlaşılabilirlik düzeyini, cevaplama ve değerlendirmede karşılaşılabilecek sorunları tespit etmek amacıyla ön deneme yapıldı. Ön denemeden elde edilen sonuçlar değerlendirildi.

Başlangıçtan beri olduğu gibi bu safhada da tez danışmanı başta olmak üzere, eğitimciler ve alan araştırmasında uzman kişilerin görüşlerine başvuruldu. Tüm bunlar doğrultusunda sorular yeniden düzenlenerek uygulamaya hazır hale getirildi.

Ankette; 4, 5, 6. sorulara birkaç şık verilmesine rağmen sorular açık uçlu tutulup başka seçeneği de eklendi, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 24, 25. sorular önem derecesine göre numaralandırma ile hazırlanmış olup, öğretmenlerin, kişisel kanaatlerinin tespiti göz önünde bulunduruldu.

Önem derecesine göre numaralama şeklinde hazırlanan sorularda başka seçeneği de kullanılarak farklı yorumlara açık hale getirildi. 30, 31, 32. sorularda ise öğretmenlerin görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları sorunları rahatça ortaya koyabilmeleri ve öğretmenlerin değerlendirmelerine yardımcı olması düşüncesiyle açık uçlu hazırlandı. Geriye kalan diğer sorular ise kapalı uçlu olarak hazırlandı.

Anketler Yenişehir, Sur, Kayapınar, Bağlar ilçe müftülüklerinde yapılan aylık Kur'an Kursu öğretmenleri toplantılarında Kur'an Kursu öğretmenlerine ulaştırıldı.

Anketlerin uygulanması ve geri dönüşü tamamlandıktan sonra cevaplar tek tek incelenerek işlenmeye hazır hale getirildi. Cevaplar bilgisayarda SSPS paket analiz programı yardımıyla değerlendirildi.

Önem sırasına göre numaralandırılması istenen sorularda birden fazla tablo oluşturulurken diğer sorularda tek tablo oluşturuldu. "Başka" seçeneği eklenen sorularda verilen cevaplar doğrultusunda değerlendirmeler yapıldı

Sorularla ilgili genel yorumlar sonraya bırakıldı. Kur'an Kursu öğretmenlerinin yeterlikleri elde edilen bulgular doğrultusunda değerlendirilirken daima ideal olan durum, başka bir deyişle teorik planda öngörülen durum göz önünde bulunduruldu.

I. BÖLÜM

1. KUR'AN ÖĞRETİM TARİHİ

1.1. Kur'an Öğretimi ve Kur'an Kurslarının Tarihsel Gelişimi

İslam tarihinde eğitim kurumlarını tanımlamak için kullanılan terminolojiyi kesin olarak tespit etmek mümkün değildir. Bu durum özellikle İslam'ın ilk yıllarında daha belirgindir. Çünkü bu dönem gelişme dönemidir ve kullanılan terimler sürekli değişmektedir. Bununla birlikte, İslam tarihinde ilk eğitim kurumları mescit ve camilerdir. Eğitim ve öğretimin yapıldığı diğer yerler ise evlerdir. Medreseler sonraki yıllarda yine mescit içerisinde doğup gelişmiştir.

İslam eğitim kurumları, başlangıçta her ne kadar basit yapılar halinde ortaya çıkmış olsalar da, ilerleyen dönemlerde “külliye” kavramıyla ifade edilen ve bünyesinde mescit, sıbyan mektebi, medrese, kütüphane, sebil, çeşme, türbe ve dükkân gibi yapı topluluğundan oluşan bir kimliğe bürünmüştür. Hayır işlemek ve sevap kazanmak maksadıyla vakfedilen bu külliyelerde medrese, sebil, çeşme ve türbe ilavesi, İslam toplumlarının dünya - ahiret bütünlüğünü gözetten hayat felsefesini göstermektedir. Sıbyan mekteplerinin ve dükkânların külliye bünyesinde yer almasının sebebi eğitimin ve öğretimin sürekliliğini sağlamaya yöneliktir.¹²

Eğitim ve öğretim faaliyetleri, hiç şüphesiz Hz. Peygamber'in peygamber olarak görevlendirilmesiyle başlamaktadır. Eğitim, Kur'an ayetlerinin öğretilmesi, anlaşılması ve hayata tatbik edilmesi çerçevesinde gerçekleşmekteydi. Bu manada ilk örnek/ model ve uygulayıcı Hz. Peygamber'in bizzat kendisiydi. İlk eğitilen kişi olarak Hz. Peygamber, sık sık “Rabbim beni ne güzel terbiye edip yetiştirdi.” şeklinde buyurarak, Allah'ın bu eğitici rolünü bir şükür ve takdir ifadesi olarak dile getirmekteydi.¹³

Öğretim işi hayatın vaz geçilmez bir parçasıdır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “İnsanlar iki kısımdır: Öğreten ve öğrenen. Bu ikisinin dışında kalan (şey)lerde hayır yoktur.” O halde inanan bir insan ömrünü daima iki vasıftan biriyle renklendirmelidir: Buna göre kişi, ya öğreten bir öğretmen veya öğrenen bir öğrenci olmalıdır.

¹² George Makdisi, **Ortaçağda Yüksek Öğretim**, Çev: Ali Hakan Çavuşoğlu, Hasan Tuncay Başoğlu, Gelenek Yay., İstanbul, 2004, s. 51, İrfan Başkurt, **Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları**, Dem Yay., İstanbul, 2007, s. 40.

¹³ Başkurt, a.g.e., s. 41.

Peygamberlik görevinin kırk yaşlarında tevdi edildiği günden itibaren yaklaşık yirmi üç yılda Hz. Peygamber'in gerçekleştirdiği 'insan yetiştirme' faaliyetlerindeki başarı ve yüksek performansı, şimdye kadar ne bir şahıs ve ne de bir kurum tarafından gerçekleştirildiğine tarih şahitlik etmemiştir. İnsanın en basit alışkanlıklarını bile değiştirmesinin psikolojik açıdan ne kadar zor olduğu bilinmektedir. Durum bu olunca eski inançlarının yerine yenilerini ikame etmeye dayanan 'Müslüman yetiştirme' davasının çok çetin bir iş olduğu açıktır. Söz konusu zorluk göz önünde bulundurulduğunda, Efendimiz'in (s.a.v.) öğretmenlik alanındaki başarısının asla gölgelenmeyecek parlaklıkta olduğu hemen fark edilecektir.¹⁴

İslam dini toplumun inşasında fertlerin tek tek eğitilmesini esas alan anlayışıyla birlikte toplumsal eğitime de büyük önem atfetmiştir. İslam dini, kardeşlik üzerine kurulu bir sosyal çevre oluşturur ve bu duygunun esas alındığı sosyal çevrede toplumu eğitmeye çalışır. Bir hadiste bu kardeşlik iman olgusuyla yan yana zikredilmiştir: "İman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız."¹⁵

Genel anlamda eğitim, kişinin, toplum değerlerine ve yaşama biçimlerine sağlıklı uyumuna yardım eden bir süreç olarak görülebilir.¹⁶ Diğer bir ifade ile eğitim, kişiye içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını benimsetmeye ve onları hayatına aktarmaya yardımcı olur.

Toplumsal eğitim açısından Allah'ın emir buyurduğu hudutlar dâhilinde hareket etmenin önemini vurgularken, Hz. Peygamber, bir gemide kura çeken iki grubu örnek vermektedir. Gruplardan birine güverte diğerine ise ambar kısmı çıkmıştır. Su almak için gemiyi delmeye kalkıştıklarında güvertedekilerin tavrı hakkında şöyle buyurmaktadır: "Şimdi yukarıdakiler, aşağıdakileri istekleriyle bıraksalardı, hepsi birden helak olurlardı. Fakat onların ellerini tutsalardı hem kendileri kurtulur ve hem de onları toptan kurtarırlardı." Bu misal ile toplumsal eğitimde olumsuz tavırların el birliği ile ıslah edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Hız. Peygamber bu hadiste, topluma eğitim yoluyla İslami davranış biçimlerinin kazandırılmasını ve toplumun sonradan davranış bozukluklarına düşmemesi için, sosyal baskı unsuru yani karşılıklı kontrol ve uyarı mekanizmasının kurulmasını istemektedir.

¹⁴ Başkurt, a.g.e., s. 42.

¹⁵ Müslim, Camiu's- Sahih, Çağrı Yay., İstanbul, 1993, **İman**, 93- 94.

¹⁶ Fatma Varış, **Eğitim Bilimine Giriş**, A.Ü. Eğitim Fak. Yay., Ankara, 1981, s. 124.

Bu hadis aynı zamanda eğitimin sürekli olmaması durumunda ve yapılan yanlış davranışların eğitim yoluyla düzeltilmemesi halinde, sosyal yapının çökmeye yüz tutacağını da ortaya koymaktadır.

Hız. Peygamber bir eğitimcinin toplum ile ilişkilerini iyi ayarlaması gerektiğini ve eğitim öğretim esnasında toplumda mevcut olan değer yargılarını daima göz önünde bulundurmasını istemektedir. Toplumda meydana getirilecek değişimin sosyal bünyeye zarar vermemesi için, insanlar arasında infial uyandıracak faaliyetlerden kaçınılması lazım geldiğine Hız. Aişe'ye hitaben söylediği şu hadisi şerifleriyle işaret buyurmuştur:

“Şayet senin kavminin küfürden yeni çıktığını görmeseydim, Kabe'yi yıkar, onu İbrahim'in (a.s) yaptırdığı temelleri üzerine yeniden ve iki kapılı yapardım.”

Bu hadisleriyle Hız. Peygamber, eğitimin hedefinden sapmasına neden olmuyorsa veya hedeflenen amaçlarına ulaşmasını engellemiyorsa, toplumda yerleşmiş olan değer yargılarının olduğu gibi kabul edilmesine de işaret etmiş olmaktadır. Zira toplumun en hassas olduğu hususlardan biri de, taşıdığı ve değer verdiği olguların devamını istemeleridir. Toplumun sürekli değişim içinde olduğu bir gerçek iken, yine toplumun en az arzu ettiği şeyin de değişim olduğu unutulmamalıdır.¹⁷

1.1.1. Hız. Peygamber Dönemi; Mescid, Suffa, Evler

1.1.1.1. Mescid

Şüphesiz mabetlerin temel kuruluş amaçları ve en başta gelen ortak özellikleri ibadettir. Ancak başta, cami, kilise ve sinagog olmak üzere büyük mabetlere baktığımızda onların birer ibadetgâh olmalarının yanında eğitim öğretim fonksiyonları olan birer eğitsel kurum olduklarını da görürüz.

Mescidin tarihçesine göz attığımızda - Asr-ı Saadet'te kurulan ilk örneklerinden başlamak üzere- onun sadece bir ibadethane değil; aynı zamanda fonksiyonel bir eğitim öğretim kurumu olduğunu görmekteyiz.

Cami terimi Arapça “c-m-a” kökünden gelmektedir. Bu kökten türeyen kelimeler toplanma, birleşme, bütünleşme ve bir araya gelme gibi birbirine yakın anlamlar ifade eder.

“Cami” Müslümanları aynı amaç etrafında bir araya getirdiği ve onları birleştirip bütünleştirdiği için bu ismi almıştır. İslam'ın erken dönemlerinde, içinde Cuma namazı

¹⁷ Şakir Gözütok, **İlk Dönem İslam Eğitim Tarihi, Hız. Peygamber Döneminde Eğitim Öğretim**, Fecr Yay., Ankara, 2002, s. 223.

kılınan ve üzerinde hatibin hutbe okuyacağı bir minberi bulunan mabetlere cami, Cuma namazı kılınmayan ve minberi bulunmayanlara da mescid denilmiştir.¹⁸

Ancak “Mescid-i Haram”, “Mescid-i Nebevi” ve “Mescid-i Aksa” gibi büyük camilere de mescid denilmesinden mescid - cami farkının bazı teknik durumlar dışında pek dikkate alınmadığı, dolayısıyla namaz kılınıp Allah’a secde edilen İslam mabetlerinin tümüne mescid gözüyle bakıldığı anlaşılmaktadır.

1.1.1.1.1. Mescid'in Eğitim-Öğretim Fonksiyonu

İslam tarihinde ilk kurulan okulun mescid olduğunu söyleyen Cadelhak, Arap dilinde bugün üniversite anlamında kullanılan “camia”nın da aslında “cami”den türediğine dikkat çekmektedir. Üniversite anlamında kullanılan camia ile cami arasındaki ilişkiye şöyle işaret edilmektedir: “Bugün İslam dünyasının birçok yerinde “camia” kelimesi hem üniversite hem de cami için kullanılmaktadır.”¹⁹

Zaten Arapçada üniversite anlamında kullanılan “camia” kelimesi “cami”den türemiştir. Başka hiçbir dilde ya da kültürde böylesi bir çıkarım yoktur. Bu da bize İslam’da cami ile yüksek öğretimin birbirinden nasıl ayrılmayacak kadar bütünleştiklerini göstermektedir.

Mescidler inşa edilmeden önce eğitim öğretim faaliyetleri Erkam’ın evinde yürütülüyordu. Dolayısıyla Erkam’ın evi eğitim ve öğretim yapılan ilk evdir. Hz. Peygamber İslam’a girenlere yeni dinin esaslarını öğretmek ve inen ayetleri onlara okuyup açıklamak için bu evi merkez edinmiş, bu eve ilaveten kendi evini de bu amaçla kullanmıştır.

Ancak ev ortamının uzun süreli eğitim faaliyetleri için pek elverişli olmadığı açıktır. Zira genellikle ses, tartışma, müzakere ve aktif hareket gerektiren eğitim öğretim ortamı ile sükûneti gerektiren ev ortamı bir yönüyle birbirine ters düşmekteydi. Bundan dolayı bütün Müslümanların çekinmeden özgür ve rahat bir şekilde girip çıkabilecekleri mescitler yapıldıkça doğal olarak eğitim öğretim faaliyetleri evlerden bu mescitlere kaymış oldu. Ev eğitimi ile mescit eğitimi arasında bir karşılaştırma yapan Adberi (ö. 737/ 1336) şunları söylemektedir: “Eğitim öğretim için en elverişli yer mescittir. Zira evin aksine mescid en üst mertebelden en düşük mertebeliye, âlimden

¹⁸ Ahmet Önkal- Nebi Bozkurt, “**Cami**” mad., D. İ.A., İstanbul 1993, C. 7, s. 46, Kadri Yıldırım, “**İslam Kültüründe Mescidin Eğitim Öğretim Fonksiyonu Üzerine Bir İnceleme**”, Diyanet Dergisi, Ankara, 2008, C.44, S: 4, s. 8.

¹⁹ Ali Cadelhak, “**el- Mescid**”, el- Ezher, Kahire, 1416 (Ramazan Eki), Yıldırım, a.g.m., s. 8.

cahile her kesimden insanların bir araya gelebileceği bir toplanma yeridir. Evin kapısı ise girmelerine izin verilenlerin dışında halka kapalıdır. Kaldı ki herkesin girmesine izin verilse bile evin bir mahremiyeti vardır.”²⁰

Ev ortamlarını bir tarafa bırakacak olursak, İslam’da eğitim öğretim tarihinin sistemli başlangıcının Hz. Peygamber döneminde inşa edilen mescidlere dayandığı görülmektedir. Hicret yolunda henüz Medine’ye varılmadan kurulan ve İslam tarihinin ilk bağımsız mescidi olan Kuba Mescidi tamamlanır tamamlanmaz içinde ilim halkaları teşkil etmiş, bu halkalar Medine’de yapılan Mescid-i Nebevi’de din ve dünyayı birleştiren bir metotla oturumlar halinde devam etmiştir. Böylece bu mescid daha sonraları asırlar boyunca kurulacak olan öteki mescidlere örnek olmuştur.²¹

Mekke’de hicretten önce Müslümanlar, çoğu zaman zulüm ve işkence gördüklerinden ibadetlerini gizli yapmak zorunda kalmışlardı. Bu devrede Mekke’nin yerlisi olmadığı için daha çok işkence ve baskıya maruz kalan Ammar b. Yasir, ibadetlerini yapmak için kendisine has bir mescid yaptırmıştı. Bu mescidi, İslam’ın zuhurundan sonra bina edilmiş ilk eğitim kurumu olarak kabul edebiliriz.²²

Hiz. Ebubekir (r.a) de kendisi için evinde bir mescid inşa etmiştir. Hiz. Ebubekir (r.a) ’in bu mescidi de, özel bir eğitim kurumu olarak görülmelidir. Zira Ebubekir (r.a) yaptırdığı bu mescitte namaz kılıyor ve Kur’an okuyordu. Eğitim öğretim işlevi, camilerin bünyesinde geliştiği içindir ki, İslam âleminde sadece eğitim öğretim için yapılmış okulların dahi “cami” ile isimlendirildikleri görülmektedir: Cami’ul- Ezher, Cami’u’z- Zeytune, vs. gibi.²³

1.1.1.1.2. Mescid-i Nebevi ve Hiz. Peygamber’in Mescidde Eğitim Öğretimi

Hiz. Peygamberin Medine’ye hicretinden sonra yaptığı ilk işin bir mescid inşa etmek olduğunu biliyoruz.²⁴ Enes b. Malik (r.a)’in bildirdiğine göre, Mescid-i Nebevi, Benu Neccar’a ait olan bir arazide kurulmuştur. Önceleri bu arazide hurma ağaçları,

²⁰ İbn Hac el-Adberi, **el- Medhal**, Kahire, 1939, C.1, s. 85, Yıldırım, a.g.m., s. 11.

²¹ Ahmet Çelebi, **İslam’da Eğitim Öğretim Tarihi**, Çev: Ali Yıldırım, Damla Yay., İstanbul, 1998, s. 98.

²² Gözütok, a.g.e., s. 118.

²³ Yusuf Kardavi, **er-Resul ve’l- İlm**, Müessesetü’r- Risale, 3. Bsk., Beyrut, 1985, s. 16, Gözütok, a.g.e., s. 120.

²⁴ Buhari, Camiu’s- Sahih, Çağrı Yay., İstanbul, 1993, **Salat**, 98, İbnu’l- Esir İzuddin Ebu’l Hasan, eş-Şeybani, **el- Kamil fi’t- Tarih**, Daru Sadr, Beyrut, 1979, C. 2, s. 109, Ebu’l Abbas, Ahmed b. Yahya b. Cebbar el- Belazuri, **Futuhu’l Buldan**, Tah: Abdullah Uneys et- Tabba’, Müessesetü’l Mearif, Beyrut, 1987, s. 12, Gözütok, a.g.e., s. 117.

harabeler ve müşriklerin mezarları bulunmakta idi. Bazı rivayetlerde bu mevkinin üstü açık bulunduğu ve tavanı olmadığı halde duvarların mevcut olduğu da aktarılmaktadır.

Mescid-i Nebevi diye anılan bu mescid, kerpiçten yapılmıştı ve tavanı hurma dalları ile örtülüydü. Caminin direkleri de hurma ağacındandı. Bazı rivayetlerde, mescidin kible tarafından uzunluğu 70 zira', eni 60 zira' ve duvarlarının yerden yüksekliğinin ise 5 zira' olduğu şeklindedir. Abdullah ibni Abbas (r.a) 'ın bildirdiğine göre, mescid dardı ve tavanı yere yakındı. Mescidin üç kapısı mevcuttu.²⁵

Yine bazı nakillerden mescidde ilk defa lamba kullanan kişinin Temimu'd-Dari (r.a) olduğunu öğreniyoruz. Hz. Peygamber'in mescide örtüler serdirdiği ve bunların üzerinde namaz kıldığına dair rivayetlerde bulunmaktadır.²⁶

Hz. Peygamber gerek ibadet gerekse dinin esaslarını öğrenmek için mescide gelenlere kolayca hitap edebilmek amacıyla bir minber yaptırmıştır. Daha önce bir kütüğe dayanarak hutbe irad eden Hz. Peygamber sayıları artan insanların kendisini rahat görebilmeleri için yüksek bir yere ihtiyaç duymuş ve minber yaptırmıştır. Mescid-i Nebevi'nin Medine'deki eğitim öğretim hizmetlerinin merkezi olma konumunu Hz. Peygamber zamanından itibaren uzun bir süre devam ettirdiği gözden kaçmamaktadır.

Özellikle Hz. Peygamber'in bizzat kendisinin gözetiminde yapılan eğitim öğretim faaliyetleri ile birlikte, sahabenin kendi kendilerine yaptıkları eğitim öğretim faaliyetlerinde bu mescidin önemli bir hizmet gördüğü yapılan nakillerden anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber: "Kim bizim bu mescidimize gelir de hayırlı bir şey öğrenir veya öğretirse, o Allah yolunda cihat eden kimse gibidir. Kim de bunun dışında bir gaye ile gelirse, hoşuna giden bir şeyi görüp de sahip olamayan gibidir."²⁷ buyurarak, mescide gelen herkesi ilim ile meşgul olmaya davet etmekte idi ki, bu da sahabenin bu mekânda iken daima eğitim öğretim ile meşgul olmalarını sağlamaktaydı.

Hz. Peygamber mescitte bulunmadığı sıralarda ilim ehlinden sayılan sahabeden bazıları hemen ders halkaları oluşturlardı. Mesela Abdullah b. Revaha (r.a) Hz. Peygamber mescitten çıktıktan sonra, oradakileri çağırır, onlara tevhid ve ahiret ile ilgili

²⁵ Salih Ahmed Yasin Ahmed el- Hayyari, **Tarihu Me'alimi'l- Medineti'l- Münevvere Kadimen ve Hadisen**, Daru'l- İlim, 4. Bsk., Cidde, 1993, s. 55, Gözütok, a.g.e., s.132.

²⁶ Ebu'l Kasım Süleyman b. Ahmed et- Taberani, **el- Mucemu'l - Kebir**, Tah: Hamdi Abdulmacit es-Sifli, Daru İhyai't- Turasi'l- Arabi, 2. Bsk., Beyrut, 1985, C. 24, s. 120, Gözütok, a.g.e., s. 133.

²⁷ Hâkim, Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh, **Müstedrek ala Sahihayn**, Tah: Mustafa Abdulkadir Ata, Daru' - Kutubi'l- İlmiye, 1. Bsk., 1990, C.1, s. 169; Taberani, **el- Mucemu'l – Kebir**, C. 6, s. 175, Gözütok, a.g.e., s. 136.

bilgileri öğretirdi. Keza aynı şeyi, Muaz b. Cebel (r.a)'in da yaptığı rivayet edilmektedir. Cabir b. Abdullah (r.a)'ın Mescid-i Nebevi'de bir ders halkası vardı, isteyenler orada ilim öğrenirlerdi. Cabir b. Abdullah (r.a)'ın hicretten on altı yıl önce m. 607 yılında doğduğu ve Akabe biatinde bulunduğunu göz önünde bulundurursak, Hz. Peygamber'in sağlığında genç yaşta olduğu ve muhtemelen böyle bir ders halkası kurduğu kolayca anlaşılır.²⁸

Mescidin ibadet ve ilim mahalli olması konusunda, Resulullah (s.a.v): “Çocuklarınızı, delilerinizi, husumetlerinizi, (yüksek) seslerinizi, kılıçlarınızı çekmeyi ve hadleri uygulamayı mescidlerden uzaklaştırmamız; orada haftada bir toplanınız ve mescidlerinizin kapılarını temiz tutunuz.” buyurarak, mescidlerdeki düzenin muhafazası için uyulması gereken kuralları hatırlatmıştır.

Hadis-i Şerif'te çocukların mescitten uzak tutulmak istenmesi; çocukların, mescitlerin sükûnet ve temizliğine layıkıyla riayet edemeyecekleri, bundan dolayı çocukların mescitlerde eğitilmesinin uygun olmayacağı sebebiyledir. Bundan hareketle çocukların eğitim öğretimlerinin mescidlerden çok küttablarda gerçekleştiğini ifade etmek mümkündür.

Bu uygulamalar göz önünde bulundurularak daha sonraki dönemlerde İmam Malik'e çocukların mescidlerdeki öğretimi hususu sorulduğunda, İmam Malik çocukların o yaşta kendilerini pisliklerden koruyamayacağını ileri sürerek buna cevap vermemiştir.²⁹

Başka bir rivayete göre ise Hz. Peygamber zamanında kadınlar ve çocuklar da mescide devam edip, cemaate katılırdı. Kadınların sabah namazına katıldıklarına dair Hz. Aişe (r.anha)'den gelen rivayet vardır:

“Şuna yemin ederim ki, Resulullah (s.a.v.) sabah namazını kıldığı zaman mü'min kadınlar başlarına ve bedenlerine örtülerini örterek hazır bulunurlar, sonra evlerine dönerlerdi ki, henüz ortalık ağarmamış ve kendileri iyice örtünmüş oldukları için onları hiç kimse tanıyamazdı.”³⁰

²⁸ Gözütok, a.g.e., s. 136.

²⁹ Hıfzırahman Raşit Öymen, **İslamiyette Öğretim ve Eğitim Hareketleri**, AÜİFD, Ankara, 1964, s. 68, Gözütok, a.g.e., s. 136.

³⁰ Buhari, **Salât**, 13; Müslim, **Mesacid**, 230, Hüseyin Özcan, **İslam Eğitim Tarihinde Mescid ve Camilerin İşlevleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994, s. 26.

Hatta çocukların da mescide devam edip cemaate katıldıklarını, Buhari³¹'nin Hz. Aişe (r.anha)'den rivayet ettiği şu hadisten öğreniyoruz:

“Hz. Aişe (r.anha) şöyle dedi: Resulullah yatsı namazını erken kaldırmak adetleri iken bir gece, geç vakte kadar bırakmışlardı. Bu, İslam henüz yayılmazdan evvel idi. O gece Hücre-i Saadetlerinden erken çıkmadılar. Nihayet Ömer gelip: “Ya Resulullah! Nerede ise kadınlar ve çocuklar uyuyacaklar.” dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) mescide çıkıp, oradaki cemaate: “Şimdi yeryüzünde sizden başka bu namazı bekleyen yoktur.” deyip onları tebrik etti.

Çocukların öğretimi için tespit edilen ilk program, Hz. Ömer tarafından kaleme alınmış ve diğer memleket sakinlerine gönderilmişti. Günümüze göre basit olan bu programın metni şöyledir: “Çocuklarınıza yüzmeyi, ata binmeyi öğretiniz. Onlara darb-ı meselleri ve güzel şiirleri, aritmetik ve yüzme ile birlikte babalarına ve kendi çocuklarına karşı olan vazifeleri öğretiniz.” Kur'an'ı öğrenmiş olanlar, çocukların eğitim işini üstlendikleri zaman, Kur'an öğretimi her şeyin önüne geçti. Kur'an'dan sonra biraz gramer, aritmetik ve biraz da şiir öğretmek suretiyle bu ilkokul dersleri sona eriyordu.³²

Görülüyor ki, Asr-ı Saadette mescid insanları bir nevi mıknatıs gibi çekiyordu. Zira bütün rivayetler Hz. Peygamber'in cemaatle ilgili emirlerinin yerine getirildiğini ve sahabenin günde en az beş vakit mescidde bir araya geldiğini göstermektedir. Buna ilaveten mescidde dua, zikir, tevbe ve i'tikaf gibi değişik icraatlarda da bulunulmuştur. Hz. Peygamber'in cemaatleşmeye gösterdiği özen Hulefa-i Raşidin devrinde de aynı hassasiyetle takip edilmiştir. Gündüz bir takım meşgalelerle cemaate devam edemeyenler hoş karşılanmalarına rağmen; yatsı ve sabah namazları için hoş karşılanmamıştır.³³

Kettani'nin kaydettiği bilgilere göre Hz. Peygamber bir gün mescide girmiş ve orada iki halka görmüştür. Halkalardan birinde zikir ve dua ediliyor, öbüründe ilim öğreniliyordu.

Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle demiştir: Bu iki meclis de hayırlıdır, ancak biri öbüründen daha faziletlidir. Şunlar Allah'a dua edip yalvarıyorlar; Allah dilerse onlara verir, dilerse vermez. Bunlar ise fıkıh ve ilim öğreniyorlar ve bilmeyenlere öğretiyorlar.

³¹ Buhari, Ezan, 162.

³² Gözütok, a.g.e., s. 138.

³³ Özcan, a.g.tez, s. 118

Bunun için bunlar daha faziletlidir. Zaten ben de ancak bir öğretmen olarak gönderildim.³⁴Hz. Peygamber yalnız kendisinin değil, diğer bütün peygamberlerin de birer öğretmen olarak görev yaptıklarına işaret buyurmuşlardır. Zira kendisine, “Ya Resulullah, Adem (a.s) de bir peygamber miydi?” diye soran birine, “Evet, öğretmen ve mükellim idi.” diyerek cevap vermiştir.³⁵

Muaviye b. Hakem es-Sülemi Resulullah (s.a.v) 'a geldim ve bazı İslami emirleri öğrendim. Öğrendiğim hususlardan biri de, hapşırın biri hamdettiğinde, ona “Yerhamukellahu” dememdi. Bir ara, Resulullah (s.a.v) ile beraber namazda iken biri hapşırdı ve hamdetti. Ben de; “Yerhamukellahu” derken sesimi yükselttim. Oradakiler bana kızgın kızgın baktılar. Ben de: “Size ne oluyor ki, bana öyle sinirli bir şekilde bakıyorsunuz?” dedim. “Subhanallah” dediler.

Resulullah (s.a.v) namazını bitirince, “Kim o konuşan?” buyurdu. “Şu Arabi” denildi. Beni çağırdı ve bana “Namaz Allah’ı zikretmek ve Kur’an okumak içindir. Namazda olduğun zaman (bütün) işin bu olsun” buyurdu. Kesinlikle ne önce ne de sonra Resulullah’tan daha güzel bir öğretmen görmedim³⁶.

Gerçekten de ne Hz. Peygamber’den önce ve ne de sonra onun kadar eğitim öğretimde başarılı bir öğretmen gelmemiştir. Bu hakikati, günümüzde bile eksilmeyen etkisiyle tarihin ortaya koyduğunu, lehte ve aleyhte olan pek çok kimse ifade etmektedir.

Hz. Peygamber, Peygamber olarak insanlara öğretmek zorunda olduğu bir kitap ile görevlendirilmiştir. Şüphesiz bu kitap da Kuran’dır. Peygamber Efendimiz (s.a.v) 'in ilk yaptığı iş de, Kur’an’ı öğretmek olmuştur. Bu yüzden, Hz. Peygamber Kur’an öğretimine özel bir ihtimam gösterir ve bizzat kendisi ashaba Kur’an öğretmek suretiyle öğretmenlik vazifesini ifa ederdi.³⁷

Eğitim açısından hedeflenen neticeleri elde etmenin en önemli şartı, ferdi farklılıkları göz önünde bulundurarak eğitim uygulamaktır. Aksi takdirde, bütün eğitim

³⁴ Muhammed b. Abdulhayy el- Kettani, **et- Teratibu'l- İdariye**, Beyrut 1416, C. 2, s. 136, Çev: Ahmet Özel, İstanbul, 2003, s. 286- 287, Özcan, a.g.tez, s. 128.

³⁵ Hâkim, **Müstedrek**, C. 3, s. 288.

³⁶ Ebu Davud, **es- Sünen**, Çağrı Yay., İstanbul, 1993, **Salât**, 181, Ebu Abdirrahman İbni Şuayb en- Nesei, **es- Sünen, Sehv**, 20, Tah: Abdülfettah Ebu Ğudde, Daru'l- Beşairi'l- İslami, 3. Bsk., Beyrut, 1988, Gözütok, a.g.e., s. 157.

³⁷ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, C. 2, s. 335, Gözütok, a.g.e., s. 157.

dönemi boyunca arzu edilen sonuç elde edilmeyecektir. Hiç bir zaman unutulmamalıdır ki, farklı insanlar, farklı alaka ve ilgilere sahiptirler.³⁸

Hız. Peygamber, her hangi bir konuda öğretimi gerçekleştirirken, topluca eğitim öğretim yaptığı gibi, bazı zamanlarda da kişilerle tek tek ilgilenererek öğretimde bulunuyordu. Günümüzde de pedagogların işaret ettikleri gibi öğrencilerle fert fert ilgilenmek, öğretimin başarısını arttıran en önemli amillerdendir. Hız. Peygamber'in ferdi öğretim tekniğini ortaya koyması açısından Abdullah İbni Mes'ud' (r.a) un şu rivayeti yeterli kanaat oluşturmaktadır: “Avucum Resulullah (s.a.v) 'ın avucunda iken Kur'an'dan bir sure öğretir gibi, bana teşehhüdü öğretti.”³⁹

Bu yüz yüze yapılan öğretim ile ilgili bilgilere hadis metinlerinde sıkça rastlamak mümkündür. Ferdi eğitimi Hız. Peygamber yalnız erkekler için yapmazdı. Bayanlara da ferdi eğitim uyguladığı olurdu. Ayrıca peygamberimiz öğretimde, yumuşak bir üslup kullanmış ve bunu sürekli tavsiye etmiştir.

Resulullah (s.a.v)'ın çoğu zaman nerede ve ne zaman kiminle karşılaşacağı bilinemediğinden, genelde programlı bir eğitim ve öğretim takip ettiğini söylemek mümkün değildir. Ancak özellikle Mescid-i Nebevi'nin inşasından sonra bu mescidin sofasında kalan Ehl-i Suffa ile Medine'deki diğer bazı mescitlerdeki öğretim faaliyetleri için nispeten programlı bir eğitim ve öğretim uyguladığını ifade edebiliriz.

Hız. Peygamber her yönüyle güçlü bir toplum binasını örmek için Kur'ani eğitime ilk önce yakın çevresinden başlamış, “Allah sizden her hangi birinize bir hayır ihsan ettiği zaman, evvela ona kendi nefsinden ve ailesinden başlasın” diye buyurmuştur. Kişi hayır ve iyiliğe önce kendi nefsinden başlamalıdır; zira ilk muhatap kendi nefsidir. Şu hadis de, sosyal ve dini ilişkilerde kişinin merkez alındığını göstermektedir: “Haberiniz olsun ki, her biriniz birer çobansınız ve idareniz altındakilerden sorumlusunuz.”

İslami eğitimin ferdi esas alan anlayışından hareketle, Hız. Peygamber, hiçbir fark gözetmeksizin kişilerle tek tek ilgilendiğinden, eğitmeye çalıştığı kimseleri yakından tanıma imkânına sahip oluyordu. Böylece kişileri daha olumlu tavır ve davranışlara yöneltme fırsatını buluyordu.

³⁸Sindeyl Pressey , Francis P. Robinson, **Psikoloji ve Yeni Eğitim**, Çev. Hasan Tan, MEB Yay., İstanbul, 1989, C. 1, s. 143, Gözütok, a.g.e., s. 194.

³⁹Gözütok, a.g.e., s. 157.

Resulullah (s.a.v)'ın Kur'an'ın öğretimi için özel bir itina gösterdiğini ve özel metotlar uyguladığını, sahabenin, “Bize Kur'an'ı öğretir gibi teşehhüdü öğretirdi”⁴⁰ veya “Bize Kur'an'ı öğretir gibi duayı öğretirdi”⁴¹ yahut , “Bize Kur'an'ı öğretir gibi istihareyi öğretirdi,”⁴² şeklindeki ifadelerinden anlıyoruz. Bizzat kendisi öğretimin gerekliliğine işaret etmekten geri durmamıştır. Bir hadisinde de şöyle buyurur: “Ey insanlar, ilim ancak öğretimle, fıkıh ise derin derin anlayışla gerçekleşir.”⁴³

Peygamber Efendimiz öğretimde, yumuşak bir üslup kullanmış ve bunu sürekli tavsiye etmiştir. Bir hadisinde “yumuşak söz sadakadır” buyurmuştur. Peygamberimiz ders verirken en güzel üslubu, muhatabının anlayış ve zekâsına en uygun konuyu seçer ve iyi anlaşılması için izahata çokça yer verirdi.

Hiz. Peygamber, sözlerinin muhataplar tarafından anlaşılması için büyük bir itina gösterirdi. Hiz. Aişe (r. anha), onun konuşurken gösterdiği dikkati ifade etmek üzere: “Resulullah (s.a.v), sizin birbirine zincirlediğiniz gibi sözü oyalayarak irad etmek itiyadında değildi.” buyurmaktadır.

Resulullah'ın (s.a.v), kelimeleri saymak isteyen birinin, sayabileceği kadar tane tane konuştuğu da yine Hiz. Aişe (r. anha) tarafından ifade edilmektedir. Resulullah (s.a.v), konuşunca aralıklı konuşur, dinleyen herkes anlardı. Bir sözün anlaşılması için bazen söylediklerini üç kez tekrar ederdi. Bazen de, bir topluluğa hitap ettiği zaman gözleri kızarır, sesini yükseltir, ciddileşir ve adeta bir orduyu korkuturcasına konuşurdu.⁴⁴

Bu tavırlarından anladığımız kadarıyla, zaman, zemin ve muhatapların durumuna göre Hiz. Peygamber'in öğretim şekli ve üslubunun değiştiği gözlenmektedir. Dinleyicilerin az olduğu ve dikkatlice konuşmayı dinleyebildikleri bir ortamda, kelimelerin sayılabileceği bir rahatlıkla konuşur ve konuları açıklardı.

Kalabalıklar karşısında, konunun mahiyeti ve önemi gereği, Hiz. Peygamber'in yüz ifadeleri ve ses tonu, anlatılmak istenen konunun ciddiyeti ve ehemmiyetini ortaya koymak açısından değiştirdiğini görüyoruz. Hiz. Peygamber'in konuşma esnasında jest ve mimiklerle de dikkatleri toplamaya çalıştığı gözlenmektedir.

⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, **el- Müsned**, C. 1, s. 684.

⁴¹ Taberani, **el- Mu'cemu'l- Kebir**, C. 11, s.157.

⁴² Taberani, **el- Mu'cemu'l- Kebir**, C. 11, s. 39.

⁴³ Taberani, **el- Mu'cemu'l- Kebir**, C. 11, s. 150.

⁴⁴ Müslim, **Cuma**, 13, Muhammed İbni Sa'd, **Tabakatu'l- Kübra**, Dar'us- Sadr, Beyrut, C.1, s. 376, 377.

H.z. Peygamber bu şekilde öğretim yaparken, çoğu zaman dinleyicilerin ilgi ve dikkatlerinin dağılmaması için gereken ortamı hazırlardı. Mümkün merteye dinleyicilere hâkim olan bir yerde otururdu.

Mesela Medine'deki mescitte üç basamaklı bir minberden Müslümanlara hitap ederdi. Müslümanların çoğalması üzerine mescitte bulunanların H.z. Peygamber'i görebilmeleri için bu minbere ihtiyaç duyulmuştur.⁴⁵

H.z. Peygamber bu minberi ilk kullandığında üzerine çıkmış ve orada herkesin görebileceği şekilde namaz kıldıktan sonra: "Ey insanlar, sizlerde bana uyasınız ve namazınızı öğrenesiniz diye böyle yaptım."buyurmuştur.

H.z. Peygamber minberde insanlara hutbe verdiği bir zamanda çocuğunun elinden tutup onunla beraber mescidi terk eden kimseye ziyadesiyle öfkelenmiştir.⁴⁶

Bu durum, orada bulunup da konuşmayı dinleyenlerin dikkatlerini dağıttığı gibi, H.z. Peygamber'den bilgiler almak üzere mescide gelen bir çocuğun da bundan istifadesine engel olmaktadır.

"İşittiğin doğru sözü Müslüman bir kardeşine götürüp ona öğretmen ne güzel bir hediyedir."⁴⁷ Hadisiyle Peygamber Efendimiz, bu gerçeğe işaret buyurmuşlardır.

İslam dinini seçip Müslüman olan bir kimseye ilk uygulanan program ona namaz ile ilgili bilgileri öğretmek olurdu. Daha sonra iman esasları ile Kur'an hakkındaki bilgiler verilirdi. Resulullah'ın (s.a.v) öğretiminde insanlara bıkkınlık vermesin diye bazı günler ve saatler tahsis ettiği gibi, bazı özel durumlarda, bunu daha da sıklaştırdığına rastlamaktayız.

Bir defasında sabah namazını kıldırdıktan sonra minbere çıkıp öğle vaktine kadar oradakilere hitap etmiş, öğlen namazını kıldırdıktan sonra bir daha minbere çıkıp ikinci vakti gelinceye kadar yine hitap etmiş ve ikinci namazından sonra gün batıncaya kadar aralıksız konuşmaya devam etmiştir.

Ashab-ı Kiram Resulullah (s.a.v), söze başladıktan sonra onu sanki başına konmuş bir kuşu ürkütüp uçurmak istemeyen bir kişinin dikkati içerisinde dinlemişlerdi. Keza sahabe, Resulullah (s.a.v) 'a olan hürmetlerinden dolayı, başlarını önlerine eğerek ve kaldırmazlardı. Enes b. Malik (r.a): "Resulullah (s.a.v) mescide girdiğinde bizden kimse

⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *el- Müsned*, C. 4, s. 100.

⁴⁶ Taberani, *el- Mu'cemu'l- Kebir*, C. 17, s.186.

⁴⁷ Taberani, *el- Mu'cemu'l- Kebir*, C.12, s. 34.

başını kaldırmazdı, yalnızca Hz. Ebu Bekir ve Ömer kaldırır tebessüm ederdi.” diye haber vermektedir.⁴⁸

Ashabın bu davranışı, onların eğitime ne kadar hazırlıklı olduklarını göstermektedir. Gerçekte ileri yaşlarına rağmen ashabın eğitim ve öğretim için büyük bir gayret gösterdiklerini anlıyoruz.

Cundeb b. Abdillah (r.a)’tan gelen bir rivayet, bu öğretimin esasları hakkında bizlere önemli ipuçları vermektedir. Cundeb şunları aktarmaktadır: “Biz Resulullah (s.a.v)’ın yanında yetişmiş gençler iken Kur’an’dan önce imanı öğrenir, sonra Kur’an’ı öğrenirdik ki bu imanımızı da artırır. Halbuki siz şimdi imandan önce Kur’an’ı öğreniyorsunuz.”⁴⁹ Demek ki, Resulullah (s.a.v) öğretime imanın esaslarını öğretmekle işe başlıyor ve daha sonra Kur’an öğretimine geçiyordu.

Hız Peygamber, bazı meselelerde sahabeyi önceden hazırlar ve gereken bilgileri verir. Mesela Ramazan Bayramı gelmeden önce iki gün boyunca Fıtır sadakası ile ilgili hutbe irad etmiştir.

Resulullah (s.a.v) mescitte eğitim öğretimde bulunurken, erkek ve bayanların bu işten aynı derecede istifade etmelerini sağlamak bakımından bazen erkekler ile kadınların saflarının arasında durur, bazen de doğrudan kadınların arasında ayakta durarak hitabetini sürdürürdü. Çoğu zaman erkeklerin arasında da ayakta durarak öğretimde bulunurdu.⁵⁰

Öğretimin zaman ve mekân tanımadan yapılması gerektiğine ve istifade edilecek fırsatlar doğduğunda mutlaka öğretimin gerçekleştirilmesi lazım geldiğine Resulullah (s.a.v) şöyle işaret etmiştir: “Riyadu’l- Cennet’e (Cennet bahçelerine) uğradığınızda istifade ediniz.” Oradakiler tarafından: “Ya Resulullah Riyadu’l-Cennet nedir?” denildiğinde, “İlim meclisleridir.” diye cevap vermiştir. Resulullah (s.a.v) kurduğu ilim meclislerinde çoğu zaman Müslümanlara bizzat kendisi dini bilgileri öğretirdi.

Keza Ukbe b. Amir (r.a)’ın de: “Biz Kur’an ile ders yaparken Resulullah (s.a.v) çıkageldi ve “Allah’ın kitabını öğreniniz, onu yayınız ve onunla ilgili zenginlik kazanın...” diye tavsiyede bulunurdu.

İslam’ın temel kaynak kitabı olması hasebiyle Resulullah (s.a.v) ilk olarak Kur’an-ı Kerim’in okunmasını tavsiye etmektedir. Ukbe b. Amir el-Cuheni, “Bizler

⁴⁸ Taberani, **el- Mu’cemu’l- Kebir** C. 2, s. 165

⁴⁹ Taberani, **el- Mu’cemu’l- Kebir** C. 2, s. 165.

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, **el- Müsned**, C. 3, s. 416.

Kur'an'ı tedris ederken Resulullah (s.a.v) çıkageldi ve Kur'an'ı öğrenin ve alınız.” buyurdu, diye haber vermektedir.

Resulullah (s.a.v), öğretim işini sürdürürken bazen çeşitli şekiller veya işaretler yaparak anlatmak istediği konunun dinleyenler tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalışırdı. Bir defasında bir dörtgen yaptıktan sonra dörtgenin ortasından dışına doğru uzanan bir çizgi çizmiş, daha sonra bu çizginin ortasından itibaren üstüne gelecek şekilde bir takım küçük çizgiler çizerek “Şu dörtgenin ortasındaki insandır. Şu dörtgen de eceldir, her tarafından onu kuşatmıştır. Şu dörtgenin dışına uzanan çizgi de onun arzularıdır. Şu ufak çizgiler de, insana arız olan musibetlerdir. Şimdi insana bu afet oku şaşırır da dokunmazsa, öbür afet oku isabet eder; o da şaşırır da dokunmazsa, öbür afet oku isabet eder; o da şaşırırsa, en sonunda ecel onu yakalar.” buyurmuştur.⁵¹

Resulullah (s.a.v), ferd ile toplum eğitiminde farklı unsurlar kullanır; ferdin ve toplumun kendilerine özgü psikolojik yapılarını göz önünde bulundururdu. Bir gün Muaz b. Cebel (r.a)'e “Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, kulların Allah'a itaat ve kulluk etmesi, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamasıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise, kendisine hiçbir şeyi ortak etmeyen kuluna azab etmemesidir.”hadisini buyurdu.

Bunun üzerine Muaz (r.a): “Ya Resulullah, bunu halka müjdeleyeyim mi? Diye sorunca “Hayır müjdeleme! Sonra buna güvenirler.”buyurarak Muaz b. Cebel'in bunu halka haber vermesini engellemiştir⁵². Halkın içerisinde, meseleyi Muaz b. Cebel seviyesinde bir olgunlukla karşılayacak insanların az olması sebebiyle, Resulullah (s.a.v), Muaz (r.a)'a bildirdiği bu bilgilerden halkın haberdar olmasını arzu etmemiştir. Çünkü toplum psikolojisi, çoğu zaman bu ifadelerin daha değişik bir şekilde anlaşılmasına müsait bir zemin hazırlayabilmektedir.

Eğitimin hedefi insanı eğitmek olduğuna göre eğitim açısından insanı tanımanın önemi büyüktür. İnsanların bilgi, kültür, anlayış ve idrak seviyelerini hesaba katmadan herkesten aynı anlayışı beklemek ve aynı neticeleri elde etmeye çalışmak, farklı yapılara sahip insanlara aynı metodu uygulamak geçekleri hiçe saymak demektir.⁵³

İslam dininde öğretim, İslam'ın ilk yıllarından itibaren bir yetişkinler eğitimi olarak başlamış ve devam etmiştir. Peygamber Efendimiz, evinde veya mescitte oturur,

⁵¹ Buhari, **Rikak**, 4; Tirmizi, **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1993, **Kıyam**, 22.

⁵² Buhari, **Cihad**, 46; Müslim, **İman**, 10.

⁵³ Abdullah Özbek, **Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed**, Esra Yay., Konya, 1988, s. 97, Gözütek, a.g.e., 194.

aldığı vahiyleri müminlere bildirir ve onların öğrenmelerini sağlardı⁵⁴. O halde başlangıcından itibaren bir yetişkinler eğitimi olarak başlamış olan İslami eğitimin ferdi farklılıklara daha da dikkat etmesi zaruri olmaktadır. Çünkü modern eğitimin de ortaya koyduğu gibi, bugün tamamen aşikârdır ki, ferdi farklılıklara göre intibak problemi, yaş arttıkça daha fazla ciddileşmektedir.⁵⁵

Resulullah (s.a.v)'in uyguladığı eğitim anlayışını gözden geçirdiğimizde, ferdi farklılıklara bütün titizliğiyle dikkat ettiğini görürüz. Peygamber Efendimiz, şahsiyet olarak zayıf bulduğu Ebu Zerr (r.a)'e yöneticilik yapmamasını, sebeplerini izah ederek tavsiyede bulunmuştur. Aynı şekilde Abdurrahman b. Semure (r.a)'ye de yöneticilik yapmamasını, yoksa yardımsız kalacağını buyurmuştur.⁵⁶

Öğrenmede yani eğitim olayında ferdi farklılıklara, zihni kabiliyet ve bilişsel tarza önem verildiği gibi, bilişsel alandan ziyade sosyal etkiler açısından kararlı ve kendi içerisinde uyumlu kişilik faktörleriyle ilgilenilmektedir.

Resulullah (s.a.v) da, özellikle sosyal etkiler açısından şahsiyet faktörlerini göz önünde bulundurarak bu iki şahsa, yönetici olmamalarını tavsiye etmiştir. Yine bir başka zaman kendisinden idarecilik isteyen Eş'ari kabilesinden iki kişiye, “ İş dileyen kimseyi biz, işimizde kullanmayız.” diye cevap vermiştir.

Resulullah (s.a.v), kendisinden nasihat isteyen birine, “Sinirlenme.” Diye cevap vermiştir. O her nasihat isteyişinde, tekrar tekrar aynı cevabı vermiştir. Peygamber Efendimizin ısrarla aynı cevabı vermesinin sebebi, nasihat isteyen kişinin çok sinirli bir yapıya sahip olmasıdır.⁵⁷

Resulullah'ın hadisleri incelendiğinde, kendisinden nasihat, vasiyet veya fetva isteyenlere değişik cevaplar verdiği gözden kaçmamaktadır. Bunun sebeplerini şöyle sıralamak mümkündür:

- 1- Vasiyet talep edenlere, şahısların karakter yapılarına göre farklı vasiyetler yapmıştır.
- 2- Soranların hallerinin farklı oluşundan, sorulara verilen cevaplar da farklı olmuştur.
- 3- Kişilerin ilgi, alaka ve temayüllerinin farklılıklarından dolayı, her birine farklı yollar tavsiye etmiştir.

⁵⁴ Bilgin - Selçuk, a.g.e., s. 41.

⁵⁵ Pressey, a.g.e. C.1, s. 81, Gözütok, a.g.e., s. 194.

⁵⁶ Buhari, **Eyman**, 1; **Ahkâm**, 5, 6.

⁵⁷ İbni Hacer el- Askalani, **Fethu'l- Bari bi Şerhi Sahihi'l- Buhari**, Dar'ul- İhyai't- Turasi'l- Arabi, 2. Bsk., Beyrut, 1993, C. 10, s. 520, Gözütok, a.g.e., s. 195.

- 4- Teklifleri yüklenme kudretleri aynı olmadığından şahıslara farklı mükellefiyetler yüklemiştir. Nitekim Peygamber Efendimiz sahabenin biatlerini “gücünüz yettiği kadar” şartıyla kabul ederdi⁵⁸. Zira kişilerin, itaat ve bağlanma kabiliyetleri farklı farklıdır.
- 5- Anlayışların farklılığından dolayı, herkesin anlayış ve idrakine uygun yollar gösterilmiştir.⁵⁹

1.1.1.2. Suffa

Bütün ilahi ve evrensel dinlerin kuruluş aşamasında dinin kurucusu ile birlikte onun etrafında toplanmış olan küçük bir gurubun olduğu görülmektedir. Bu küçük gurup, dinin yayılmasında ve diğer halka öğretilmesinde aktif rol oynar. Bu şekilde dinin tarafları çoğalmaya ve din coğrafi olarak yayılmaya başlar.

İslamiyetin zuhuru sırasında, Mekke’de ve tabi Arap Yarımadası’nda okuma yazma bilenlerin sayısı çok az -on yedi kadar- olduğu ifade edilir. Medine’de ise okuma yazma bilenlerin sayısı daha da azdı. İslam’dan önce Arabistan’da sistemli bir eğitim öğretimden bahsedilemez. Zira göçebe ve istikrarsız bir kavimde okuma yazmaya fazla vakit kalmıyordu. Bu nedenle kültür gelişimi çok yavaş seyrediyordu.

Eğitim öğretim daha çok sözlü geleneğe ve hafızaya dayalıydı. İslamiyet’in gelişi ile birlikte eğitim öğretim alanında da diğer pek çok alanda olduğu gibi köklü değişimler meydana geldi. Mekke devrinde bile Kur’an okumanın büyük önem taşıdığını görüyoruz. Zira dini yaymak çoğunlukla Kur’an’ı bilmeye dayanıyordu.⁶⁰

Hz. Peygamber Kur’an’ı Kerim’den her parçanın kendisine vahyedilişinde, vahiy kâtiplerine onun nereye konulacağını söylerdi fakat parçaları kronolojik sıraya göre dizdirmezdi O, bu parçaların yazılıp çoğaltılması yanında, namazlarda okunması için ezberlenmesini de emrediyordu. Kur’an’ı Kerim’in bazı bölümlerini ezbere bilenler yanında en az 4 Medinelinin de tamamını ezbere bildiği bilinmektedir.⁶¹

⁵⁸ Buhari, **Ahkâm**, 43.

⁵⁹ Kardavi, a.g.e., s. 135.

⁶⁰ M. Faruk Bayraktar, **İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri**, M. Ü İlahiyat Vakfı Yay., İstanbul, 1997, s. 82- 84.

⁶¹ Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, Çev.: M. Said Mutlu-Salih Tuğ, İstanbul, 1969, C. 2, s. 31- 32.

Medineliler birinci Akabe biatından sonra kendilerine Kur'an-ı Kerim'i öğretecek birini istediler. Hz. Peygamber de onlara Mus'ab b. Umeyri öğretmen olarak göndermek suretiyle, kendisi dışında Kur'an öğrenme ve öğretme işini başlatmış oldu.⁶²

Medine'ye hicretten sonra Mescid-i Nebevi inşa edilmiş ve eğitim öğretim faaliyetlerinde bir merkez, bir nevi üs olarak kullanılmıştır. Ancak mescidin kendisinden çok yüksekçe bir yer olan sofası, özellikle "yatılı öğrenci" olarak kabul edebileceğimiz kimselerin eğitim ve öğretim faaliyetleri için tahsis edilmişti.

Suffa'nın kelime manası, bir platform şeklinde, yüksek bir yer demektir. Buna göre, Mescid-i Nebevi'de namaz kılınan mekâna bitişik, fakat ondan ayrı bir yer vardı. Suffa olarak eğitim ve öğretime tahsis edilen yer burasıydı.

Kiblenin Kâbe'ye tahvilinden sonra Hz. Peygamber'in mescidin kuzey tarafında kalan duvarlarının üstüne tavan yapılmasını emretmesinden sonra, burası yeniden düzenlenerek Suffa olarak kullanılmıştır.⁶³ Mescidin sofasını Hz. Peygamber, Medine'de kimsesi olmayan ve barınma yeri bulunmayan sahabeye tahsis etti ve aynı zamanda burada kalanlara özel bir eğitim ve öğretim programı uygulamaya başladı.

Suffa'yı İslam'ın ilk üniversitesi olarak kabul etmenin mümkün olduğunu söyleyen yazar Talat Koçyiğit, Medine'de inşa edilen Mescid-i Nebevi'nin geri bir köşesinde üstü örtülü bir gölgelik olarak tanıttığı Suffa'da 70- 80 kişinin barındığını ve Hz. Peygamber tarafından görevlendirilen öğretmenler vasıtasıyla burada Kur'an ilimleri, akaid, yazı ve okuma öğretildiğini kaydetmektedir.⁶⁴ Burada yazı öğretmeni olarak Abdullah b. Said'in adı geçiyor ki, bunun bizzat Hz. Peygamber tarafından yazıyı öğretmek üzere görevlendirildiği rivayet edilmektedir.⁶⁵

Mescid-i Nebeviye bitişik yapılan Suffa'da kalanların sayısının kimi zaman 400 kişiyi bulduğu ve bunların büyük bir kısmının zamanlarını eğitim ve öğretimle geçirdiği rivayet edilmektedir. Kettani bu konuda şunları nakletmektedir:

⁶² Osman Keskiöğlü, Ali Hikmet Berki, **Hz. Muhammed ve Hayatı**, DİB Yay., Ankara, 1978, s. 171, Gözütok, a.g.e., s. 196.

⁶³ Muhammed İlyas Abdülğani, **Buyutu's- Sahabe Havle'l- Mescidi'n- Nebeviyyi's-Şerif**, 2. Bsk., Medine, 1997, s. 44, Yıldırım, a.g.m, s. 12.

⁶⁴ Bkz. Talat Koçyiğit, **Hadis Tarihi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2003, s. 18.

⁶⁵ Bkz. İzzuddin Ali b. Muhammed b. Esir, **Usdu'l- ğabe fi ma'rifeti's- Sahabe**, Kahire , 1971, C. 3, s. 175, Yıldırım, a.g.e.,s. 13.

“Suffa’da sürekli kalanlar 400 kişi olup, Ebu Hureyre, İbni Mektum, Suheyb, Selman, Habbab ve Bilal da bunlardandı. Bunlardan bir kısmı cihada katılıyor, bir kısmı da ilim ve kıraat ile meşgul oluyordu.⁶⁶

Ehl-i Suffa son derece fakir insanlardan oluşmaktaydı. Bütün gayretleri Hz. Peygamber’in ilim ve feyzinden istifade etmek olduğundan başka şeyle uğraşmaya vakit bulamıyorlardı. Ancak bazıları su taşımak ve topladıkları odunları satmak suretiyle geçiniyorlardı.

Oldukça fakir olan, kıt kanaat geçinen Suffalılar Hz. Peygamber madden ve manen desteklemekteydi. Hz. Peygamber, zaman zaman Muhaciri ve Ensarı, Suffa Ashabi’na bir şeyler vermeye teşvik ederdi.

Kendisine bir şey getirilince önce “Sadaka mı, yoksa hediye mi? Diye sorar; “Sadakadır.” Derlerse ona el sürmeden Suffa’ya gönderirlerdi. Şayet “Hediyedir.” derlerse, ondan yer, sonra da Suffa ehlini çağırıp onlara ikram ederdi.⁶⁷

İaşe ve geçimleri Resulullah (s.a.v) tarafından temin edilen Suffalıların en mühim vazifelerinden biri de eğitim öğretimle meşgul olmaktı. Bu cemaat, Resulullah (s.a.v)’a bazı sualler sorarak birçok meselenin aydınlanmasına vesile olmuşlardı. Resulullah (s.a.v), hatalarını gördüğü zaman onları ikaz ediyor, zaman zaman çeşitli mevzularla ilgili bilgiler veriyordu. İslam’ın ilk eğitim ve öğretim müessesesi olan Suffa’da bizzat Hz. Peygamber, dersler veriyordu. Bununla beraber Hz. Peygamber, Ehl-i Suffa’nın Kur’an’ı Abdullah b. Mes’ud, Salim b. Muaz ve Ubeyb b. Ka’b’den öğrenmelerini emretmiş sahabeleri de hoca olarak görevlendirmişti.

Resulullah(s.a.v), bu talebeler arasından birini onların başkanı tayin ediyordu. Medineliler, Suffa’nın ihtiyaçlarını karşılamak için üzeri hurma ile dolu dalları getirip oraya bırakırlar, vazifeliler de bunları oradaki yüksek bir yere asarlardı. Suffa’da kalanlara daha çok “kurra” denilirdi. Genellikle Kur’an tedris ederlerdi. Daha çok geceleri eğitim öğretim görürler, gündüz mescide su taşırlar, odun getirip satarlar ve elde ettikleriyle Suffa Ehli ve fakirler için yiyecek alırlardı.⁶⁸

Yukarıda Suffa ile ilgili verdiğimiz bilgilerin geneli sahabeden erkeklerin devam ettiği Suffa’ya aittir. Bazı rivayetlerde burada kadınlar için ayrılmış bir bölümden bahsedilir.

⁶⁶ Kettani, **et- Teratibu’l- İdariyye**, , Çev: Şaban Haklı, İz Yay., İstanbul, 2003, C. 2, s. 57, Yıldırım, a.g.e., s. 14.

⁶⁷ Gözütok, a.g.e., 196.

⁶⁸ Gözütok, a.g.e., 196.

Bazı hadis kaynaklarında Mescid-i Nebevi’de kadınlara ait bir Suffa’nın bulunduğunu açıkça ifade eden rivayetlere rastlanmaktadır. Özellikle Ahmed b. Hanbel’in Müsned’i ile Taberani’nin el- Mucemu’l- Kebir’inde gelen rivayetlerde bu husus çok belirgin bir şekilde tasrih edilmektedir.⁶⁹

El- Ka’ka b. Hadrad adındaki sahabinin hanımı Bukayra’dan yapılan bir nakilde şu ifadeler yer verilmektedir: “Ben Kadınlar Suffasında oturmuşken, Resulullah (s.a.v)’ı sağ eliyle işaret ederek hutbe verirken gördüm...”⁷⁰

Suffanın bulunduğu Mescid-i Nebevi’nin üç kapılı olduğu bilinmektedir. Buraya kadınların da devam etmeleri nedeniyle Resulullah (s.a.v): Keşke şu kapıyı kadınlara ayırsaydık.”⁷¹ diyerek bir kapının bayanlara tahsisi için niyetini izhar etmiştir. Resulullah (s.a.v)’ın bu isteği muhtemelen kadınlara ait bu Suffa’ya yakın olan kapıya işaret etmektedir.

Resulullah (s.a.v)’ın bu ifadelerinden, mescide gerek ibadet ve gerekse İslam’ın esaslarını öğrenmek için bayanların çokça geldiğini ve bu durumun onlara ayrı bir kapıyı tahsis ettirmeyi gerektirecek kadar sıkça gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Zira daha sonra bu rağbetin artması üzerine Hz. Ömer (r.a), söz konusu kapıyı sadece bayanların girişine ayırarak, erkeklerin buradan mescide girmesini yasaklamıştır.⁷²

Bazı kadınların geceleyin Mescid-i Nebevi’de kaldıklarını ihsas ettiren ifadelere bakılırsa⁷³ ihtiyaç duyulduğunda kadınların kendilerine ait Suffa’da yattıkları anlaşılmaktadır. Ama her halukarda burasının kadınların eğitim ve öğretimi ile dini görevlerini yerine getirmek için gündüzleri kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

1.1.1.3. Evler

Resulullah (s.a.v), Mekke’de insanlara yeni dini tebliğ etmek ve kendisine inen vahyin temel ilkelerini öğretmek üzere ilk olarak ve sıklıkla evleri kullanmıştır. Bu sebeple Mekke’deki eğitim kurumları arasında evleri öncelikle zikretmemiz gerekmektedir.

⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. 3, s. 93.

⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, **el- Müsned**, C. 7, s. 523.

⁷¹ Ebu Davud, **es- Sünen**, C. 17, s. 54.

⁷² Ebu Davud, **es- Sünen**, C. 17, s.18.

⁷³ Ahmed b. Hanbel, **el- Müsned**, C. 3, s.93.

1.1.1.3.1. Daru'l-Erkam

Mekke döneminde Müslümanların toplandığı ev olması hasebiyle akla ilk gelen Erkam b. Ebi'l- Erkam'ın evidir. Daru'l- Erkam'ın icra ettiği fonksiyon ve meydana getirdiği tesir, Resulullah (s.a.v)'ın kendi evini bile gölgede bırakmıştır.

Peygamber Efendimiz ve arkadaşları, Daru'l- Erkam'da toplanıyorlar, namaz kılıyorlar, Kur'an'ı okuyorlar ve İslam'ı ilk defa kabul edenlere dersler ve bilgiler veriyorlardı.⁷⁴ Anlaşılan odur ki Hz. Peygamber, Erkam'ın evini gerçek bir eğitim öğretim kurumu olarak kullanmıştır. Daru'l- Erkam'da bu çalışmaların ne zamana kadar yapıldığı da tam olarak tespit edilebilmiş değildir.

Hz. Peygamber'in burada üç yıl ilgili faaliyetleri yürüttüğünü ifade edenler olduğu gibi⁷⁵, bu sürenin altı yıl olduğu şeklinde görüş bildirenler de vardır. Diyarbekri'nin rivayetine göre Resulullah (s.a.v), Daru'l- Erkam'da yalnızca bir ay kalmıştır.⁷⁶

Daru'l- Erkam'ın Hz. Ömer (r.a)'ın Müslüman olmasından sonra terk edildiği ortadadır. Tarihçilerin bildirdiğine göre, Hz. Ömer (r.a) bi'setin altıncı yılında Müslüman olmuştur. Bu durumda Daru'l-Erkam birkaç yıl kullanılmış olmalıdır ki, yukarıdaki mülahazalar göz önünde bulundurulunca, bu sürenin üç yıl olduğu kanaati uyanmaktadır.

Daru'l- Erkam, Safa Tepesi'ndeydi. İslam'ın çeşitli hizmetleri için bu evin seçilmesinde, Kâbe'nin haremine dâhil oluşu, hac ve umre için Mekkeliler ve dışarıdan gelen pek çok kimse ile dikkati çekmeden temas imkânı ve irtibat kurma kolaylığı sağlaması gibi hususlar göz önüne alınmış olmalıdır.

Daru'l- Erkam'ın böylesine sıkıntılı bir dönemde eğitim öğretim açısından çok mühim bir vazifeyi ifa etmesi sebebiyle ve aynı zamanda burada pek çok kişinin İslam ile tanışması ve eğitilmesinden dolayı "Daru'l- İslam" olarak da adlandırılmıştır.⁷⁷

Daru'l- Erkam'ın İslam Tarihi'ndeki yeri ve oynadığı rol o kadar önemlidir ki, ilk dönemlerde şahısların İslam'ı seçmelerinde ayırıcı bir kriter olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla ilk Müslümanlardan söz edilirken, "Daru'l- Erkam'a girilmeden önce

⁷⁴ AsımKöksal, **İslam Tarihi**, Şamil Yay., İstanbul, 1989, s.164, Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, Çev: Salih Tuğ, İrfan Yay., 5. Bsk., İstanbul, 1993, C. 3, s. 98.

⁷⁵ İzzet Derveze, **Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı**, , Çev: Muhammed Yolcu, Yöneliş Yay., İstanbul, 1989, C.2, s. 1 Gözütok, a.g.e., s. 121.

⁷⁶ Hüseyin b. Muhammed b. Hasan Diyarbekri, **Tarihu'l- Hamis fi Ahvali Enfesi Nefis**, Müessesetü's-Şaban, Beyrut, Ts., C. 1, s. 293, Gözütok, a.g.e., s. 121.

⁷⁷ Hâkim, **Müstedrek**, C. 3, s. 575.

Müslüman oldu.” veya “Daru’l- Erkam’a girildikten sonra Müslüman oldu.” şeklinde ifadelere sıkça rastlamak mümkündür⁷⁸. Bu da tek başına söz konusu evin üstlendiği önemli fonksiyona işaret etmektedir.

1.1.1.3.2. Resulullah (s.a.v)’ın Evi

Mescitlerin inşasından evvel Resulullah (s.a.v), Erkam’ın evine ilave olarak Mekke’deki kendi evinde oturur ve Müslümanlar da, kendilerine bir şeyler öğretmesi ve ruhlarını arındırması için onun etrafını sararlardı.

Resulullah (s.a.v)’ın kendi evini bir eğitim ve öğretim kurumu olarak kullandığı bu durum, Ahzab Suresi’nin elli üçüncü ayetinin Medine’deki nüzulüne kadar devam etmiştir. Bu da Resulullah (s.a.v)’ın çok uzun süre kendi evini İslam’ın eğitim öğretim ve intişarı için tahsis ettiğinin ifadesidir.

Mescidlerin henüz inşa edilmediği bu dönemde, Resulullah (s.a.v)’ın, Daru’l- Erkam ve kendi evinin yanında, ihtiyaç hasıl oldukça koyun ağıllarını da ibadet yeri olarak kullandığına dair rivayetlere rastlıyoruz⁷⁹.

Enes b. Malik (r.a) koyun ağıllarının mescitler inşa edilmeden önce kullanıldığını ifade etmektedir. Koyun ağıllarının ibadet yeri olarak kullanılması, tek başına İslam’ın ibadete ve dolayısıyla eğitime verdiği önemi ortaya koyduğu gibi, Mekke’de eğitimin ne denli zor şartlarda yerine getirildiğini de gözler önüne sermektedir.

Mekke’de Resulullah (s.a.v)’ın ilk defa toplu eğitim yaptığı yerin Daru’l- Erkam yani müstakil bir ev olduğu sabittir. Ayrıca Peygamber Efendimiz (s.a.v)’ın kendi evini de bu iş için kullandığını yukarıda ifade etmiştik.

Medine’de de tıpkı Mekke’deki gibi eğitim öğretim faaliyetlerinde ilk olarak özel evler kullanılmıştır. Bunlardan belli başlı olanları şunlardır:

1.1.1.3.3. Mahreme b. Nevfel’in Evi

Vakidi’nin rivayetine göre Abdullah b.Ümmi Mektum’un, Mus’ab b. Umeyr ile birlikte Medine’ye geldiğini ve “Daru’l Kurra’ya” indiğini öğreniyoruz. İbn Sa’d da, İbni Ümmi Mektum’un hayat tercemesinde Bedir’den sonra Medine’ye geldiğini ve

⁷⁸ Hâkim, **Müstedrek**, C. 3, s. 247.

⁷⁹ Tirmizi, **Salât**, 142.

Daru'l Kurra'ya indiğini söyler. "Daru'l Kurra" olarak anılan bu ev Mahreme b. Nevfel'in evidir.⁸⁰

1.1.1.3.4. Külsüm b. Hidm'in Evi

Resulullah (s.a.v) Medine'ye hicretinden sonra ilk olarak bu evi eğitim öğretim faaliyetleri için kullanmıştır. Resulullah (s.a.v), hicret esnasında ilk olarak Külsüm b. Hidm'in evine misafir olmuştur.⁸¹ Külsüm b. Hidm'in evi Mescid-i Kuba'nın kible tarafında bulunmakta idi.⁸²

1.1.1.3.5. Sad b. Heyseme'nin Evi

Resulullah (s.a.v), her ne kadar hicret esnasında Külsüm b. Hidm'in evinde ikamet ediyorsa da, gençlerle sohbet ve halk ile temas kurabilmek için Sad b. Heyseme'nin evini de kullanıyordu. Eserlerde, Sad b. Heyseme'nin bekâr olması hasebiyle evine "bekarlar evi" manasına gelen "beytu'l- uzzab" adı verildiği haber verilmektedir.⁸³

Ayrıca bu evin, kimsesiz sahabenin bir nevi ilk barınağı olması hasebiyle "Menziletu'l- Ğuraba" ve burada Kur'an'ın öğretimi ile fazlaca meşgul olduğundan olsa gerek "Menzilu'l- Kur'an" gibi isimlerle anıldığı zikredilmektedir. Bazı kaynaklar, Sad b. Heyseme'nin bekar olmasından dolayı, muhacirlerden bekar olanların buraya indiklerini bildirmektedirler.

Burada bekarların toplu halde bulunmuş olmaları, Resulullah (s.a.v)'in bu evi eğitim öğretim yeri olarak tayin etmesinde önemli rol oynamış olmalıdır. Külsüm b. Hidm'in evi gibi burası da dört gün süreyle kullanılmıştır.

Görüldüğü gibi Medine döneminde Hz. Peygamber'in eğitim ve öğretim için kullandığı evler kısa süreyle kullanılmıştır. Mekke'den Medine'ye hicret eden sahabeye kucak açıp, ihtiyaçların giderilmesi açısından büyük katkıda bulunan bu evler aynı zamanda yeni dinin Medine'de yayılmasında önemli rol oynamıştır.

⁸⁰İbni Sa'd, Muhammed, Tabakatu'l- Kübra, Daru Sadr, Beyrut, Ts., C. 4 s. 205, Gözütok, a.g.e., 126.

⁸¹Nevzat Aşık, **Sahabe ve Hadis Rivayeti**, Akyol Neşr., İzmir, 1981, s. 59,60.

⁸²İbrahim b. Ali Ayyaşi, **el- Medine Beyne'l- Madi ve'l- Hadır**, Mektebetü's- Sekafe, 2. Bsk., Medine, 1994, s. 267, Gözütok, a.g.e., s. 118.

⁸³Taberani, **el- Mucemu'l- Kebir**, C. 2, s. 458, 459.

1.1.2. Osmanlı Dönemi: Daru'l- Kurra ve Medreseler

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilköğretim kurumlarına “sıbyan mektepleri” “mahalle mektepleri” ve “Daru'l- Kur'an”; yüksek öğretim kurumlarına da “medrese” adı verilirdi. Daru'l- Kurralar Osmanlı ihtisas medreselerinden birini teşkil ediyordu. Buralarda ilm-i kıraat dersleri öğretiliyordu. Yıldırım Beyazıt tarafından Mısır'dan getirilen Muhammed el-Cezeri Bursa Ulu Camii'nde açılan Daru'l-Kurra da aşere, takrip dersleri veriyordu.16. Asırda Kanuni Sultan Süleyman zamanında ise yine Mısırda meşhur olan Şeyh Ahmet el-Mısri, Eyüp Sultan'da ders vermiştir. 1591 tarihinden itibaren onun kıraat metodu “İstanbul Tariki” adıyla meşhurdur.⁸⁴

Osmanlı döneminde geleneksel ilköğretim tamamen dini idi. Mesela 1900'lü yılların iptidaiye mekteplerinin ders programlarına bakılırsa, her sınıf için Kur'an ve dini bilgiler derslerinin varlığı görülür. Bu günkü anlamıyla Kur'an Kurslarının vazifesini yapan bu kurumlarda görev yapan kişiler de imamlardan oluşmaktaydı.⁸⁵

Yetişkinlerin eğitim öğretimine tahsis edilen müesseselerin ilk örneklerine Abbasiler devrinde rastlanır. Halife Me'mun devrinde (813- 833) Bağdat'ta Beytü'l-Hikme kurulmuştur. Beytü'l- Hikme'yi ilk medrese kabul edenler olmakla birlikte Abbasilerin ilk devirlerinde eğitim öğretim müesseseleri için medrese tabiri kullanılmamaktadır. Medreselerin devlet eliyle kurulması ve destek görmesi X. Asırda Karahanlılar zamanına rastlar.

Medreselerin ilk kurucusu olarak Nizamu'l-Mülk" gösterilse de daha önce Nisabur'da Beyhakiyye medresesinin kurulduğu ve Gazneli Mahmut'un Gazne'de bir medrese yaptırdığı ifade edilir.⁸⁶

İlk olarak Şii Sünni öğreti çatışması neticesinde Şiiilerin Daru'l- İlm öğretim kurumlarını meydana getirmesine karşılık, Sünnilerin serbest ve sistemsiz öğretimi sistemli hale getirmek için medreseleri kurduğu söylenebilir.

Daru'l- İlm bir araştırma kurumu iken medrese bir öğretim merkezi olmuştur. Medreselerin genel planında, öğretimin doğum yeri olan camiler örnek alınmıştır. İbadet için açılan yerler dışında öğrencilerin barınmaları için yurtlar, hamam, aşevi gibi kurumlarıyla bir kampus niteliğinde olan medreseler ilk sarsıntıyı 16. yy'daki öğrenci

⁸⁴ Ziya Kazıcı, **İslam Eğitim Tarihi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yay., İstanbul, 1995, s. 91.

⁸⁵ Hamdi Mert, **“Yaygın Eğitimde Din Eğitimi”**, Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, İlahiyat Vakfı Yay., Ankara, 1981, s. 35.

⁸⁶ Bayraktar, a.g.e., s. 100- 101.

sayısındaki aşırı artışla geçirmiştir. Bu öğrencilerin yüksek kısımlara geçememesi, iş bulamaması, kabiliyetin yerini iltimasın alması huzursuzluklara yol açmıştır.⁸⁷

1838’de rüştiyelerle devam eden batı tipi eğitim programları ve okulları ile bu programları düzenleyen 1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi, medrese sisteminde oldukça farklı bir yapılanma meydana getirmiştir.⁸⁸

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi İmparatorluk devrinde dini eğitim anlayışını tespit hususunda büyük önem taşır. Bu Nizamname hakkında tanzim olunan mazbata, Müslüman toplumunun dini eğitiminin esasen öngörüldüğü ifade edilir, fakat nasıl ve ne oranda yapılacağı belli değildir.⁸⁹

Medreselerin, Tanzimat ve özellikle Islahat Fermanı ile tanınan haklar sonucu sayısı hızla artan yabancı okullar karşısında cazibesini yitirmesi üzerine 1909 Medaris-i İlmiye Nizamnamesi ve Islah Nizamnameleri ile önemli mesafeler alması sağlanmıştır. Fakat bazı önyargılı tutumlar ve savaş yıllarının etkisiyle beklenen neticeye ulaşamamıştır.⁹⁰

Medreselerin ıslah edilmesiyle ilgili son teşebbüs icra vekilleri heyeti reisi Mustafa Kemal’inde imzasını taşıyan 1921 Medaris-i İlmiye Nizamnamesidir. Bu Nizamname ile medreseler ilmiye ve Daru’l Hilafe şeklinde iki kısma ayrılmıştır. Her ikisi de Şer’iyye ve Evkaf vekâletine bağlı bu medreselerin umumi müdürü Ahmet Hamdi Akseki idi. Daru’l Hilafe medreseleri yüksek din mütehasısları yetiştirecek medreselerdi ki İstanbul’da ve Anadolu’nun üç şehrinde bulunuyordu. Sayıları 13’den 38’e yükselmişti. İlmiye Medreseleri, Anadolu ve Rumeli’deki taşra medreseleri idi. Bu medreseler köyler için bilgili imam hatip ve vaiz yetiştirecekti. Fakat bu son Nizamnamesinden üç yıl sonra medreseler kapatılmıştır.

3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan 430 sayılı tevhidi tedrisat kanunuyla bütün medreseler maarif vekâletine bağlanmıştır.⁹¹

1.1.3. Cumhuriyet Dönemi

3 Mart 1924’de kabul edilen Tevhid-i Tedrisat kanununun ikinci maddesi ile Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti veya vakıflarca yönetilen bütün medrese ve mektepler,

⁸⁷ Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Gün Yay., Ankara, 1998, s. 16.

⁸⁸ Ahmet Koç, “**Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme**” Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S:7, İstanbul, 2000, s. 278.

⁸⁹ İsmet Parmaksızoğlu, **Türkiye’de Din Eğitimi**, MEB Yay., Ankara 1966, s. 13.

⁹⁰ Koç, a.g.m., s. 278.

⁹¹ Koç, a.g.m., s.279- 284.

Maarif vekâletine bağlanarak ikili sistem sona ermiştir. Tevhid-i Tedrisat kanununun din öğretim ve eğitimiyle ilgili ilk uygulaması, imam ve hatip yetiştirilmek üzere açılan ve sayısı 465'i bulan ilmiye medreselerinin kapatılarak, bunların yerine öğretim süresi 4 yıl olan orta mektep seviyesinde 29 İmam Hatip Mektebi ve Daru'l- Halife medreselerinin yerine Daru'l Fununa bağlı bir İlahiyat Fakültesinin açılması olmuştur.⁹²

Tevhid-i Tedrisat kanunu aslında herhangi bir eğitim kurumunu kapatmayı amaçlamıyordu. Fakat bu kanunun 4. maddesine dayanarak o zamanki Maarif Vekili Vasıf Çınar, medreselerin kapatılmasını emretmişti. Bu durum halkta tereddütler uyandıracığı için dönemin başbakanı İsmet İnönü; Muallimler Cemiyeti Genel Kongresinde “yaptığımız işi dine münafi görmek, işi görmemektir.” diyerek halkı yatıştırmaya çalışsa da, öğretim birliği kanununun başlangıçtaki ruhunu ve ölçüsünü koruyamadığı görülmüştür.⁹³

31 Mart vakası, Şeyh Sait isyanı, Menemen ve benzeri olaylar devletin ve politikanın dinin etkisinden kurtulması gerektiği fikrini kuvvetlendirmiştir. Bu tutumlar din adamlarının yetişmesi ile ilgili her yolun kapanması sonucunu doğurmuştur.⁹⁴

1924 tarihinde 29 İmam Hatip mektebiyle uygulamaya konulan yeni sistemde, okulların sayısı 1925'te 26'ya, 1926'da 20'ye, 1928- 1930 yılları arasında ise 2'ye düşmüş 1930'da ise tamamen kapatılmıştır. 1923- 1924 öğretim yılında 29 İmam Hatip okulunda 2258 öğrenci kayıtlı bulunuyorken, 1926- 1927 öğretim yılında öğrenci sayısı 278'e inmiştir.

Aynı durumu Daru'l-Funun'da açılan İlahiyat Fakültesinde de görmek mümkündür. Öğrenci sayıları 285- 205- 201 gibi rakamlarla gitgide azalmıştır. Diğer fakültelerde ise durum tam zıddı olmuştur. Bu ilgisizlik Türkiye'de din eğitiminin kendiliğinden sönmesine neden olmuştur.⁹⁵

İmam Hatip okullarının halk arasında özellikle yetişmekte olan nesiller tarafından ilgi görmesinin diğer bir sebebi ise; devletin teknik ve genel eğitimi yurt geneline yayma gayesi ve bu okullarda okuyanlara gösterdiği kolaylığın olduğunu

⁹² Koç, a.g.m., s.287.

⁹³ Jashke, Gotthard, **Yeni Türkiye'de İslamlık**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1972, s.75, Fatma Zehra Öztürk, **Kur'an Kursu Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik, Kültürel Temelleri ve Sorunları (Konya Örneği)**, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, s. 11.

⁹⁴ Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Gün Yay., Ankara, 1998, s. 45.

⁹⁵ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 25.

söylemek mümkündür. Bunun yanında yeni Türkiye'nin kuruluşundaki modernleşme çabalarının da etkisi olmuştur.

Memleketteki dini hayatı düzenleyecek, halka dini açıdan rehberlik edecek elemanların orta dereceli İmam Hatip Mekteplerinden yetişebilmeleri, yeni Türkiye'nin modernleşmesinde halkın beraberliğini sağlama, getirilen yenilikleri halka benimsetme bakımından çok faydalı nitelikte idi. Yüksek din bilginlerinin üniversite bünyesi içinde yetiştirilmesi ise bu ülkede verilen ileri bir görüş olarak büyük bir değer taşımaktaydı.⁹⁶

İmam Hatip mekteplerinde öğrenci sayısının kısa zamanda azalması ve İmam Hatip mekteplerinin kapanmasında, bunların orta mektep olması, buradan mezun olanların İlahiyat Fakültelerine alınmaması, konudan uzak eğitim almış, lise mezunlarının alınıyor olması önemli rol oynamaktaydı.⁹⁷

Arap alfabesinin 1928 de terk edilmesi ve yüksek dereceli okullardan Arapça ve Farsçanın kaldırılmasından sonra bu diller artık ilahiyat fakültesine giriş için aranmadı. 1933'de fakülte bir İslam Araştırma Enstitüsü'ne çevrildi. Bu enstitü 1941 de Diyanet İşleri Başkanlığına Prof. Şerafettin Yaltkaya tayin edilinceye kadar onun idaresinde kaldı. Enstitü, Edebiyat Fakültesinin Şarkiyat Enstitüsüne bağlı bulunmaktaydı.⁹⁸

Milli Eğitim çevrelerinde modern eğitimin laik bir sistem içinde geliştirilmesi prensibi dini devlet okullarının dışında tutmak olarak benimsenince 1930- 1931 öğretim yılından itibaren genel öğretim kurumlarından, 1939'dan itibaren de köy ilkokullarından din dersi kaldırılmıştır.⁹⁹

1.1.4. Çok Partili Sistem Sonrası Durum

Tevhid-i Tedrisat kanununun uygulamasının ilk safhasında dini terbiye ve eğitim tamamen velilere bırakılmıştı. Çoğunlukla ağır bir cehalet içinde olan anne babaların vereceği bilgiler, gelenek ve göreneklerin getirdiği, gerçek dinle ilgisi olmayan şeylerdi. Çocuk, seküler bir sistemin içinde aldığı eğitimle evde gördüğü eğitimin içinde çelişkiye düşmekteydi.

Anne babaların yetersizliğini giderecek fertlerin olumsuz kutuplara kaymasını engelleyecek din ve dünya konularını zamanın şartlarına göre düzenleyecek kişilerin yetiştirilmesi devlet tarafından yapılmayınca, memleketteki dini hayat istenmeyen

⁹⁶ Öztürk, a.g.tez, s. 12.

⁹⁷ Koç, **Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik**, İlahiyat Yay., Ankara, 2005, s. 75.

⁹⁸ Jaschke, a.g.e., s. 75, Öztürk, a.g.tez, s. 13.

⁹⁹ Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Gün Yay., Ankara, 1998, s. 46.

yönde inkişaf etti. Din hizmetlerini yerine getirecek din adamlarının zamanla sayısının azalması, fakat nüfusun hızla artması din adamına olan ihtiyacı artırdı.¹⁰⁰

1946 yılından itibaren demokratik düzene girilmesiyle, halkın, dini yönden geliştirilmesi yönündeki ısrarlı arzu ve talepleri karşısında Cumhuriyet hükümetleri bu konuyu dikkate almıştır. İç ve dış şartların zorlanmasıyla başlayan çok partili hayata geçiş ve buna ilaveten siyasi rekabetin de etkisiyle, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1947 yılındaki kurultayında; Türk din büyüklerinin türbelerinin halkın ziyaretine açılması, ilk ve ortaokul müfredatına velinin iznine bağlı olarak seçmeli din dersi konulması, bunun halka ilan edilmesi, İmam Hatip Okulları'nın yeniden açılması ve yüksek din eğitimi veren okulların açılmasıyla ilgili öneriler verilmişti.¹⁰¹

İlk tedbir olarak T.C. Maarif Vekâleti Tarafından 1948 yılında on aylık süre ile acil din görevlisi ihtiyacını karşılamak maksadıyla on ayrı il merkezinde İmam Hatip kursları açılmıştır. Ancak, bu kursların ihtiyacı karşılamakta yeterli olmayacağı anlaşılmıştır.

Zamanın hükümeti, Tevhid-i Tedrisat kanunu çerçevesinde, Şemsettin Günaltay kabinesinde Milli Eğitim Bakanı olan Tahsin Banguoğlu tarafından İlahiyat Fakültesinin açılışı gerçekleştirilmiş oldu. Böylece Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi açılmış oldu.

1949 yılında ilkokullar dışında, din dersi yeniden dilekçeyle talepte bulunmak şartıyla programa dahil edildi. 1982 yılında çıkarılan 30 sayılı karar ile Ahlak dersi ile birleştirilen din dersi, anayasanın 24. maddesi gereği zorunlu ders olarak okutulmaya başlatılmıştır. İsteğe bağlı din eğitimi ise yine devletin denetimi altında gerçekleştirilecektir.¹⁰² Böylece din eğitimi genel hatlarıyla, son halini almıştır.

1.2. Kur'an Kurslarının Bugünkü Durumu

1.2.1 Kur'an Kurslarının Kanuni Dayanağı

Kur'an kurslarının kuruluş tarihi ya da daha doğru bir ifade ile Kur'an Kursları adı altında faaliyet göstermeye başlaması Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzanır. Nitekim 1925 bütçe görüşmeleri 50 milletvekilinin ortak imzalarıyla verilen bir

¹⁰⁰ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 27- 28.

¹⁰¹ Fahreddin Gün, **Sebilürreşad Dergisi Ekseninde Çok Partili Hayata Geçerken İslamcılara Göre Din- Siyaset ve Laiklik** (1948- 1954), Beyan Yay., İstanbul, 2001, s. 363- 364., Öztürk, a.g.tez, s.13.

¹⁰² Öztürk, a.g.tez, s.14.

önergeyle ‘Hafız-ı Kur’an’ yetiştirmek üzere 10 kişi için bütçe ayrılması kararlaştırılmıştır.¹⁰³

Osmanlı Devleti zamanında da devam eden Kur’an eğitimi yapan okullar, Cumhuriyet döneminde çıkarılan 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat kanunu ile Maarif Vekâletine devredilmiş, 1926 tarihli Maarif Teşkilatı Kanunu ile de tamamen kapatılmıştır. Ancak dönemin Diyanet İşleri Başkanı Rifat Börekçi’nin Daru’l Kur’anların birer ihtisas okulu olduğu ve bunların başkanlığa bağlı olarak eğitime devam etmesi gerektiği yönündeki görüşü üzerine bu kurumlar, Kur’an Kursuna dönüştürülerek on iki yaşın üstündeki öğrenciler için hizmetlerini sürdürmelerine izin verilmiştir. Bu kurslar eskiden vakıf olarak kurulmuş binalarda, bunların bulunmadığı yerlerde ise camilerde, eski medreselerde ve evlerde hizmet veriyorlardı.¹⁰⁴

Kur’an Kurslarında Reisü’l- Kurra ve Kurra olarak nitelendirilen Kur’an öğreticileri imtihanla seçiliyorlardı ve imtihana girebilmek için Hayrat Hademesi nizamnamesinin genel vasıfları yanında, ilmi kıraatten icazetli ve hafız olmaları gerekmektedir. Öğrencilerin ise en az ilkokulu bitirmiş olmaları veya ilkokul öğrenim çağını geçirmiş olanlardan Latin harfleriyle okur yazar olduklarını belgelendirmeleri gerekmektedir.

İdari, siyasi ve kültürel olarak yeni bir sistemin oturtulmaya çalışıldığı ve bunun benimsetilmesi için birçok idari, siyasi, hukuki, kültürel ve ekonomik tedbirin alındığı bir ortamda, Kur’an Kursları çok zor şartlarda ve sınırlı imkânlar içinde, oldukça kısıtlı bir öğretici kadrosu ile faaliyet göstermiştir.¹⁰⁵

1931 yılında Cumhuriyet Halk Fırkasının programına Laiklik ilkesini alması ve “dini terbiyenin tamamının aile ve ferde” bırakılmış olduğunun belirtilmesiyle var olan kursların sayısı da hızla azalmıştır.¹⁰⁶ Kur’an öğretiminin bu derece sıkı şartlara bağlı olması, halkın bu ihtiyacını gizli bir şekilde gidermeye çalışması sonucunu doğurmuştur.

¹⁰³ S. Hayri Bolay- Mümtaz’er Türköne, **Din Eğitimi Raporu**, Ankara İmam Hatip Lisesi Öğrencileri ve Mezunları Vakfı Yay., Ankara, 1995, s. 124.

¹⁰⁴ Öztürk, a.g.,tez, s.15.

¹⁰⁵ Ramazan Buyrukçu, **Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1995, s. 64- 65.

¹⁰⁶ Bolay- Türköne, a.g.e., s.124.

Bunun üzerine zamanın Diyanet İşleri Reisi Rifat Börekçi 1935 tarihinde yayımladığı tamimde, 12 yaşından küçük çocuklara kesinlikle Kur'an öğretimi yapılmayacağını, yapanlar hakkında adli takibat yapılacağını ifade etmiştir.¹⁰⁷

Diyanet İşleri Reisi Rifat Efendinin ısrarla kendisinde kalmasını sağladığı bu kurumlar, 1932 yılında 9 kurs binasında 9 öğretmen ve 232 öğrenci ile öğretime devam ederken, sayı 1934'de 19'a çıkmış, 1935'de tekrar 15'e düşmüştür. 1936'da 16 kurs mevcutken, 1940'da 56'ya yükselmiş, 1941'de 65 olan kurs sayısı 1943'de 38'e inmiş, bundan sonra ise artmaya devam etmiştir.

1943- 1944 yıllarında sayının azalmasında, tek partili sistem döneminde din ve dindarlarla ilgili genel bakış açısı etkili olmuştur. 1950'lerden itibaren kurs sayısı İmam Hatip okullarına müsaade edilmesiyle paralel olarak artış göstermiş, 1950'de 127 kursta 6403 erkek 2303 kız öğrenci bulunmuştur.¹⁰⁸

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 19.07.1943'te "Kur'an Öğretici Kursu Hakkında Talimat" çıkarılarak öğretim esasları belirlenmiştir. Dikkat edilecek olursa; kurs sayısı her dönemde halkın talepleri doğrultusunda artmaya devam etmiştir. 4 Kasım 1950 tarihli "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi"nin 1 numaralı ek protokolünün; "Devlet eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde ana ve babanın bu eğitim öğretimi kendi felsefi- dini inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir." şeklinde 2. maddesi ile ilgili olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Tevhid- i Tedrisat kanunu hükümlerini saklı tutulacağı yolunda bir çekince koymuştur.¹⁰⁹ Ezanın 1950 yılında tekrar Arapça okunmaya başlanması Kur'an ve Elifba öğreniminin üzerindeki baskıları da azaltmıştır.

1931- 1950 yılları arasında, İmam Hatip okullarının kapanması ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı mesleki din eğitim öğretimi verecek hiçbir kurumun kalmaması, gizli din eğitiminin de yasaklanması ve Kur'an eğitim öğretiminin yapıldığı tek resmi müessesenin Kur'an Kursları kalması dolayısıyla, halkın bu kurslara olan ilgisinde az da olsa bir artış sağlamıştır. 1950'den itibaren her ne kadar artış gösterse de sayının yine de yetersiz olması ve halkın ihtiyaçlarına cevap vermemesinden dolayı, resmi kursların dışında, müftülükler gözetiminde genellikle camilerde ya da camilere yakın ayrı yerlerde, öğreticilik görevini cami görevlilerinin fahri olarak yürüttüğü fahri kurslar

¹⁰⁷ Cahit Baltacı, a.g.m., s. 124.

¹⁰⁸ Öztürk, a.g.tez, s. 16.

¹⁰⁹ Öztürk, a.g.tez, s. 16.

açılmış, buraların da arsa, bina, lojman, yeme- içme gibi ihtiyaçları Kur'an Kursu yaptırma ve yaşatma Dernekleri'nce karşılanmıştır.¹¹⁰

Kur'an Kursları hakkında çıkarılan kanun ve yönetmeliklere bakacak olursak; 22.06. 1995 tarihinde çıkarılan 633 sayılı DİB Kuruluş ve Görevleri hakkındaki kanun, Kur'an kurslarının Başkanlık bünyesindeki hukuki bir statüye kavuşmasını sağlamıştır. Kanunla, bu kursların yönetimi Diyanet İşleri Başkanlığına verilmiştir. Bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliğine gidileceği ifade edilirken başkanlıkta, hizmetlerin sistemli yürütmesi için Dini Hizmetler ve Din Görevlilerini Olgunlaştırma Dairesi Başkanlığı kurulmuştur.

Bu kanunla 1000 adet Kur'an öğreticisi kadrosu ihdas edilmiş, müezzin kadroları artırılarak, köy imam- hatiplerinin ve müezzinlerinin en az ilkokul ve Kur'an Kursu mezunu olmaları hükmü getirilerek Kur'an Kurslarından mezun olanlara istihdam alanı da sağlanmıştır.

Ancak Kur'an Kursları ile ilgili asıl düzenleme ve gelişmeler, 1965'de çıkarılan kanun uyarınca, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak yürürlüğe konan Kur'an Kursları yönetmeliği ile sağlanmıştır. Bu yönetmelikle, Kur'an Kursu açılış, eğitim öğretim ve denetim bakımından daha düzenli ve teşkilatlı, bir hale gelmiştir. Bunun yanında öğrencilerin kayıt kabul şartları, dersler ve müfredat hakkında da önemli düzenlemeler getirmiştir.¹¹¹

D.İ.B Kur'an Kursları Yönetmeliği 17.10.1971 tarihinde yayınlanarak camilerde yaz kursları açılmaya başlandı. 16 Kasım 1990 tarih ve 20697 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe giren yönetmelikle; 1971 tarihli yönetmelik yürürlükten kalkmış ve "yaz kursları" olarak geçen 8. madde "Hafta Sonları ve Yaz Kursları" olarak değiştirilmiştir, kurslara katılanların ilkokulun 5. sınıfını bitirmesi şartı getirilmiştir.¹¹²

Resmi gazetede 03.03.2000 tarih ve 23982 sayıyla yeni bir yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikle yapılan bir takım değişikliklerle, 24.11.2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan en son yönetmelik bu gün kullanılmaya devam etmektedir.

¹¹⁰ Buyrukçu, a.g.e., s. 70- 71.

¹¹¹ Buyrukçu, a.g.e., s. 72; Hamdi Mert, a.g.e., s.40.

¹¹² 16.11.1990 tarih ve 20697 sayılı Resmi Gazete.

1.2.2. Kur'an Kurslarının Amacı

Kur'an kursları, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yürütmekte olduğu yaygın din eğitimi faaliyetlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Bu kursların gayesi öğrencilerin;

- İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i doğru ve usulüne uygun okuyabilmelerini sağlamak.
- İbadetleri yerine getirebilecek yeterlikte Kur'an ezberine sahip olabilmelerini sağlamak,
- Ezber yeteneği bulunması ve istekli olmaları halinde, hafızlık yapmalarına yardımcı olmak, ibadetler ile ilgili bilgilerini davranışa dönüştürmek,
- Kur'an-ı Kerim'i mealinden okuma alışkanlığı kazanabilmelerine ve ondan yaşanan hayata ilişkin prensipler çıkarabilmelerine yardımcı olmak,
- Hz. Peygamber'in yaşantısından değerler üretebilmelerine yardımcı olmaktır.

Bu çerçevede, Kur'an Kurslarında yürütülen din eğitimi ve öğretimi faaliyetinin daha etkin ve verimli hale getirilmesi için Başkanlık, belirlemiş olduğu eğitimde genel ilke ve hedeflere paralel olarak Kur'an Kursu eğitimine yönelik birtakım ilke ve hedefler ortaya koymuştur

Bunlar;

- Kur'an Kurslarını örgün eğitime alternatif kılmaksızın, milli eğitimin temel hedeflerine uygun olarak, sevgi merkezli anlayışa sahip, öğrenci merkezli yöntemleri izleyen, dinî davranış geliştirme hedefli, özgürleştirici öğrenme ve öğretme ortamlarına sahip, sorgulayıcı yaklaşımı benimseyen bir anlayışa kavuşturmak,
- Eğitim öğretim süresi boyunca Anayasanın Laiklik ilkesini daima göz önünde bulundurup din, vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğü ile çelişen etkinliklere yer vermemek,
- Kur'an Kurslarını, toplumumuzun din eğitimi ihtiyacını karşılayan, yalnızca Kur'an okumayı öğreten değil, topluma gerçek anlamda "din eğitimi" veren işlevsel ve çağdaş kurumlar haline getirmek,
- Kur'an Kurslarında bilimsel din eğitimi kriterlerini esas almak,
- Eğitim birimlerimizi fizikî şartlar ve eğitim süreçleri bakımından yeniden yapılandırarak işlevselliğini artırmak,

- Eğitim ve kültür seviyeleri yüksek, kendisiyle ve toplumla barışık, beşerî ilişkilerde topluma öncü, muhatabını anlayan, dinî sorunlarına pratik çözümler üretebilen, sadece dinî verileri değil, bilimsel verileri de kullanabilen, söz ve davranışlarıyla örnek bir hayat sergileyebilen Kur'an Kursu öğreticilerine sahip olmak,
- Öğrencilere İslam Dini'nin değerlerini, insan hayatına anlam kazandıran unsurlar olarak fark ettirmek,
- Öğrencilerin öğrendiği değerlerden yardım alarak kendi çözümlerini üretebilmelerine yardımcı olmak,
- Öğrencilere İslam Dini'nin Allah- insan, İnsan- İnsan ve İnsan- Tabiat ilişkilerini düzenleyen boyutunu fark ettirmek,
- Kültürler arası etkileşimin hızlandığı günümüzde, barış kültürünün geliştirilmesi ve hoşgörü ortamının oluşturulmasında İslam Dini'nin değerlerini yorumlayarak katkıda bulunabilmelerine yardımcı olmaktadır.¹¹³

1.2.3. Kur'an Kurslarının Demografik özellikleri

1.2.3.1. Uzun Süreli Kur'an Kursları

Kur'an Kursları, örgün eğitimde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ile genel bir dini anlayış kazanan bireylere, İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i doğru ve usulüne uygun okumayı öğrenme imkânı veren, ibadetleri yerine getirebilecek yeterlikte Kur'an ezberlemelerine yardımcı olan ve temel dini bilgiler eğitimi veren 32 hafta süreli kurslardır.

Bu kurslarda, yukarıda belirtilen eğitimlerin yanı sıra, öğrencilerin kendisiyle ve toplumla barışık ve özgüven sahibi olmalarını sağlayan, milli birlik ve beraberliği, sevgi, saygı ve dostluk bağlarını güçlendiren, vatan, millet, bayrak, sancak, şehitlik ve gazilik gibi milli değerleri kazandıran bilgi ve ahlak eğitimi de verilmektedir. Kur'an Kurslarında düzenlenen eğitim faaliyetleri, 'Kur'an kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği ve Kur'an Kursları Yönergesi' çerçevesinde yürütülmektedir.

Toplumun din konusunda aydınlatmakla yükümlü olan Başkanlığımız, din eğitimi faaliyetlerinin önemli bir kısmını Kur'an Kursları aracılığıyla yürütmekte ve halkımızın

¹¹³ <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-kur-an-kursu-egitiminde-temel-ilke-ve-hedefler-110.aspx>, 17.12.2009.

yaygın din eğitimi ihtiyaçlarına ilişkin taleplerini yürütmekte olduğu Kur'an Kursu hizmetleri ile karşılamaya çalışmaktadır.

DİB tarafından Kur'an Kurslarımızda yürütülen din eğitimi ve öğretimi faaliyetlerinin daha etkin ve verimli hale getirilmesi için son yıllarda yeniden yapılandırma çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Bu çerçevede;

- Belirlenen eğitim ilke ve hedefleri doğrultusunda yeni bir eğitim anlayışı benimsenmiştir.
- Yeni eğitim anlayışına uygun olarak hazırlanan 'Kur'an Kursları Öğretim Programı' 2005 yılında uygulamaya konulmuştur.
- Kur'an Kurslarında takip edilmek üzere hazırlanan ve uygulamaya konulan öğretim programına uygun olarak İnancım, İbadetim, Peygamberim, Ahlakım adlı ders kitapları ile Kur'an-ı Kerim'i hatasız ve daha kolay öğrenmelerine katkıda bulunmak amacıyla interaktif CD'li yeni bir Elifba hazırlanmış, basımları yapılmış ve tüm Kur'an Kurslarına ücretsiz dağıtımları gerçekleştirilmiştir.
- Kur'an Kursu öğretmenlerinin yeni eğitim anlayışına ve yeni programa göre eğitimlerine ağırlık verilmiş, bu çerçevede her ilden formatör Kur'an Kursu öğreticisi seçilerek özel eğitimden geçirilmiş, bunlar aracılığıyla diğer öğretmenlerin eğitimlerine ve hizmetlerine rehberlik edilmiştir.
- Kur'an Kursu öğretmenlerinin eğitimi kapsamında, DİB'in din eğitimi anlayışını öğretmenlere uygulamalı olarak göstermeyi amaçlayan Görsel-İşitsel Materyal Seti I hazırlanmıştır.¹¹⁴

¹¹⁴<http://www.diyenet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-uzun-sureli-kur-an-kurslari-131.aspx>, 17.12.2009.

Sayısal Bilgiler

1- Kur'an Kursu Sayıları¹¹⁵

Eğitim Öğretim Yılı	Açık Kur'an Kursu Sayısı
2000- 2001	3368
2001- 2002	3364
2002- 2003	3852
2003- 2004	4322
2004- 2005	4447
2005- 2006	4951
2006- 2007	6033
2007- 2008	7036
2008- 2009	7677
2009- 2010	8696

2- Öğrenci Sayıları¹¹⁶

Eğitim Öğretim Yılı	Kur'an Kurslarına Katılan Öğrenciler		
	Bay	Bayan	Toplam
2000- 2001	13956	76397	90353
2001- 2002	17364	86745	104109
2002- 2003	16982	101353	118335
2003- 2004	16729	117677	134406
2004- 2005	17891	137394	155285
2005- 2006	19588	164768	184356
2006- 2007	19428	210869	230297
2007- 2008	21934	228039	249973
2008- 2009	23015	245721	268738
2009- 2010	25137	272110	297247

¹¹⁵ <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-uzun-sureli-kur-an-kurslari-131.aspx>, 17.12.2009.

¹¹⁶ <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-uzun-sureli-kur-an-kurslari-131.aspx>, 17.12.2009.

1.2.3.2. Yaz Kur'an Kursları

Yaz Kur'an kursları, en az ilköğretim 5. sınıfı bitirmiş olan öğrencilere yönelik olarak 'Kur'an-ı Kerim'i ve mealini öğrenebilmeleri, dini bilgilerini geliştirebilmeleri amacıyla' Mili Eğitim Bakanlığı'nın denetim ve gözetiminde, yaz aylarında camiler, Kur'an kursları ve belirlenen diğer mekânlarda açılan 2 ay süreli kurslardır. Bu kurslara kayıtlar, ilk ve orta öğretim kurumlarının yılsonu tatiline girdiği ilk hafta yapılır, ikinci haftadan itibaren de öğretime başlanır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, uzun yıllardan beri devam eden Yaz Kur'an Kurslarında 2005 yılından itibaren yeniden yapılandırma çalışmalarına başlamıştır. Bu bağlamda;

Belirlenen eğitim ilke ve hedefleri doğrultusunda yeni bir eğitim anlayışı benimsenmiştir.

Yaz Kur'an Kurslarına devam eden öğrencilerin eğitim ihtiyaçları, eğitimin süresi, öğrenci velilerinin tatil programları, eğitimin etkin ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi vb. etkenler dikkate alınarak Yaz Kur'an Kurslarında 'kurlu sistem'e geçilmiştir.

Kur sisteminin uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla Yaz Kur'an Kurslarında 'dönem esaslı' benimsenmiş ve kurslar üçer haftalık üç dönem halinde düzenlenmeye başlanmıştır.

Kur esasına göre hazırlanan 'Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı' 2005 yılında uygulamaya konulmuş ve basılarak bütün öğretmenlere ulaştırılmıştır.

Söz konusu programların, öngörülen yeni eğitim anlayışına göre etkin ve verimli biçimde uygulanabilmesi için öğretmenlerin eğitimi bağlamında materyal geliştirme çalışmaları başlatılmış ve Yaz Kur'an Kursları için;

‘Yaz Kur'an Kursları Öğretici Kılavuzu’,

‘Dinimizi Öğreniyoruz’ öğretici kitabı,

‘Görsel- İşitsel Materyal Seti II’ geliştirilmiştir.

Yaz Kur'an Kurslarında görev alacak personelin tamamı, 2005 yılından itibaren her yıl haziran ayında mahallinde bir hafta süreli hizmet içi eğitim seminerine alınmaktadır.

Bu çerçevede, taşra teşkilatında görev yapan tüm personele yönelik olarak iki kez, bizzat Diyanet İşleri Başkanının katılımıyla canlı yayınla uzaktan eğitim programı gerçekleştirilmiştir.

'Dinimizi Öğreniyoruz' öğrenci kitabı bu program çerçevesinde ilk defa hazırlanarak basımı ve dağıtımı yapılmıştır.

Yaz kurslarında görev alan din hizmetleri personeline Bakanlar Kurulu Kararı ile, 01.07.2005 tarihinden itibaren ek ders ücreti ödenmeye başlanmıştır.¹¹⁷

Sayısal Bilgiler¹¹⁸

Eğitimin Yapıldığı Yıl	Yaz Kur'an Kurslarına Katılan		
	Erkek	Kız	Toplam
2000	364010	351163	715173
2001	461441	503532	964973
2002	532963	486822	1019785
2003	571566	550215	1121781
2004	503148	503851	1006999
2005	670044	653400	1323444
2006	754475	728974	1483449
2007	726730	709438	1436168
2008	921926	879224	1801150
2009	967210	914427	1881637

1.2.3.3. Hafızlık Eğitimi

Kur'an-ı Kerim eğitimi, onu yüzüne okumayı öğrenmekten, getirdiği mesajı farklı boyutlarda anlamaya kadar çok geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Kur'an-ı Kerim'i baştan sona ezberlemeyi ifade eden hafızlık eğitimi de bu kapsam içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Hafızlık eğitimi, tarihsel süreç içinde zamanla sistemleştirilmiş ve bu eğitim için özel kurumlar oluşmuştur. Darulhuffazlar, darulkurrular hafızlık yanında kıraat bilgi ve becerisinin de öğrencilere kazandırıldığı kurumlar olmuştur.

Günümüzde ise hafızlık eğitimi, Diyanet İşleri Başkanlığınca Kur'an Kursları vasıtasıyla verilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, bugünün şartları ve imkânları

¹¹⁷ <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-yaz-kur-an-kurslari-131.aspx>, 17.12.2009.

¹¹⁸ <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-yaz-kur-an-kurslari-131.aspx>, 17.12.2009.

çerçevesinde, kökeni Hz. Peygamber zamanına kadar dayanan ve kültürümüzde de bir gelenek haline gelmiş olan hafızlık eğitimini daha etkin ve verimli bir hale getirmek, kalitesini yükseltmek amacıyla yeni bir anlayış ve uygulamayı yürürlüğe koymak için çalışmalar başlatmıştır.

Bu çalışmalar çerçevesinde hafızlık eğitim öğretim hizmetlerinin, az sayıda öğrenciyle küçük yerleşim yerleri yerine, merkezî konumda bulunan, fizikî açıdan gerekli donanıma sahip kurslarda ve hizmetin gerektirdiği yeterliğe sahip öğretmenler tarafından yürütülmesine gayret edilmektedir.

Ayrıca, diğer Kur'an Kursu programları gibi Hafızlık Eğitimi Programının da, çağdaş eğitim bilimlerinin verilerinden yararlanılarak hazırlanması amacıyla bir komisyon oluşturulmuştur. Bilimsel bir yaklaşımla hazırlanacak bu program, hafızlık geleneğinin güncelleştirilmesine ve bu eğitimin sistemleştirilmesine kılavuzluk edecektir. Bu program, Kur'an ezberleme yanında, öğrenci merkezli bir din eğitimini ön gördüğünden öğrencinin bilişsel ve duyuşsal gelişimine de katkı sağlamayı ön görmektedir.¹¹⁹

Sayısal Bilgiler¹²⁰

Yılı	Hafızlık Belgesi Alan		
	Bay	Bayan	Toplam
2000	2734	1558	4292
2001	1442	1478	2920
2002	827	1049	1876
2003	597	820	1417
2004	678	876	1554
2005	721	987	1708
2006	802	1024	1826
2007	850	1224	2074
2008	1039	1325	2364
2009	1350	1635	2985

¹¹⁹ <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-hafizlik-egitimi-131.aspx>, 17.12.2009.

¹²⁰ <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-hafizlik-egitimi-131.aspx>, 17.12.2009.

II. BÖLÜM

2. KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİNİN MESLEKİ YETERLİKLERİ

2.1. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları İlçeler

Tablo 1. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları İlçelere Göre Dağılımı

İlçe	N	%
Yenişehir	30	33,7
Sur	24	27,0
Kayapınar	23	25,8
Bağlar	12	13,5
Toplam	89	100

Tablo-1 verilerine göre aştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı Diyarbakır merkez ilçelerinden olup % 33,7'si Yenişehir ilçesinde, % 27'si Sur ilçesinde, % 25,8'i Kayapınar ilçesinde, % 13,5'i Bağlar ilçesinde görev yapmaktadır.

2.2. Kur'an Kursu Öğreticileri İle İlgili Kişisel Bilgiler

2.2.1. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Cinsiyet Durumu

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	89	100,0
Erkek	0	0

Tablo-2 verilerine göre araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı bayandır.

2.2.2. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Yaş Durumu

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş	N	%
27 ve altı	38	42,2
28- 35 arası	34	37,8
36 ve üzeri	14	15,6
Cevapsız	3	3,37
Toplam	89	100

Tablo-3 verilerine göre araştırmaya katılan öğretmenlerin % 42,2 si 27 yaş ve altını, % 37,8'i 28-35 yaş arasını, % 15,6'sı 36 yaş ve üzerini oluşturmaktadır. 3 kişi ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Her dört ilçede de görüldüğü gibi Kur'an Kursu öğretmenlerinin büyük bir kısmı 20'li yaş gurubunu oluşturmaktadır. Son yıllarda Kur'an Kursları programında yapılan düzenlemeler doğrultusunda öğretici alımlarında artış görülmekte ve bu durum öğretici yaşlarının henüz genç olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

2.2.3. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Meslekteki Kıdemi

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımları

Mesleki Kıdem	N	%
1-5	78	86,7
6-10	3	3,3
11-15	6	6,7
16-25	2	2,2
Toplam	89	100

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 42'si 27 yaş altı, % 37,8'i 28- 35 yaş aralığını oluşturmaktadır. Öğreticilerin meslekteki kıdemi ise yaş durumu ile paralellik arz etmektedir. Tablo-4 verilerine göre araştırmaya katılan öğretmenlerin

tamamının meslekteki hizmet yılları; % 86,7'si 1-5 yıllık, % 3,3'ü, 6- 10 yıllık, % 6,7'si, 11-15 yıllık, % 2,2'si, 16-25 yıllık şeklindedir. Öğreticilerin % 90'ının hizmet yılının 1-10 yıl arasında olduğu ve % 42'sinin 27 ve altı yaş gurubunu oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç Kur'an Kurslarının son yıllarda daha aktif bir hale geldiği, öğretici alımlarının arttığını göstermektedir. Ancak bu durum öğreticilerin mesleki tecrübe konusunda henüz yetersiz olduğunu göstermektedir.

2.2.4. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Öğrenim Durumu

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları

Öğrenim Durumu	N	%
İmam Hatip Lisesi	30	33,7
İlahiyat Ön Lisans	43	48,3
İlahiyat Fakültesi	16	18,0
Toplam	89	100

Tablo-5 verilerine göre araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğreticilerinin % 33,7'si İmam Hatip Lisesi, % 48,3'ü İlahiyat Ön Lisans, % 18'i İlahiyat Lisans mezunudur. Buna göre Kur'an Kursu öğreticileri arasında öğrenim birliği bulunmamaktadır. Bu kurumdaki eğitim öğretimin belli standartlara ulaşabilmesi, Kur'an Kursu öğreticilerinin öğrenim durumu ile de ilgilidir. Yapılan bir araştırmada 113 Kur'an Kursu öğreticisine uygulanan anket bulgularına göre araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğreticisinin % 49,1'i İmam hatip lisesi, % 23,2'si İlahiyat fakültesi, % 14,2'si İMYO (İlahiyat Meslek Yüksek Okulu), % 6,25'i Ortaokul, % 5,3'ü Lise, %3,5'i de ilkokul çıkışıdır. Bu araştırmaya katılan 113 kurs öğreticisinden 55'i İmam Hatip Lisesi mezunudur.¹²¹

Diyarbakır'da uygulanan bu ankette ise 89 Öğreticiden 30'u lise çıkışlı, geriye kalan 69 öğretici ise lisans ve ön lisans ilahiyat mezunudur. "Kur'an Kursları'nda Eğitim ve Verimlilik" (2000) adlı eserde yayınlanan Dr. Aslantürk'ün anketi ile

¹²¹ Hümeysra Aslantürk, "Kur'an Kursu Öğreticilerinin Problemleri", Kur'an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 85-86,

yaptığımız bu çalışmayı karşılaştığımızda lisans ve ön lisans mezunu öğretici sayısında bir artış olduğu gözlenmektedir. Fakat bu durum Kur'an Kurslarında yapılan eğitimin eşit düzeyde verimli olması için yeterli görünmemektedir.

2.2.5. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Asıl Kadro Durumu

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Asıl Kadro Durumlarına Göre Dağılımları

Kadro	N	%
Kadrolu Kur'an Kursu Öğreticisi	11	12,4
Sözleşmeli Kur'an Kursu Öğreticisi	31	34,8
Geçici (fahri) Kur'an Kursu Öğreticisi	47	52,8
Toplam	89	100

Tablo-6 verilerine göre araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 12,4'ü kadrolu, % 34,8'nin sözleşmeli, % 52,8'i geçici olarak görev yapmaktadır. Kur'an Kursları Yönetmeliği 21. Maddesi kurslarda öğretici ihtiyacının kadrolu öğretmenlerle karşılanmadığı takdirde şartları uygun olanların geçici olarak bu kadrolarda görevlendirilebileceğine imkân vermektedir.¹²²

Sözleşmeli öğretmenler kadrolu öğretmenler gibi sınavla atanmalarına rağmen kadrolularla ek ders, izin hakları gibi durumlarda eşit haklara sahip olmamalarından dolayı sözleşmeli öğretmenlerde motivasyon eksikliği yaşanmaktadır. Ancak 2010 yılı itibarıyla hazırlanan Teşkilat yasasıyla sözleşmeli öğretmenler için bazı iyileştirmelere gidileceği düşünülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlası geçici (fahri) olarak görev yapmaktadır. Fahri öğretici alımları ise il veya ilçe müftülüklerince gerçekleştirilmekte ve bu durum olumsuz bakış açılarına sebep olmaktadır. Bunlardan biri fahri öğretici alımlarının objektif olarak gerçekleştirilmediği düşüncesi, bir diğeri ise İlahiyat fakültesi mezunu olup atanamayanlar görev yapamazken lise ve ön lisans

¹²² Koç, a.g.e., s.117.

mezunlarının fahri olarak göreve başlatılmasıdır. Bu durum DİB tarafından adaletli bir şekilde düzenlenmesi gereken bir durumdur.

2.2.6. Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları Yerler

Tablo 7. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları Yere Göre Dağılımları

Görev Yeri	N	%
İl merkezi	89	100
İlçe merkezi	0	0
Kasaba	0	0
Toplam	89	100

Tablo-7 verilerine göre araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin tamamı Diyarbakır ili merkez dört ilçesine bağlı Kur'an Kurslarında görev yapmaktadır.

2.3. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yapıkları Kurslarla İlgili Bilgiler

2.3.1. Kursların Türü

Tablo 8. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları Kursların Türüne Göre Dağılımları

Kurs Türü	N	%
Yatılı Kız	6	6,7
Yatılı Erkek	0	0
Gündüzlü Kız	83	93,3
Gündüzlü Erkek	0	0
Toplam	89	100

Tablo-8 verilerine göre araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 6,7'si yatılı Kuran Kurslarında görev yaparken, % 93,3'ü gündüzlü Kur'an Kurslarında görev yapmaktadır. Bu durum öğretici sayısının geneline göre yatılı, yani hafızlıklarda görev

yapan öğretici sayısının az olduğunu dolayısıyla yatılı kursların sayısının düşük olduğunu gösterir. Bu durum şehir merkezinde Kur'an öğretimi almak isteyip de köyde ya da ilçede yaşayan gençler için oldukça yetersiz görünmektedir.

2.3.2. Kursların Mevcudu

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin görev Yaptıkları Kursların Mevcutlarına Göre Dağılımları

Mevcut	N	%
30 ve altı	34	38,2
31- 80 arası	32	35,9
81 ve üstü	21	23,5
Cevapsız	2	2,24
Toplam	89	100

Tablo-9'da araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin çalıştıkları kursların mevcutları görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çalıştığı kursların mevcutları % 38,2'si 30 ve altı, % 35,9'u 31- 80 arası, % 23,5'i 81 ve üstü, cevapsızlar % 2,24 olup, mevcudu 30'un üstünde olan kurslar toplam kursların % 59,4'ünü oluşturmaktadır. Bu da kurslara katılımın il genelinde orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

2.3.3. Kurslarda Yürütülen Programın Türü

Tablo 10. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Görev Yaptıkları Kurslarda Yürütülen Programın Türüne Göre Dağılımları

Program Türü	N	%
Sadece Kuran'ı yüzünden okuma	73	82.2
Sadece hafızlık	4	4.4
Her ikisi birlikte	12	13.4
Toplam	89	100.0

Tablo-10’da görüldüğü gibi ankete katılan öğretmenlerin çalıştıkları kursların % 82,2’si sadece Kuran’ı yüzünden okuma, % 4,4’ü sadece hafızlık, % 13,4’ü de hem hafızlık hem de yüzüne okuma programı uygulamaktadır. Her iki programın uygulandığı kurslarda görev yapan öğretici sayısının bütün öğretmenler içinde % 13,4lük bir paya sahip olması iki programın da uygulandığı kurs sayısının yüksek olmadığını gösterir ki bu da eğitim öğretimin verimliliği açısından önemlidir.

Hafızlık ve yüzünden okuma programlarının aynı kursta yürütülmesi verimi düşüren faktörlerden biridir. Bu programdaki öğrenciler nitelik ve hedefler bakımından birbirlerinden farklıdır. Hem ders programları hem de çalışma programları farklı olması gereken bu öğrencilerin bir arada eğitim görmesi, özellikle de yatılı kurslarda ders saatleri dışında da birlikteliğin devam etmesi hafızlığa çalışan öğrencilerin motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Amaçları ve çalışma standartları birbirlerinden farklı olan öğrencilerin aynı kurs binasında ve aynı şartlarda öğrenim görmesi bazı sorunlara yol açabilmektedir. Bu açıdan da kurslardaki farklı programların birbirlerinden ayrı ortamlarda yürütülmesi gerekmektedir.

Bu verilere göre Diyarbakır İli nüfusuna oranla sadece hafızlık yapan kursların sayısının artırılması, çevre il, ilçe ve köylerde yaşayanlar için yatılı olanaklarının artırılması gerekmektedir.

2.4. Öğreticilerin Mesleki Yeterlik Durumları

2.4.1. Öğreticilerin Hizmet Öncesi Veya Hizmet İçi Kurslara Katılıp Katılmadıkları

Tablo 11. Araştırmaya Katılan Kur’an Kursu Öğreticilerinin Hizmet Öncesi veya Hizmet İçi Kurslara Katılıp Katılmadıklarına Göre Dağılımları

Hizmet İçi Kurs	N	%
Hiç katılmadım	20	22,5
1 kez katıldım	31	34,8
2 kez katıldım	15	16,9
3 kez katıldım	23	25,8
Toplam	89	100

Tablo-11'e baktığımızda hizmet öncesi ve hizmet içi kurslara öğretmenlerin % 22,5'i hiç katılmadım, % 34,8'i 1 kez katıldım, % 16,9'u 2 kez katıldım, % 25,8'i 3 kez katıldım diye cevap vermiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin dörtte biri hizmet öncesi ve hizmet içi kurslara hiç katılmamıştır.

Tablo-6 ve tablo 11'i birlikte değerlendirdiğimizde; araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 12,4'ü kadrolu, % 34,8'i sözleşmeli, % 52,8'i de geçici (fahri) olarak görev yapmaktadır. DİB'in hazırlamış olduğu hizmet öncesi eğitim kursları sadece kadrolu öğretmenleri kapsamaktadır.

Kadrolu öğretmen sayısının toplam öğretmenlerin % 12,4'lük kısmını oluşturması hizmet öncesi eğitim alan öğretmen sayısının az olduğunu gösterir. Ancak kadro durumu ne olursa olsun bütün öğretmenler aynı işi yapmakta ve bütün öğretmenlerden yüksek başarı beklenmektedir. Bunun gerçekleşmesi için bütün öğretmenlerin aynı seminer ve kurslara tabi tutulması ve bu seminer ve kursların sayısının artırılması gerekmektedir.

2.4.2. Öğretmenlerin Hizmet Öncesi veya Hizmet İçi Kurslara Yönelik Kanaatleri

Tablo 12. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğretmenlerinin Hizmet Öncesi veya Hizmet İçi Kurslara Yönelik Kanaatlerine Göre Dağılımları

Kurslara Yönelik Kanaat	N	%
Hiç katılmadım, fikrim yok	15	16.85
Çok faydalı	18	20.22
Faydalı	41	46.06
Süre yetersiz	11	12.35
Hocaların seçimi isabetli değil	4	4.49
Toplam	89	100,0

Tablo-12 verilerine göre araştırmaya katılan öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi kurslara yönelik kanaati; % 16,85'i hiç katılmadım, fikrim yok, % 20,22'si çok faydalı, % 46,06'sı faydalı, % 12,35'i süre yetersiz, % 4,49'u hocaların seçimi isabeti değil şeklindedir. Araştırmaya katılanların % 66,28'i yapılan bu kursların faydalı olduğunu düşünmektedir.

Konuyla ilgili başka araştırmalar da Kur'an Kursu öğreticilerinin hizmet içi kursları genellikle faydalı bulunduğunu göstermektedir. Ancak bu araştırmalarda ortaya çıkan bir başka husus hizmet içi eğitim programlarının "nitelik" ve "süre" açısından yetersiz bulunmasıdır.¹²³

Kur'an Kursu öğreticileri için düzenlenen hizmet içi eğitim kurslarının faydalı olmakla beraber istenen düzeyde verimli olamamasında, nitelik ve süre açısından yetersiz bulunmasında bu kursların daha çok yerel müftülükler tarafından yürütülüyor olmasının rolü büyüktür. Zira ciddi bir planlama ve alt yapı gerektiren bu kursları düzenlemek durumunda kalan yerel müftülükler eğitici bulmakta zorlanmakta, kursiyerler için iaşe, ibate imkânları sunmamakta bu nedenle de iyi niyetle yapılmaya çalışılsa da eğitim öğretim konularından daha çok idari konular üzerinde durularak kısa sürede bitirilmektedir.

Bu bakımdan bu kursların sertifika niteliği taşıyan daha düzenli programlarla ve yeterli sayı ve nitelikte eğitici ile Hizmet İçi Eğitim Merkezlerinde yapılması ve bir planlama ile bütün öğreticilerin bu programlardan geçirilmesi sağlanmalıdır.¹²⁴

Diyarbakır'ın bölgede aktif rol oynayan illerden biri olması dolayısıyla, kurslardaki eğitim kalitesinin arttırılması ve öğreticilerin geliştirilmesi adına Diyarbakır'da bir Hizmet İçi Eğitim Merkezinin açılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

2.4.3. Öğreticilerin Mesleki Bilgi (Özel Alan) Durumları

Tablo 13. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Bilgi (Özel Alan) Açısından Kendilerini Nasıl Gördüklerine Göre Dağılımları

Mesleki Bilgi	N	%
Yeterli	56	62,9
Kısmen yeterli	33	37,1
Yetersiz	0	0
Toplam	89	100

¹²³ Mehmet Emin Ay, **Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Kur'an Kurslarının Problemleri ve Beklentileri**, Uludağ Yay., Bursa, 1995, s. 114- 115.

¹²⁴ Koç, a.g.e., s. 145.

Tablo-13'ü incelediğimizde araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki bilgi (özel alan) açısından kendilerini nasıl gördükleri sorusuna öğretmenlerin % 62,9'u yeterli, % 37,1'i kısmen yeterli şeklinde cevap vermişlerdir. Yetersiz şıkkını işaretleyen olmamıştır.

Bu sonuçlar, Kur'an Kursu öğretmenleri üzerinde yapılan başka araştırmaların sonuçlarıyla karşılaştırıldığında paralellik gözlenmektedir. Bütün araştırmalarda öğretmenlerin özel alan bilgisi bakımından kendilerini yeterli görme oranları yüksek çıkmıştır. Araştırma ortalamaları, kendini yeterli görenlerin % 80, orta görenlerin % 15, yetersiz görenlerin oranlarının ise % 5 civarında olduğunu göstermektedir.

Kur'an Kurslarında okutulan dersler arasında ağırlığı Kur'an-ı Kerim dersi oluşturmaktadır. Bu dersi okutacak olanların her şeyden evvel Kur'an tilavetinde gerek teorik ve gerekse pratik bilgileri edinmiş ve bunları her zaman kâmil bir şekilde tatbik edebilen bir kimse olması gerekir. Çünkü sıhhatli ve hatasız bir okuyuşu temin edecek olan Tecvid ilminin, teorik ve pratik olmak üzere vazgeçilmez iki yönü vardır. Bunun için "Dini ilimler içerisinde üstada en çok ihtiyaç hissedilen ilim, Tecvid ilmidir" denilmiştir.¹²⁵

Kur'an okumada örnek alınacak bir kişinin hatalı öğretmesi veya yanlış tatbikatı, pek çok öğrencinin hayat boyu kusurlu öğrenmesine ve tatbikine sebep olabilmektedir. Öğretmenlerin alan bilgisi açısından kendilerini büyük oranda yeterli görmeleri olumlu bir sonuç olmakla beraber bu veriler yeterliliğin ne anlama geldiğini tam olarak ortaya koymamaktadır. Bu bakımdan aşağıda bu konunun biraz daha açıklık kazanmasına yardımcı olacak sorular sorulmuştur.

2.4.4. Öğretmenlerin Pedagojik Formasyon (Öğretmenlik Bilgisi) Durumları

Tablo 14. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyon (Öğretmenlik Bilgisi) Konusunda Kendilerini Nasıl Gördüklerine Göre Dağılımları

Formasyon bilgisi	N	%
Yeterli	37	41,6
Kısmen yeterli	48	53,9
Yetersiz	4	4,5
Toplam	89	100

¹²⁵ Koç, a.g.e., s. 145.

Tablo-14'ü incelediğimizde araştırmaya katılan öğretmenlerin pedagojik formasyon (Öğretmenlik bilgisi) açısından kendilerini nasıl gördükleri sorusuna; % 41,6'sı yeterli, % 53,9'u kısmen yeterli, % 4,5'i yetersiz şeklinde cevap vermiştir.

Kur'an Kurslarında öğreticilik yapan kişilerin özel alan bilgisi konusunda yeterli olmaları yanında, bu bilgilerin nasıl öğretilceğini bilmeleri de gerekmektedir. Bir öğretmenin kişilik özellikleri, genel kültürü ve öğretim konusu yapacağı alanla ilgili bilgisi ne kadar iyi olursa olsun, öğretmenlik bilgi ve becerisi bakımından yeterli olmaması durumunda mesleğinde başarılı olmasını beklemek zordur.

Etkili bir öğretmen, öğretim sürecini planlama, çeşitlilik getirebilme, öğretim süresini etkili kullanma, katılımcı öğretim ortamı düzenleme, öğrencilerdeki gelişimi izleme gibi konularda beceri ve yeterlilik kazanmış olmalıdır.¹²⁶

Bu sonuçlara göre öğretmenler kendilerini alan yeterliliği bakımından daha iyi görmekle birlikte pedagojik formasyon açısından da yetersiz görmemektedir. Ancak yapılan başka araştırmaların genel bir çıkarımı olarak öğretmenlerin en çok pedagojik formasyon konusunda eksiklik hissettiği görülür.

2.4.5. Öğreticilerin En Fazla Eksiklik Hissettikleri Konular

Tablo 15.1. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin En Fazla Hangi Hususlarda Eksiklik Hissettiklerine Göre dağılımları

Önem sırası	Mesleki alan bilgisi				Pedagojik formasyon			
	1	2	3	4	1	2	3	4
Yenişehir	3	4	4	6	11	2	2	3
Sur	5	6	1	3	10	2	4	0
Kayapınar	2	5	2	7	13	2	2	0
Bağlar	9	1	2	1	2	4	3	2
Toplam	19	16	8	17	36	8	11	5
%	31.6	26.6	13.3	28.3	60.0	13.3	18.3	8.33

¹²⁶ Münire Erden, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Alkım Yay., İstanbul 2001, s. 44- 46, Koç, a.g.e., s. 134.

Tablo 15.2. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin En Fazla Hangi Hususlarda Eksiklik Hissettiklerine Göre Dağılımları

Önem sırası	Genel Kültür				Sosyal Bilgiler			
	1	2	3	4	1	2	3	4
Yenişehir	1	5	8	3	3	6	2	4
Sur	2	5	6	2	0	2	3	9
Kayapınar	1	6	3	3	4	0	7	4
Bağlar	1	3	4	1	1	2	2	4
Toplam	4	18	21	9	8	10	15	21
%	7.6	34.6	40.3	17.3	14.8	18.5	27.7	38.8

Tablo-15.1 ve 15.2'yi incelediğimizde araştırmaya katılan öğretmenlere sorulan en çok hangi konularda eksiklik hissediyorsunuz sorusuna Tablo 15.1 verilerine göre;

Öğreticilerin % 60'ı birinci dereceden “pedagojik formasyon bilgisi”, % 31,6'sı birinci dereceden “mesleki özel alan bilgisi”,

Tablo- 15.2 verilerine göre; % 14,8'i birinci dereceden “sosyal bilgiler”, % 7,6'sı birinci dereceden “genel kültür” şeklinde cevap vermiştir.

Tablo-14 ve Tablo- 15.1 ve 15.2 verilerini birlikte incelediğimizde araştırmaya katılan öğretmenlerin % 53,9'u pedagojik formasyon konusunda kendilerini kısmen yeterli, % 41,6'sı ise yeterli olarak görmektedir. Aynı öğretmenler “Kur'an Kursu öğreticisi olarak en fazla hangi konularda eksiklik hissediyorsunuz” sorusuna % 60'la birinci dereceden “pedagojik formasyon (öğretmenlik bilgisi)” cevabını vermiştir. Bu iki soruya verilen cevaplar arasında bir çelişki gözlenmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir kısmı mesleki alan konusunda kendini yeterli görürken ikinci sırada pedagojik formasyon konusunda kendilerini yeterli görmektedir.

Ancak en çok eksiklik hissedilen konunun da % 60'la pedagojik formasyon olduğu görülmektedir. Tablo-5'e bakılırsa araştırmaya katılan öğretmenlerin sadece % 18'i ilahiyat lisans mezunu iken, % 33,7'si imam hatip, % 48,3'ü ise ilahiyat ön lisans mezunudur. Aynı konuda yapılan başka araştırmalarda da pedagojik formasyon konusunda öğretmenlerin yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu da öğretmenlerin pedagojik formasyon konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmadığı sonucunu gösterir.

Bu konuda öğretmenlerin kendi bireysel gayreti gerekmele birlikte aynı zamanda il müftülükleri hizmet içi kurslarıyla öğretmenleri bilgilendirmeli, çocukluk dönemi,

gençlik dönemi ve yetişkinlik dönemi din eğitimi konularında öğretmenlere seminerler, konferanslar verilmeli ve kaynak temini yönünden rehberlik edilmelidir.

2.4.6. Öğreticilerin Mesleki Açından Kendilerini Geliştirme Yolları

Tablo 16.1. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Açından Kendilerini Geliştirme Yollarına Göre Dağılımları

Önem sırası	Mesleki bilgimi arttıran yayınları takip ediyorum.						Genel kültürümü arttıran yayınları takip ediyorum.					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Yenişehir	16	2	0	3	3	0	3	6	2	5	2	1
Sur	12	5	0	0	1	2	3	4	3	2	4	2
Kayapınar	9	5	0	1	1	2	7	3	2	5	2	1
Bağlar	10	1	0	0	1	2	2	6	0	2	2	1
Toplam	47	13	0	5	7	4	15	19	7	14	10	5
%	61,8	17,1	0	6,57	9,21	5,26	21,4	27,1	10	20	14,2	7,14

Tablo 16.2. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Açından Kendilerini Geliştirme Yollarına Göre Dağılımları

Önem sırası	Mesleğimle ilgili konferans, seminer vb. takip ediyorum.						Sosyal ve kültürel etkinliklere katılıyorum.					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Yenişehir	2	7	3	3	4	2	2	2	4	4	6	0
Sur	2	4	4	4	1	3	3	2	3	3	2	4
Kayapınar	2	2	4	2	1	2	5	0	3	5	2	1
Bağlar	3	3	5	3	0	0	1	2	4	3	3	0
Toplam	9	16	16	12	6	7	11	6	14	15	13	5
%	13,6	24,4	24,4	18,8	9,09	10,6	17,8	9,37	21,8	23,4	20,3	7,81

Tablo 16.3. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Açından Kendilerini Geliştirme Yollarına Göre Dağılımları

Önem sırası	Bilgisayar, İnternet vb. yararlanıyorum.						Öğretmenlik bilgi ve becerilerimi geliştirecek yayınları takip ediyorum.					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Yenişehir	5	1	5	2	1	4	3	1	6	1	2	7
Sur	5	3	3	0	2	3	5	0	2	5	3	2
Kayapınar	6	3	3	1	4	0	6	0	1	1	1	6
Bağlar	2	1	1	1	2	3	1	2	4	2	2	2
Toplam	18	8	12	4	9	0	15	3	7	9	8	17
%	35,2	15,6	23,5	7,84	17,6	0	25,4	5,09	11,8	15,2	13,5	28,8

Tablo-16.1, 16.2 ve 16.3'ü incelediğimizde araştırmaya katılan öğretmenlere sorulan mesleki açıdan kendinizi nasıl geliştiriyorsunuz sorusuna Tablo-16.1 verilerine göre; öğretmenlerin % 61,8'i birinci dereceden "Mesleki bilgimi arttıran yayınları takip ediyorum", % 27,1'i ikinci dereceden, "Genel Kültürümü arttıran yayınları takip ediyorum"

Tablo- 16.2 verilerine göre; % 24,4'ü ikinci ve üçüncü dereceden, "Mesleğimle ilgili konferans, seminer vb. takip ediyorum", % 23,4'ü dördüncü dereceden "Sosyal ve Kültürel etkinliklere katılıyorum"

Tablo-16.3 verilerine göre; % 35,2'si birinci dereceden "Bilgisayar, İnternet vb. yararlanıyorum", % 28,8'i altıncı dereceden "Öğretmenlik bilgi ve becerilerimi geliştirecek yayınları takip ediyorum" şeklinde cevap vermiştir.

Tablo-15.1'deki veriler ile Tablo-16.2'deki veriler birlikte değerlendirildiğinde; öğretmenlerin % 60'ı pedagojik formasyon konusunda kendini eksik hissederken, 15. sorudaki "Kendinizi mesleki yönden geliştirmek amacıyla aşağıdakilerden hangisini yapıyorsunuz" sorusunun "öğretmenlik bilgi ve becerilerimi geliştirecek yayınları takip ediyorum" maddesini en fazla % 28,8'le altıncı sırada yapıyorum şeklinde cevaplamıştır. Bu da öğretmenlerin en çok eksiklik hissettikleri öğretmenlik bilgisi konusunda eksikliğin giderilmesi için yeteri kadar gayret sarf etmediklerini göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenler "kendinizi mesleki açıdan geliştirmek amacıyla hangisini yapıyorsunuz" sorusuna birinci sırada "mesleki bilgimi arttıran yayınları takip ediyorum", en son sırada ise "öğretmenlik bilgi ve becerilerimi arttıracak yayınları takip ediyorum" şeklinde cevaplamıştır.

Bu durum üreticilerin İslami ilimler (Tefsir, Fıkıh, Hadis...) konusunda kendini geliştirirken, bu konuları öğrencilere hangi yöntem ve tekniklerle aktaracağı, öğrencilerin psikolojik ve eğitim durumlarına göre nasıl davranması gerektiği konusunda kendilerini geliştirmek adına fazla çaba göstermedikleri sonucu çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak kurslarda istenen düzeyde verim alınamamaktadır.

2.5. Üreticilerin Derslerde Kullandıkları Yöntem-Teknik, Araç ve Gereçler

2.5.1 Üreticilerin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Teknikler

Tablo 17.1. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu reticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları

	Anlatım										
nem sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Yenişehir	24	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0
Sur	14	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Kayapınar	12	2	2	0	2	0	0	0	0	0	0
Bağlar	12	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Toplam	62	7	3	3	2	0	0	0	1	0	0
%	91,2	10,2	4,41	4,41	2,94	0	0	0	1,47	0	0

Tablo 17.2. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu reticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları

	Soru-Cevap										
nem sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Yenişehir	3	19	6	0	0	0	0	0	0	0	0
Sur	6	11	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Kayapınar	7	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bağlar	2	6	3	2	1	0	0	1	0	0	0
Toplam	18	49	11	2	1	0	0	1	0	0	0
%	22,2	60,4	13,5	2,46	1,23	0	0	1,23	0	0	0

Tablo 17.3. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları

	Grup Çalışması										
Önem sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Yenişehir	2	5	11	2	1	2	1	0	0	0	0
Sur	4	1	7	2	1	0	1	1	0	0	0
Kayapınar	2	0	10	0	2	0	2	0	0	0	0
Bağlar	3	2	4	0	2	0	1	1	0	0	0
Toplam	11	8	32	4	6	2	5	2	0	0	0
%	15,7	11,4	45,7	5,71	8,57	2,85	7,14	2,85	0	0	0

Tablo 17.4. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları

	Tartışma										
Önem Sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Yenişehir	2	0	8	11	2	0	1	0	0	0	0
Sur	3	0	1	5	5	1	1	1	0	0	0
Kayapınar	2	2	4	7	2	0	0	0	0	0	0
Bağlar	3	0	2	3	0	0	1	1	0	0	0
Toplam	10	2	15	26	9	1	3	2	0	0	0
%	14,7	2,94	22,05	38,2	13,2	1,47	4,41	2,94	0	0	0

Tablo 17.5. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları

	Örnek Olay İncelemesi										
Önem Sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Yenişehir	0	3	0	5	6	2	1	0	0	0	0
Sur	1	0	3	4	4	1	0	0	1	0	0
Kayapınar	0	0	0	6	5	2	1	0	0	0	0
Bağlar	1	4	0	2	2	0	0	0	0	1	0
Toplam	1	7	3	11	17	5	2	0	1	1	0
%	2,08	14,5	6,25	22,9	35,4	10,4	4,16	0	2,08	2,08	0

Tablo 17.6. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları

Önem sırası	Drama										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Yenişehir	0	0	0	0	0	0	4	0	1	0	2
Sur	0	0	0	1	0	2	1	1	0	0	4
Kayapınar	0	0	0	0	0	1	0	0	2	2	2
Bağlar	0	1	0	0	1	1	0	0	1	1	1
Toplam	0	1	0	1	1	4	1	1	4	3	7
%	0	5,0	0	5,0	5,0	20,0	5,0	5,0	20,0	15,0	35,0

Tablo 17.7. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları

Önem Sırası	Problem Çözme										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Yenişehir	0	0	0	1	4	6	0	0	0	0	0
Sur	0	0	0	1	1	7	2	0	1	1	0
Kayapınar	1	0	1	0	3	5	1	1	0	0	0
Bağlar	1	1	2	1	0	2	2	0	0	0	0
Toplam	2	1	3	3	8	19	5	1	1	1	0
%	4,54	2,27	6,81	6,81	18,18	43,18	11,36	2,27	2,27	2,27	0

Tablo 17.8. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları

Önem Sırası	Gözlem Gezisi										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Yenişehir	1	0	0	0	1	0	2	3	1	1	2
Sur	0	0	0	0	1	1	3	1	0	3	0
Kayapınar	0	0	0	0	0	3	2	3	0	2	0
Bağlar	1	1	1	0	0	1	1	1	0	0	0
Toplam	2	1	1	0	2	5	8	8	1	6	2
%	5,55	2,77	2,77	0	5,55	13,8	22,2	22,2	2,77	16,6	5,55

Tablo 17.9. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları

	Kavram Haritası Oluşturma										
Önem Sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Yenişehir	0	0	1	0	0	1	0	5	2	2	0
Sur	0	0	1	0	0	0	1	2	4	0	2
Kayapınar	0	0	0	1	0	0	1	1	3	2	0
Bağlar	0	0	1	1	0	1	1	0	0	2	0
Toplam	0	0	3	2	0	2	3	8	9	6	2
%	0	0	8,57	5,71	0	5,71	8,57	22,8	25,7	17,1	5,71

Tablo 17.10. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları

	Beyin Fırtınası										
Önem Sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Yenişehir	1	0	0	2	1	0	1	2	3	3	0
Sur	1	0	0	2	1	0	2	3	1	2	0
Kayapınar	4	0	0	0	1	1	2	1	1	1	0
Bağlar	0	2	1	1	1	0	0	1	2	0	0
Toplam	6	2	1	5	3	1	5	7	7	6	0
%	13,9	4,65	2,32	11,6	6,97	2,32	11,6	16,2	16,2	13,9	0

Tablo 17.11. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere Göre Dağılımları

	Fotoğraf- Resim Analizi										
Önem Sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Yenişehir	0	0	0	0	2	0	0	0	2	1	2
Sur	1	0	0	0	1	0	0	1	1	2	4
Kayapınar	0	0	0	1	0	0	0	3	2	3	2
Bağlar	0	0	0	2	1	1	0	1	1	1	0
Toplam	1	0	0	3	4	1	0	5	6	7	8
%	2,85	0	0	8,57	11,4	2,35	0	14,2	17,1	20	22,8

Tablo-17.1, 17.2, 17.3....17.11'i incelediğimizde araştırmaya katılan öğretmenlere sorulan derslerde hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz sorusuna;

Tablo- 17.1 verilerine göre öğretmenlerin; % 91,2'si birinci dereceden, "Anlatım",

Tablo-17.2 verilerine göre öğretmenlerin; % 60,4'ü ikinci dereceden "Soru cevap",

Tablo-17.3 verilerine göre öğreticilerin; % 15,7'si birinci dereceden, "Gurup alışması",

Tablo-17.4 verilerine göre öğreticilerin; % 38,2'si dördüncü dereceden, "Tartışma",

Tablo-17.5 verilerine göre öğreticilerin; % 35,4'ü beşinci dereceden, "Örnek olay incelemesi",

Tablo-17.6 verilerine göre öğreticilerin; % 35'i on birinci dereceden, "Drama",

Tablo-17.7 verilerine göre öğreticilerin; % 43,18'i altıncı dereceden, "Problem özme",

Tablo-17.8 verilerine göre öğreticilerin; % 22,2'si yedinci ve sekizinci dereceden, "Gözlem gezisi,

Tablo-17.9 verilerine göre öğreticilerin; % 25,7'si dokuzuncu dereceden, "Kavram haritası oluşturma",

Tablo-17.10 verilerine göre öğreticilerin; % 16,2'si sekizinci ve dokuzuncu dereceden, "Beyin fırtınası",

Tablo-17.11 verilerine göre öğreticilerin; % 22,8'i on birinci dereceden "Fotoğraf- Resim analizi" şeklinde cevap vermiştir.

ÖĞretim yöntemi ve öğretim tekniği arasında kesin bir sınır çizmek zordur. Bu iki kavram arasında iç içe bir ilişki bulunmaktadır. ÖĞretim yöntemi, en genel anlamıyla bir konuyu öğretmek için belirli görüş, ilke ve kurallara göre bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yol öğretim tekniği de öğretmenin öğretim yöntemini uygulamaya koyma biçimidir. Bu iki terimin ortak yanı belli bir amaç için izlenen "yol" olmasıdır. Ancak teknik, yöntemle göre daha dar kapsamlıdır. Teknik, genellikle yöntemi uygulamaya aktarmak için izlenen yol olarak anlaşılmaktadır.¹²⁷

EĞitim sorunlarının karmaşık ve değişik oluşundan dolayı her durumda başarıyla uygulanacak tek bir yöntem ve teknikten veya "en iyi yöntem"den söz etmek mümkün değildir.

Başarılı ve beceri sahibi bir öğretmenin uygulayabileceği pek çok yöntem ve teknik bulunmaktadır. Önemli olan öğretmenin, ulaşılmak istenen hedefe en emin ve en kısa yoldan varmak için hangi yöntem ve tekniklerin uygun olacağına karar vermesi ve öğrencilerden aldığı sinyallere göre değişikliklere gidebilmesidir.

¹²⁷ Koç, a.g.e., s. 165.

Yöntem seçiminde, öğretmenin kişiliği, yönetime yatkınlığı, öğretimin amaçları, öğrencinin durumu, konunun özelliği, zaman ve fiziksel imkânlar, ekonomik yük ve maliyet gibi faktörler önemli oranda belirleyicidir.¹²⁸

Derslerde kullanılan yöntem ve teknikler, Tablo-17.1, 17.2,...17.11 verilerine göre analiz edildiğinde öğretmenler tarafından tek bir yöntem yerine farklı yöntemler uyguladıklarını bunlar içerisinde de en çok “Anlatım” yöntemini ve “Soru- Cevap” yöntemini kullandıklarını göstermektedir. Bunun yanı sıra zaman zaman diğer yöntemleri kullandıkları ve öğrencilerin anlatımına da yer verdikleri görülmektedir.

Konuyla ilgili yapılmış başka araştırma sonuçlarını da göz önüne aldığımızda¹²⁹ Kur’an Kursu öğretmenlerinin daha çok klasik yöntemlere başvurduğunu, bunlar içerisinde “Anlatım” ve “Soru- cevap” yöntemlerinin öne çıktığını söylemek mümkündür. Klasik yöntemler öğretmen ya da öğretmen merkezli yöntemler olarak tanımlanmaktadır. Bu tür yöntemlerde tekdüze bilgilerin ve becerilerin verilmesi üzerinde durulmaktadır.

Dikkatin daha çok bireysel ve grup çalışmaları üzerinde yoğunlaştığı öğrenen merkezli modern yöntemlerde ise öğrenciler yaratıcılığa, problem çözmeye, kendi fikirlerini geliştirmeye ve bu fikirlerini ortaya koymaya teşvik edilmektedir.

Kur’an Kursu öğretmenlerinin öğrenim durumları, hizmet içi kurslara katılma oranları dikkate alındığında, yöntem konusunda yeterli bilgiye sahip olanların oranının yüksek olduğunu söylemek zordur. Mevcut duruma bakıldığında Kur’an Kursu öğretmenlerinin öğretmenlik yeterliliği bakımından büyük önem arz eden bu konuda kendilerini geliştirmeye gayret etmeleri ve hizmet içi eğitimle desteklenmeleri gerekmektedir.

¹²⁸ Koç, a.g.e., s. 165.

¹²⁹ Ramazan Buyrukçu, **Kur’an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma (Göller Yöresi Örneği)** Fakülte Kitabevi, Isparta, 2001, s. 98. Koç, a.g.e., s.16.

2.5.2. Öğreticilerin Derslerde Kullandıkları Araç- Gereçler

Tablo 18.1. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Ders Kitabı Dışında Kullandıkları Araç- Gereçlere Göre Dağılımları

Önem Sırası	Meal, Tefsir, Hadis vb. kitaplar						Dergi, roman, hikâye, kıssa vb. kitaplar.					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Yenişehir	20	3	0	2	0	0	4	9	6	1	0	0
Sur	19	0	0	0	0	0	4	11	1	1	0	0
Kayapınar	20	0	0	0	0	0	0	12	3	1	0	0
Bağlar	13	0	1	0	0	0	0	6	1	2	1	1
Toplam	72	3	1	3	0	0	8	38	11	5	1	1
%	92,3	3,84	1,28	3,84	0	0	12,5	59,3	17,1	7,81	1,56	1,56

Tablo 18.2. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Ders Kitabı Dışında Kullandıkları Araç- Gereçlere Göre Dağılımları

Önem Sırası	Resim, şekil, şema, harita vb.						Teyp, radyo vb.					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Yenişehir	2	1	6	1	1	0	0	3	3	4	4	0
Sur	1	1	6	1	1	0	1	1	2	3	1	0
Kayapınar	0	1	8	3	0	0	0	1	2	1	2	0
Bağlar	0	5	3	0	1	0	0	1	2	1	1	1
Toplam	3	7	23	5	3	0	1	6	9	9	8	2
%	7,31	17,07	56,09	12,9	7,31	0	2,85	17,4	25,7	25,7	22,8	5,71

Tablo 18.3. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Derslerde Ders Kitabı Dışında Kullandıkları Araç- Gereçlere Göre Dağılımları

Önem Sırası	TV, bilgisayar, video, CD vb.						Tepegöz, slâyt, yansıtıcı vb.					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Yenişehir	4	7	4	2	3	0	0	0	0	0	0	6
Sur	2	2	1	2	3	1	0	0	1	1	1	3
Kayapınar	0	1	2	2	3	0	0	0	0	1	0	2
Bağlar	1	0	4	1	0	0	0	1	0	1	1	1
Toplam	7	10	11	7	9	1	0	1	1	3	2	12
%	15,5	22,2	24,4	15,5	20,0	2,22	0	5,26	5,26	15,7	10,5	63,1

Tablo-18.1, 18.2 ve 18.3'ü incelediğimizde araştırmaya katılan öğretmenlere sorulan derslerde ders kitabı dışında hangi araç ve gereçleri kullandıkları sorusuna;

Tablo-18.1 verilerine göre öğretmenlerin; % 92,3'ü birinci dereceden, "Meal,

Tefsir, Hadis vb. kitaplar, % 59,3'ü ikinci dereceden, “Dergi, roman, hikâye, kıssa vb. kitaplar”

Tablo- 18.2 verilerine göre öğretmenlerin; % 56,09'u üçüncü dereceden, “Resim, şekil, şema, harita vb”, %25,7 üçüncü ve dördüncü dereceden, “Teyp, radyo vb.

Tablo-18.3 verilerine göre öğretmenlerin; % 24,4'ü üçüncü dereceden, TV, bilgisayar, video, CD vb., % 63,1'i altıncı dereceden, “Tepegöz, slâyt, yansıtıcı vb.” şeklinde cevap vermiştir.

Bir eğitim kurumunun fiziki yapısının önemli olduğu kadar kullanılan eğitim araç- gereçlerinin de yeterli sayıda ve yeterli nitelikte olması gerekir. Eğitim araç- gereçleri, derslerin daha aktif ve verimli olmasında rol oynayan önemli bir faktördür. Bununla birlikte eğitim araç- gereçleri uygulanan programlarda hedef davranışların öğrenciye kazandırılmasında önemli bir etkidir. Yukarıda 17. soruda Kur'an Kursu öğretmenlerine ders kitapları dışında hangi araç gereçleri kullandıkları sorulmuştur. Ders kitapları dışında en çok % 92,3 ile birinci sırada, Meal, Tefsir, Hadis vb. kitaplar; tepegöz, slâyt, yansıtıcı vb. ise % 63,1 ile altıncı sırada kullanılmaktadır. Günümüz şartları düşünüldüğünde, teknolojik aletlerin ve dolayısıyla görselliğin ön planda olduğu bir ortamda bu aletlerin en son sırada kullanılıyor olması Kur'an Kursu eğitiminin verimliliği açısından olumsuz bir durumdur.

Bilgisayar, yansıtıcı, slâyt gibi araç- gereçler eğitim kurumları da dâhil birçok alanda kullanılmaktadır. Eğitimde kalitenin ve verimliliğin artırılması için eğitim materyallerinin çeşitliliğine dikkat edilmelidir. Anketleri uygulamış olduğumuz Diyarbakır ili sosyo-ekonomik yapısı, Kur'an Kurslarının birçoğunun fiziki yapısını etkilediği gibi eğitimde kullanılan materyalin çeşitliliğini de etkilemektedir. Ancak çok az sayıda kurs, çevrenin ve halkın desteği ile fiziki yönden ve materyal yönünden iyi durumdadır. Bu da göstermektedir ki, sosyo-ekonomik durum Kur'an Kurslarında kullanılan eğitim materyallerinin teminini de olumsuz yönde etkilemektedir. Kur'an kurslarında ders kitabı dışında kullanılan araç gerecin sınırlı ve az sayıda olmasının diğer bir nedeni ise öğretmenlerin bu cihazları yeterince tanımaması ve kullanamamasıdır. Müftülükler her yıl yapmış oldukları hizmet içi kurslarında öğretmenlere eğitim materyali hakkında yeterli bilgi vermeli, öğretmenlere CD ve slâytlarla destek olmalıdır.

2.6. Öğreticilere Göre Kur'an Kurslarında Yaşanan Problemler

2.6.1 Kurslarda Yaşanan problemlerin Önem Sırası

Tablo 19.1. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Kur'an Kurslarında Yaşanan Problemlerin Önem Sırasına Göre Dağılımı

Önem sırası	Fiziki Mekân Yetersizliği							Eğitim Araç Gereçlerinin Yetersizliği						
	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
Yenişehir	9	4	2	1	1	0	1	9	9	4	1	1	0	0
Sur	7	3	5	1	0	0	2	10	6	3	0	1	1	0
Kayapınar	10	4	2	0	0	0	0	10	6	3	0	1	0	0
Bağlar	2	1	3	0	0	1	1	0	5	0	2	1	1	0
Toplam	28	12	12	3	1	1	4	29	25	10	3	4	2	0
%	45,9	19,6	19,6	4,91	1,63	1,63	6,55	39,7	34,2	1,36	4,10	5,47	2,73	0

Tablo 19.2. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Kur'an Kurslarında Yaşanan Problemlerin Önem Sırasına Göre Dağılımı

Önem Sırası	Müfredat Programının Yetersizliği							Öğrencilerin İsteksiz ve İlgisizliği						
	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
Yenişehir	1	2	0	2	1	3	2	1	2	2	7	0	2	0
Sur	1	3	0	1	5	1	0	6	1	3	2	0	0	0
Kayapınar	1	1	3	2	2	2	0	2	1	3	3	2	1	0
Bağlar	0	0	0	3	3	0	1	1	4	1	2	0	0	1
Toplam	3	6	3	8	11	6	3	10	8	9	12	2	3	1
%	7,5	15,0	7,5	20,0	27,5	15,0	7,5	22,2	17,7	20,0	26,6	4,44	6,66	2,22

Tablo 19.3. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Kur'an Kurslarında Yaşanan Problemlerin Önem Sırasına Göre Dağılımı

Önem Sırası	Yöneticilerin Duyarsızlığı							Öğreticilerin Mesleki Yetersizliği						
	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
Yenişehir	2	1	1	0	3	1	2	1	0	3	1	3	1	2
Sur	1	1	3	2	0	2	2	1	0	0	3	1	4	2
Kayapınar	0	0	0	3	2	0	1	1	0	2	2	2	2	3
Bağlar	1	0	2	2	1	1	1	1	1	2	0	1	1	1
Toplam	4	2	6	7	6	4	6	4	1	7	6	7	8	8
%	12,9	6,45	19,3	22,5	19,3	12,9	19,3	9,75	2,43	17,0	14,6	17,0	19,5	19,5

Tablo 19.4. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Kur'an Kurslarında Yaşanan Problemlerin Önem Sırasına Göre Dağılımı

Önem Sırası	Öğrencilerin yaş ve öğrenim düzeylerinin birbirinden farklı olması						
	1	2	3	4	5	6	7
Yenişehir	9	4	9	2	0	0	1
Sur	7	3	0	3	4	0	0
Kayapınar	4	4	5	0	0	1	1
Bağlar	6	1	2	1	0	0	0
Toplam	26	12	16	5	4	2	2
%	38,8	17,9	23,8	7,46	5,97	2,98	2,98

Tablo-19.1, 19.2, 19.3 ve 19.4'ü incelediğimizde araştırmaya katılan öğretmenlere sorulan Kur'an Kurslarında yaşanan problemleri önem sırasına göre sıralayınız sorusuna;

Tablo-19.1 verilerine göre öğretmenlerin, % 45,9'u birinci dereceden, "Fiziki Mekan Yetersizliği", % 39,7'si birinci dereceden "Eğitim Araç Gereçlerinin Yetersizliği",

Tablo-19.2 verilerine göre öğretmenlerin, % 27,5'i beşinci dereceden, "Müfredat Programının Yetersizliği", % 26,6'sı dördüncü dereceden "Öğrencilerin İsteksiz ve İlgisizliği",

Tablo-19.3 verilerine göre öğreticilerin, % 22,5'i dördüncü dereceden, "Yöneticilerin Duyarsızlığı", % 19,5'i altıncı ve yedinci dereceden, "ÖĞreticilerin Mesleki Yetersizliği",

Tablo-19.4 verilerine göre öğreticilerin, % 38,8'i birinci dereceden "ÖĞrencilerin yaş ve öğrenim düzeylerinin birbirinden farklı olması" şeklinde cevap vermiştir.

Ankete katılan öğreticilere bu soruda Kur'an Kurslarının eğitimi ile ilgili problemleri sıralamaları sorulmuştur. Görüldüğü gibi öğreticilere göre, Kur'an Kurslarının birinci derecede en önemli problemi % 45,9 ile fiziki mekân yetersizliğidir. Farklı illerde Kur'an Kursu öğreticilerine uygulanan anketlerde aynı soruya verilen cevaplar da farklılık arz etmektedir. Diyarbakır ili merkez ilçelerinde yaptığımız ankette Kur'an Kursu öğreticileri birinci dereceden problem olarak fiziki mekân yetersizliğini görmektedir. İkinci derecede eğitim araç gereçlerinin yetersizliği problem teşkil etmektedir.

17. soru ile 18. soru birlikte değerlendirildiğinde; öğreticilerin % 63,1'i ders kitabı dışında altıncı dereceden slayt, yansıtıcı, tepegöz kullandığı tespit edilmişti. Yani öğreticiler derslerde bilgisayar, tepegöz, slayt, yansıtıcı gibi araç gereçleri en az kullanmaktadır.

18. soruda ise % 45,9 ile fiziki mekân yetersizliğinden sonra % 39,7 ile ikinci derecede eğitim araç gereçlerinin yetersizliği problem olarak görülmektedir. % 38,8 ile birinci dereceden problem olarak ise öğrencilerin yaş ve öğrenim düzeylerinin birbirinden farklı olması görülmektedir. Yani öğreticiler üçüncü sırada öğrencilerin yaş ve öğrenim düzeylerinin birbirinden farklı olmasını problem olarak görmektedir.

Kur'an Kurslarını oluşturan öğrenci kitlesi, yaş ve öğrenim düzeyi bakımından çok çeşitlidir. Asgari yaş sınırı on dört on beş iken aynı sınıfta altmış yetmiş yaşlarında öğrencilerde bulunmaktadır. Bu durum öğreticinin gençlik dönemi din eğitimi mi yetişkinlik dönemi din eğitimi mi uygulayacağı problemini ortaya çıkarmakta ve hem gençler açısından hem de yetişkinler açısından verimli bir eğitim öğretimin uygulanamamasına sebebiyet vermektedir. Şayet kursların öğrenci sayısı fazla ise gençler ve yetişkinler farklı sınıflarda eğitime tabi tutulmalıdır, ancak bu yöntem fiziki mekan yetersizliği nedeniyle bütün kurslarda uygulama ortamı bulamayabilir.

2.6.2 Müfredat Programının Verilen Süre İçerisinde Bitirilip Bitirilememesi

Tablo 20. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Müfredat Programını Verilen Süre İçerisinde Bitirip Bitirememe Durumuna Göre Dağılımları

	N	%
Evet	42	47,2
Hayır	12	13,5
Kısmen	35	39,3
Toplam	89	100

Tablo-20 incelendiğinde öğretmenlere sorulan kurslarda uygulanan programların verilen süre içerisinde tamamlanıp tamamlanamadığı ile ilgili sorulara verilen cevapların dağılımı yukarıdaki gibidir. Anketeye katılan öğretmenlerin % 47,2'si müfredat programını verilen süre içerisinde bitirdiğini, % 13,5'i ise bitiremediğini, % 39,3'ü ise kısmen bitirebildiğini belirtmiştir.

Müfredat programının verilen süre içinde bitirip bitirilmeme ile ilgili yukarıdaki sorulara verilen cevaplar içerisinde sürenin yetersizliği yani müfredat programının verilen süre içerisinde tamamlanamadığını veya kısmen tamamlandığını işaretleyenlerin toplamı % 52,8 olması, bu konuda başka sorunların da olabileceğini düşündürmektedir.

Gözlemler ve diğer sorulara verilen cevaplar dikkate alındığında bu sorunların, öğrenciler arasındaki yaş ve seviye farklılıkları, öğretici sayısının ve niteliğinin yetersiz olması, kurs binalarının fizik ve teknik kapasite bakımından yetersizliği gibi konularla da ilgili olduğu söylenebilir.

Konuyla ilgili olarak yapılmış bir araştırmada Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 88,2'si, Kur'an Kursları için hazırlanan müfredat programını tamamlamak için sürenin yetersiz olduğunu söylemiştir.¹³⁰ Yüzünden okuma programı uygulanan bir kursta 32 hafta olarak verilen süre çeşitli tatiller nedeniyle fiili olarak yapılamamaktadır. Bunun yanında öğretmenlerin çeşitli mazeretlerle izinli veya raporlu olduğu günler de dikkate alındığında bu süre daha da azalmaktadır. Özellikle eğitim öğretimin tek hoca tarafından yürütüldüğü kurslarda bu sorun daha açık bir biçimde yaşanmaktadır.

Koç, a.g.e., s. 154.

Öğrencilerin kapasite farklılıkları problemi daha girift hale getirmektedir. Bütün bunlardan yola çıkarak yüzüne okuma yapan kurslarda sürenin iki ya da üç yıla çıkarılması verimliliği arttıracaktır.

2.6.3. Müfredat Programından Kaynaklanan Problemler

Tablo 21. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu Öğreticilerinin Yürürlükteki Müfredat Programından Kaynaklanan Sorunlara Göre Dağılımları

Önem sırası	Konular öğrencilerin seviyesine uygun değildir				Derslerin gereği gibi işlenmesi için yeterli süre ayrılmamıştır.				Derslerin içeriği öğrencinin ilgisini çekecek şekilde düzenlenmemiştir.				Konular öğrencilerin günlük yaşam veya sonraki öğrenim hayatında kullanabilecekleri nitelikte değildir.			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Yenişehir	8	1	1	0	6	3	2	3	7	3	2	1	2	3	2	3
Sur	5	2	3	3	5	1	0	4	6	3	5	1	2	7	2	2
Kayapınar	7	1	3	0	4	3	1	0	7	2	2	1	1	2	0	3
Bağlar	2	4	0	3	4	0	3	1	0	4	3	0	0	2	2	1
Toplam	22	8	7	6	19	7	6	8	20	12	12	3	5	14	6	9
%	51,1	18,6	16,2	13,9	47,5	17,5	15,0	20,0	4,25	25,5	25,5	6,38	10,6	29,7	12,7	19,1

Tablo-21 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlere sorulan Müfredat programından kaynaklanan sorunları önem sırasına göre sıralayınız sorusuna Tablo-21 verilerine göre öğretmenlerin % 51,1'i birinci dereceden, "Konular öğrencilerin seviyesine uygun değildir", % 47,5'i birinci dereceden, "Derslerin gereği gibi işlenmesi için yeterli süre ayrılmamıştır", % 25,5'i ikinci ve üçüncü dereceden, "Derslerin içeriği öğrencinin ilgisini çekecek şekilde düzenlenmemiştir", % 29,7'si ikinci dereceden, "Konular öğrencilerin günlük yaşam veya sonraki öğrenim hayatında kullanabilecekleri nitelikte değildir", şeklinde cevap vermiştir.

Müfredat programının uygulanması için verilen sürenin yetersiz olduğu bir önceki soruda değerlendirilmiş ve sürenin yetersiz olduğu Tablo- 20 verilerine göre tespit edilmişti.

Tablo-21'deki % 47,5 ile "Derslerin gereği gibi işlenmesi için yeterli süre ayrılmamıştır." maddesi ile Tablo-20'den elde edilen % 52,8 ile "Programın verilen süre içerisinde bitirilmemesi veya kısmen bitirilmesi" durumuyla paralellik göstermektedir.

Kur'an Kurslarında okutulan ders müfredatı öğrencilerin seviyesine uygun değildir maddesi % 51,1 ile en fazla birinci dereceden işaretlenmiş, derslerin içeriği

öğrencinin ilgisini çekecek şekilde düzenlenmemiştir maddesi ise % 25,5 ile en fazla ikinci dereceden işaretlenmiştir. Kurslara gelen öğrencilerin yaş ve eğitim düzeyi eşit düzeyde değildir. Öncelikle öğrenciler yaş guruplarına göre iki kategoride sınıflara ayrılmalıdır. Dolayısıyla dersler iki kategoride hazırlanmalı; biri gençlik dönemi din eğitimine yönelik hazırlanmalı, slâytlarla videolarla ders desteklenmeli, tiyatrolarla, sosyal etkinliklerle, musiki ile genç öğrenci kitlesinin ilgisi aktif tutulmalıdır. Diğer program ise yetişkinlik dönemi din eğitimi ve yetişkinlik dönemi psikolojisine göre oluşturulmalı, sosyal etkinlikler de bu doğrultuda hazırlanmalıdır.

“Konular öğrencilerin günlük yaşam veya sonraki öğrenim hayatında kullanabilecekleri nitelikte değildir.” şıkkı % 29,7 ile en fazla ikinci dereceden işaretlenmiştir. Bu da gösteriyor ki kurslarda öğretilen dini bilgiler günlük yaşamda kullanılabilecek somut ilkelerle sunulmalıdır. Dini bilgilerin yaşanan dünya ile bağdaşmaması özellikle gençlerin dinsel öğretileri gereksiz bulması sonucuna yol açabilir. Çünkü tasvir edilen dil, takınılan tavırlar, içinde yaşanan şimdiki dünyadan o kadar farklıdır ki, onların yaşama ve düşünme tarzında hiçbir değişiklik yapmaz.

Bu kültürel geçişin sağlanması gerekir, aksi takdirde bazı gençler dini malzemeyi çağdışı bulurken bazıları ise hep o özelliğin sürdürülmesi gerektiğini savunur hale gelebilirler.¹³¹ Din eğitimi soyut ilkelerle sunulursa genç, din eğitimi üzerine inşa edebileceği bir zemin bulamayacaktır. Soyut kavramlar, sadece din filozoflarını tatmin etmektedir.

Bu bakımdan müfredat konularının, yaşanan hayatın gerekçeleriyle örtüşen ve öğrenenin sorunlarına çözümler üreten prensipler sunması büyük önem taşımaktadır. Öğrenim konusu yapılacak bilgilerin güncel, doğru, tutarlı ve kullanılabilir olması, öğrencilerin seviyesine uygun ve öğrenilebilir olması yanında mantıki bir sıra takip etmesi gerekmektedir.¹³²

¹³¹ Mualla Selçuk, **Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1990, s. 38.

¹³² Koç, a.g.e., s. 150.

2.7. Kur'an Kursu Öğrencileri İle İlgili Bilgiler

2.7.1 Öğrencilerin Yaş Durumu

Tablo 22. Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Dağılımları

	N	%
15- 25	8	9,0
15- 35	23	25,8
15- 65	58	65,2
Toplam	89	100

Tablo-22 verilerine göre öğreticilerin öğrenci kitlesinin yaş dağılımı; % 9'u 15-25, % 25,8'i 15- 35, % 65,2'si 15- 65 şeklindedir.

Yürürlükte bulunan yasal düzenlemeler, Kur'an Kurslarına kayıt olacaklarda ilköğretimi bitirmiş olmak veya ilköğretim çağını geçmiş ve okuryazar olmak şartını getirmektedir.¹³³Buna göre Kur'an Kurslarında öğrenim gören öğrenciler asgari 14 yaş civarındadır. Azami yaş için ise bir sınır bulunmamaktadır.

1990 yılında yapılan bir alan araştırmasında¹³⁴ öğrencilerin % 28,98'i 11-12, % 43,26'sı 16-17, % 25,75'i 15-16 yaşlarındayken, 2004 yılında yapılan araştırmada ise¹³⁵ öğrencilerin % 26,7'si 14-15, % 34,8'i 16-17, % 38,5'i de 18 yaşın üstündedir.

Zaman içinde öğrenci yaşlarında görülen bu değişimin ana sebebi sekiz yıllık kesintisiz eğitim yasasıdır. Bu yasa Kur'an Kurslarına gidebilmek için ilköğretimi bitirme şartı getirmiştir. Bundan dolayıdır ki, 11-15 yaş arasında olan öğrenciler Kur'an Kursunda öğrenim görememektedir.

Tablo-22'de görüleceği üzere öğrenci yaş ortalamasının artması özellikle de yetişkin öğrencilerin sayılarının artması Kur'an Kursu öğreticilerinin yetişkin eğitimi konusunda da bilgi edinmelerini zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte Kur'an Kurslarının program ve eğitim kadrosunun yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

¹³³ DİB Kur'an Kursları Yönetmeliği (2000) Madde; 8; DİB Kur'an Kursları Yönergesi (2000) Madde; 7.

¹³⁴ Koç, a.g.e., s.41.

¹³⁵ M. Fatih Genç, **Kur'an Kurslarında Toplam Kalite Yönetimi (Samsun ve Sivas örneği)** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2007, s. 70.

2.7.2 Öğrencilerin Kursta Olan İlgi Durumları

Tablo 23. Öğrencilerin Kursta Olan İlgi Durumlarına Göre Dağılımları

	N	%
Oldukça ilgililer	13	13
İlgililer	38	38
Kısmen ilgililer	36	36
İlgisizler	2	2
Toplam	89	100

Tablo-23 verilerine göre, ankete katılan öğrencilerin % 14,6'sı öğrencilerin kursta olan ilgilerini “oldukça ilgililer”, % 42,7'si “ilgililer”, % 40,7'si “kısmen ilgililer”, % 2,2'si “ilgisizler” şeklinde cevaplamıştır. Bu oran, öğrencilerin önemli bir kısmının kurslara karşı ilgi noktasında sorunlu olduklarını göstermektedir.

Öncelikle Kur'an Kursları gençler için bir gelecek vaat etmemektedir. Yani Kur'an Kursundan mezun olan öğrenci bu belge ile herhangi bir eğitim kurumuna giriş yapamamaktadır. Bu da öğrencilerde motivasyon eksikliğine sebep olmaktadır.

Eğitim öğretimde verimlilik ile ilgi düzeyi arasında önemli bir ilişki olduğuna göre öğrencilerin ilgi düzeylerinin yükseltilmesi, bunun içinde öğrenme konularının öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmesi ve öğrencilere gerçekleştirilebilecek hedefler gösterilmesi gerekmektedir. Eğer öğrenci öğrenme konusunu niçin öğrendiğini ve bunun hangi ihtiyacına cevap vereceğini bilir ve buna inanırsa bu onun için doğal bir motivasyon olacak ve ilgi düzeyi belli oranda yükselecektir.

2.7.3. Öğrencilerin Başarı Durumu

Tablo 24. Öğrencilerin Başarı Durumlarına Göre Dağılımları

	N	%
Oldukça yüksek	1	1,1
Yüksek	26	29,2
Kısmen yüksek	56	62,9
Düşük	6	6,7
Toplam	89	100

Tablo-24 verilerine göre, ankete katılan öğretmenlerin % 1,1'i öğrencilerin başarısını oldukça yüksek bulmakta, % 29,2'si ise yüksek bulmakta, % 62,9'u kısmen yüksek bulmakta iken, % 6,7'si düşük bulmaktadır. Bu durumda öğrencilerin başarı durumlarının, kursa olan ilgilerine oranla daha düşük olduğu görülmektedir.

Konuyla ilgili yapılmış olan araştırmaları yapılmış tarihleri itibariyle mukayese ettiğimiz zaman, öğretmenlerin beyanına göre, Kur'an Kursu öğrencilerinin başarılarının gittikçe düştüğünü gösteren bir tablo izlenmektedir.¹³⁶

İlköğretimin yeniden düzenlenmesiyle ilgili 4306 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden sonra Kur'an Kurslarındaki öğrenci profili değişmiştir. Öğrenci dağılımındaki homojenlik büyük oranda kaybolmuş, daha önceki dönemlere göre karmaşık bir yapı oluşmuştur. Bu durum, öğrenim seviyesi, yaş, sosyo-kültürel çevre vb. pek çok yönden problem ortaya çıkarmaktadır. Kur'an kursuna gelen öğrenciler içerisinde sadece Kuran'ı yüzünden okumayı öğrenmek, biraz da dini malumat sahibi olmak için gelenlerin artması, bilhassa kız öğrenciler arasında öğrenim çağını geçirmiş yetişkinlerin sayısının artması ve bunların kurstan sonra bir takım idealleri olan öğrencilerle bir arada ve aynı programla eğitime tabi tutulması, ayrıca öğrencilerin bir kısmının ergenlik döneminde bulunması ve bu dönemin doğal sıkıntılarını yaşıyor olması başarıyı olumsuz yönde etkileyen ve başarı oranını düşüren önemli faktörlerdir.

¹³⁶ Bkz. Ahmet Koç, a.g.e., s. 181.

2.7.4. Öğrencilerin İstenen Düzeyde Başarılı Olamama Nedenleri

Tablo 25.1. Öğrencilerin İstenen Düzeyde Başarılı Olamamasının Nedenlerine Göre Dağılımları

Önem sırası	Kursa kendi istekleriyle gelmeyişleri						Kursun istikbal vaat etmemesi					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Yenişehir	1	1	1	1	2	2	8	2	0	2	1	1
Sur	4	4	4	0	1	1	13	1	0	1	1	0
Kayapınar	2	4	0	0	0	1	13	3	1	0	1	0
Bağlar	1	1	0	2	0	2	9	0	2	0	0	0
Toplam	8	10	5	3	3	6	43	6	3	3	3	1
%	22,8	28,5	14,2	8,57	8,57	17,1	72,8	10,1	5,08	5,08	5,08	1,69

Tablo 25.2. Öğrencilerin İstenen Düzeyde Başarılı Olamamasının Nedenlerine Göre Dağılımları

Önem sırası	Aşırı Disiplin						Disiplinsizlik					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Yenişehir	1	1	3	1	1	2	3	2	2	1	2	0
Sur	0	0	2	2	1	3	1	0	1	2	4	2
Kayapınar	0	0	1	1	1	0	1	1	0	1	0	1
Bağlar	0	1	0	2	2	0	3	3	1	1	0	0
Toplam	1	2	6	6	5	5	8	6	4	5	6	3
%	4,0	8,0	24,0	24,0	20,0	20,0	25,0	18,7	12,5	15,6	18,7	9,37

Tablo 25.3. Öğrencilerin İlgisiz veya İstenen Düzeyde Başarılı Olamamasının Nedenlerine Göre Dağılımları

Önem sırası	Öğretici ve Yöneticilerin hataları						Velilerin ilgisizliği					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Yenişehir	2	2	3	2	0	1	6	6	2	0	1	1
Sur	1	0	1	4	3	0	7	9	1	1	1	0
Kayapınar	1	0	2	0	0	0	7	4	3	2	0	0
Bağlar	0	3	3	1	0	0	4	4	2	0	0	0
Toplam	4	5	9	7	3	1	24	23	8	3	2	1
%	13,7	17,2	31,0	24,1	10,3	3,44	39,3	37,7	13,1	4,91	3,27	1,63

Tablo-25,1, 25,2 ve 25.3 verilerine göre öğretmenlere sorulan öğrencilerin ilgisiz ya da istenen düzeyde başarılı olamayışının nedenlerini önem sırasına göre sıralayınız, sorusuna;

Tablo-25,1 verilerine göre öğretmenlerin % 28,5’i ikinci dereceden, “Kursa kendi istekleriyle gelmeyişleri”, % 72,8’i birinci dereceden, “Kursun istikbal vaat etmemesi”,

Tablo-25,2 verilerine göre öğretmenlerin, % 24,4’ü üçüncü ve dördüncü dereceden, “Aşırı disiplin”, % 25’i birinci dereceden, “Disiplinsizlik”,

Tablo-25,3 verilerine göre öğretmenlerin % 24,1’i dördüncü dereceden, “Öğretici ve yöneticilerin hataları”, % 39,3’ü birinci dereceden “Velilerin ilgisizliği” şeklinde cevap vermiştir.

Yapılan başka araştırmalarda, öğretmenlerin başarısızlık nedeni olarak saydıkları en önemli faktörler arasında birinci sırada şunlar yer almıştır: “Bazı öğrencilerin kursa isteksiz gelişleri”¹³⁷, ailelerin ilgisizliği¹³⁸, “imtihan sisteminin ölçme ve değerlendirme esaslarına uygunsuzluğu”¹³⁹.

Bu faktörlerin hepsi öğrencinin derse ve kursa olan ilgisini ve başarı durumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Uyguladığımız ankette öğretmenler öğrencilerin

¹³⁷ Bayraktar, **Eğitim Kurumu Olarak Kur’an Kursları Üzerine Bir Araştırma**, M. Ü İFAV, İstanbul, 1992, s. 118. Koç, a.g.e., s. 183.

¹³⁸ Ay, a.g.e., s. 154.

¹³⁹ Süleyman Zihni Şen, **Kur’an Kursu Öğrenci ve Öğreticilerinin Beklenti ve Sorunları**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1995, s.77.

başarısızlık nedeni olarak % 72,8 ile en fazla Kur'an Kurslarının istikbal vaat etmemesi maddesini işaretlemiştir.

Kursu bitiren öğrencinin verilen belgeyi daha sonra hiçbir eğitim kurumunda kullanamaması, Kursta sistemli ve disiplinli bir sınav uygulamasının yapılamaması sonucunu doğurmakta ve öğrenciler arasında devamsızlık sorununa sebep olmaktadır.

Hafızlık eğitimi yapan kurslar diğer gündüzlü kurslara göre bazı yönlerden farklıdır. Bu kurslara gelen öğrencilerin ideali hafız olmaktır. Bu kurslarda öğrenci profili yaş konusunda homojenlik gösterir. Gündüzlü kurslara göre daha sistemli ve programlı olan bu kurslarda aileler çocuklarını kursa bıraktıktan sonra genelde çocuklarını takip etmemektedirler. Tablo-25,3 verilerine göre öğrencilerin kursa olan ilgisizlik nedeni olarak % 39,3 ile “velilerin ilgisizliği” gösterilmiştir. Ergenlik dönemindeki bu öğrenciler hafızlık yaparken karşılaştıkları sıkıntılara karşın ailelerinden yeteri kadar destek göremeyince öğrencilerde psikolojik boşluk yaşanmakta ve bundan dolayı istenen başarı sağlanamamaktadır.

2.7.5. Öğrencilerin Devamsızlık Nedenleri

Tablo 26. Öğrencilerin Düzenli Olarak Kursa Devam Etmelerini Engelleyen Faktörlere Göre Dağılımları

Önem sırası	Mevsimlik işçi göçü			Devamsızlık yapanlar için yaptırım olmaması			Kurstan sıkılarak uzaklaşmaları		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Yenişehir	7	5	5	9	8	1	3	4	5
Sur	8	6	1	10	7	1	1	1	9
Kayapınar	5	2	3	14	4	0	2	4	2
Bağlar	4	4	2	6	2	1	0	4	4
Toplam	24	17	11	29	21	3	6	13	20
%	46,1	32,6	21,1	54,7	39,6	5,66	15,3	33,3	51,2

Tablo-26 verilerine göre öğreticilere sorulan öğrencilerin kursa düzenli olarak devam etmelerini engelleyen faktörleri önem sırasına göre sıralayınız, sorusuna öğreticilerin; % 46,1'i birinci dereceden, “Mevsimlik işçi göçü”, % 54,7'si birinci

dereceden, “Devamsızlık yapanlar için yaptırım olmaması”, % 33,3’ü ikinci dereceden “Kurstan sıkılarak uzaklaşmaları” şeklinde cevap vermiştir.

Anketi uyguladığımız Diyarbakır ili ülkemizde mevsimlik işçi göçü veren illerdendir. Yazın ilk aylarından itibaren çalışmak için il dışına çıkan ailelerin bir kısmı sonbaharda Kur’an Kurslarının kayıtlarından sonra ancak dönebilmektedirler. Bundan dolayı kurs öğrencileri eğitimlerini yarı bırakıp giderken kurslara yeni kayıt yapmak isteyen bu ailelerin çocukları kayıt için gecikmektedirler.

Bu durum ankete katılan öğretmenlerden % 46,1 için öğrencilerin birinci dereceden devam etmelerini engelleyen nedendir. Ancak mevsimlik işçi göçünün dışında öğrencilerin devamsızlık yapmalarının en önemli birinci dereceden nedeni % 54,7 ile devamsızlık yapanlar için herhangi bir yaptırımın olmaması, % 33,3’ü ise öğrencilerin kurstan sıkılarak uzaklaşmaları gösterilmektedir. Yaş ve öğrenim yönünden homojen bir yapıya sahip olmayan ve yetişkin öğrencilerin yoğun ve baskın olduğu kurslarda, genç öğrenciler bu ortamın kendilerine yeterince hitap etmediğini düşünüp kurstan sıkılarak ayrılırlar. Bu durum kurslarda devamsızlık problemini arttıran nedenlerdendir.

2.7.6. Öğreticilerin Öğrencileri İle Ders Dışında İlgilenme Durumu

Tablo 27. Araştırmaya Katılan Kur’an Kursu Öğreticilerinin Öğrencileri İle Ders Dışında İlgilenip İlgilenmeme Durumuna Göre Dağılımları

	N	%
Sürekli ilgilenirim	62	69,7
Bazen ilgilenirim	25	28,1
Pek ilgilenmem	2	2,2
Toplam	89	100

Tablo-27 verilerine göre, öğretmenlere sorulan ders dışında öğrencileriyle ilgilenip ilgilenmediği sorusuna; % 69,7’si “ Sürekli ilgilenirim”, % 28,1’i “Bazen ilgilenirim”, % 2,2’si “Pek ilgilenmem” şeklinde cevap vermiştir. Yani öğretmenlerin % 97,8’i öğrencileriyle ders dışında bazen ya da sürekli ilgilenmektedir.

Öğretmenin görevi sadece ders saatlerinde öğrenciye ders vermek değil, ders saatleri dışındaki zamanlarda da onlarla ilgilenmek ve onlara rehberlik etmektir. Kur’an

Kursu öğreticilerinin öğrencileri ile ilişkilerinde onlarla ders dışında ilgilenme durumları öğretmen- öğrenci ilişkileri ve diyalogun işleyişi hakkında bilgi alabilmek için 29. soruyu sorduk ve Tablo-27 verilerine ulaştık. ÖĞreticilerin hemen hemen hepsi öğrencilerle ders dışında da ilgilenmekte iken, sadece % 2,2'si ilgilenemediklerini belirtmişlerdir.

2.7.7. ÖĞreticilerin ÖĞrencilerinin Özel Günlerine İştirak Etme Durumu

Tablo 28. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu ÖĞreticilerinin ÖĞrencilerinin Taziye, Düğün, Sünnet Gibi Özel Günlerine İştirak Edip Etmediklerine Göre Dağılımları

	N	%
Evet	48	53,9
Hayır	1	1,1
Bazen	40	44,9
Toplam	89	100

Tablo-28 verilerine göre öğreticilere sorulan öğrencilerinin taziye, düğün, sünnet gibi programlarına katılıp katılmadıkları sorusuna % 53,9'u "Evet", % 1,1'i "Hayır", % 44,9'u "Bazen" diye cevap vermiştir. Bu veriler ışığında, öğreticiler öğrencilerle ders dışında, öğrencilerin özel hayatlarını ilgilendiren durumlarda öğrencilerini yalnız bırakmamaya özen gösterdiklerini gösterir.

2.8. Kurslarda Halka Açık Programların Hangi Sıklıkta Yapıldığı

Tablo 29. Araştırmaya Katılan Kur'an Kursu ÖĞreticilerinin Görev Yaptıkları Kurslarda Halka Açık Programları Hangi Sıklıkta Yaptıklarına Göre Dağılımları

	N	%
Haftada bir	37	41,6
Ayda bir	11	12,4
Sadece kandil programlarında	41	46,1
Toplam	89	100

Tablo- 29 verilerine göre öğreticilere sorulan kurslarında halka açık programları hangi sıklıkta yaptıkları sorusuna; % 41,6’sı “haftada bir”, % 12,4’ü “ayda bir”, % 46,1’i “sadece kandil programlarında” yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu programlar kursun halkla iç içe olmasını sağlar. Halkın kursa olan ilgisini sürekli tutar. Bununla birlikte halk arasındaki hurafelerin, yanlış inanışların giderilmesini ve halkın rahatça soru sorma ortamı bulmasını sağlar.

Tablo-29 verilerine göre öğreticilerin % 54,0’ı en az ayda bir halka açık program yapmaktadır. Bu durum anketi uyguladığımız Diyarbakır ili merkez Kur’an Kurslarının halkla ilişkiler konusunda aktif olduklarını göstermektedir.

2.9. Kurslarda Yapılan Halka Açık Programların ÖĞrenci Kayıtlarına Etkisi

Tablo 30. Araştırmaya Katılan Kur’an Kursu ÖĞreticilerinin Yaptıkları Halka Açık Programlardan Sonra ÖĞrenci Kayıtlarında Artış Olup Olmadığına Göre Dağılımları

	N	%
Evet	35	39,3
Hayır	9	10,1
Kısmen	45	50,6
Toplam	89	100

Tablo-30 verilerine göre kurslarda yapılan halka açık programlardan sonra kurslara kayıtlarda artış olup olmadığı sorusuna öğreticilerin; % 39,3 “Evet”, % 50,6 “Kısmen”, % 10,1 “Hayır” cevabını vermiştir. Tablo-27 ve Tablo-28 verilerine göre halka açık yapılan mevlit ve kandil gibi programları, dini yönden halkı bilinçlendirdiği gibi kurslara talebi arttırmakta ve kurslara olan ilgiyi canlı tutmaktadır.

Ancak kurslardaki öğrenci mevcudunun istenen düzeyde tutulması için sadece bu tür programları yapmak yeterli değildir. Kursların fiziki mekân yetersizliği, öğrencilerin yaş ve öğrenim açısından eşit olmaması buna rağmen aynı sınıfta öğrenim görmeleri, kursların istikbal vaat etmemesi, öğrencilerin kurstan sıkılarak uzaklaşmaları gibi problemler kurslara olan talebi düşürmektedir.

Ankette kapalı uçlu sorular yanında açık uçlu olarak da üç soru sorulmuş ve her soru için gerekli görülen hususların yazılması için yeterince boşluk bırakılmıştır.

2.10. Bir Kuran Kursu öğreticisi olarak mesleki, sosyal, ekonomik ve idari yönden problemleriniz nelerdir?

Yukarıdaki soruya verilen cevapları maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Kur'an Kurslarındaki fiziki mekân yetersizliği, bir eğitim kurumu olarak yeterli donanıma sahip olmaması (mutfak, lavabo, wc., oyun alanı).
- 2) Kurslarda yeterli eğitim materyallerinin bulunmaması(tepegöz, cd, bilgisayar).
- 3) Öğrencilerin devamsızlık probleminin olması ve bu problemin önüne geçilmesi için herhangi bir yaptırımın olmaması.
- 4) Mesleki statünün belirsizliği. Bu konuda en fazla üzerinde durulan konu Kur'an Kursu öğretmenlerinin öğretmenlerle aynı işi yapmalarına rağmen aynı statüde kabul edilmemesi. Müftülüklerdeki personelin ve idarecilerin öğretmenlere karşı olumsuz tutumu.
- 5) Başarılı öğretmenlerin takdir görmemesi.
- 6) Kur'an Kurslarının maddi destek alamamaları.
- 7) Kur'an Kurslarına kayıta öğrencilerden okur-yazar belgesinin istenmesi.

2.10.1. Karşılaştıkları problemlerin çözümüne ve mesleki açıdan yeterliliklerine ilişkin olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan beklentileriniz nelerdir?

Yukarıdaki soruya verilen cevapları maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Kur'an Kursu öğretmenleri arasında branşlaşmanın gerekliliği. Kursların ilköğretimin ilk beş yılı gibi sınıf öğretmenliği şeklinde düzenlenmiş olması muhatap olunan genç ve yetişkin öğrenci kitlesi açısından eğitimin kalitesini düşürmektedir.
- 2) Yapılan yeterlilik sınavlarının önceden belirlenmiş belli tarihlerde yapılması.
- 3) Yapılan seminerlerin uzman kişilerce verilmesi.
- 4) İlahiyat lisans mezunlarının öğretmen statüsünde kabul edilmesi.
- 5) Kur'an Kursu bitirme belgesine işlerlik kazandırılması.

2.10.2. Bunların dışında belirtmek istedikleri hususlar nelerdir?

- 1) Müfredatın mezhep farklılığını gözeterek hazırlanması.
- 2) Öğrencilerin yaş ve öğrenim durumunun farklı olması dolayısıyla farklı sınıflarda öğrenim görmeleri.
- 3) Özürlülere yönelik Kur'an Kurslarının açılması.
- 4) Hafızlık programı ile yüzüne okuma programlarının birlikte yürütüldüğü kursların programlarına göre ayrı binalara alınması.
- 5) Hafızlık yaptırılan kurslarda belletmenlerin müftülük tarafından gönderilmesi.

Görüldüğü gibi;

- Kur'an Kurslarına maddi yönden resmi bir destek yapılmadığından kursların fiziki mekan şartlarının elverişsiz olduğu, aynı şekilde ders için kullanılan araç gerecin çeşitliliğinin de az olduğu görülmektedir.

- Derslerde verimliliğin artırılması adına lisans mezunu öğretmenler arasında branşlaşmaya gidilmesi ve lisans mezunu öğretmenlere öğretmen statüsü verilmesi, bununla birlikte yılsonunda kurs öğrencilerine yönelik yapılan sınavda kurs öğreticisinin de puan verme hakkının olması gerektiği öne çıkan talepler arasındadır.

- Eğitim öğretim yılı başında yapılan seminerlere, konusunda uzman kişilerin getirilmesi ve bu seminerlerin süresinin uzatılması gerekliliği dile getirilmiştir.

- Kur'an Kursu eğitim öğretimi sonunda verilen belgenin herhangi bir eğitim kurumunda kullanılabilmesi gerektiği ve bunun gerçekleşmesi durumunda öğrenci devamsızlıklarının önüne geçileceği düşüncesi öne çıkmaktadır.

- Hafızlık eğitimi yapan kurslar ile yüzüne okuma programı yapan kursların farklı binalarda ders yapması gerektiği, hafızlık programının yürütüldüğü yurt binalarına nöbete kalacak ve ders saatleri dışında öğrencileri çalıştıracak belletmenlerin atanması gerektiği dile getirilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kur'an Kurslarının görevi, şartları uygun öğrencilere Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun tecvitli, mahreçli bir şekilde yüzüne okumayı öğretmek, İslam dininin inanç, ahlak, ibadet esasları ile Hz. Peygamberin hayatı ve örnek ahlakı hakkında gerekli bilgiler vermek bazı kurslarda da hafızlık eğitimi vermektir. Yapılan araştırmalar Kur'an Kurslarının bugünkü haliyle önemli sorunları bulunduğunu ve istenen düzeyde verim elde edilmediğini göstermektedir.

Kur'an Kurslarının ve öğreticilerin en önemli sorunlarının başında kursların fiziki mekân yetersizliği, potansiyel imkânların sınırlılığı, kurs binalarının fiziki ve teknik kapasite itibarıyla birbirinden oldukça farklı olması, bununla birlikte eğitim öğretim verimliliğinin belli standartlara getirilememesi yer almaktadır. Binası, sınıfları, eğitim araç- gereçleri, kantini, kütüphanesi, bilgisayar destekli eğitim imkânları olan kurslar olduğu gibi cami kenarlarında ya da bina altlarında hiçbir imkânı olmayan, hiçbir donanıma sahip olmayan kurslar da mevcuttur.

Hafızlık ve yüzünden okuma programlarının aynı kursta yürütülmesi verimi düşüren faktörlerden biridir. Hem ders programları hem de çalışma programları farklı olması gereken bu öğrencilerin bir arada eğitim görmesi, özellikle de yatılı kurslarda ders saatleri dışında da birlikteliğin devam etmesi, hafızlığa çalışan öğrencilerin motivasyonunu olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Amaçları ve çalışma şartları birbirinden farklı olan bu öğrencilerin aynı kurs binasında eğitim görmesi bazı sorunları beraberinde getirmekte, bu açıdan da kurslardaki farklı programların birbirlerinden ayrı ortamlarda yürütülmesi gerektiği kanaati oluşmaktadır.

Kur'an Kursu öğreticileri için düzenlenen hizmet içi eğitim kurslarının faydalı ve gerekli olduğu uygulanmış olduğumuz anket sonuçları arasında yer almaktadır. Ancak bu kurslardan istenen düzeyde verim alınamamasının en önemli sebepleri, bu kursların nitelik ve süre açısından yetersiz olmasıdır. Ciddi bir planlama ve alt yapı gerektiren bu kursları düzenlemek durumunda kalan il müftülükleri eğitici bulmakta zorlanmakta ve düzenlenen bu kursların süresi yeteri kadar uzatılmamaktadır. Bu sebeple uygulanan bu eğitim kurslarından istenen verime ulaşılması için öncelikle bütün öğreticilerin bu kurslara tabi tutulması gerektiği, ayrıca verimin artırılması adına sürenin uzatılması ve eğiticilerin uzman kişilerden oluşturulması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğreticiler, öğrenim durumları ve sahip oldukları mesleki nitelikler bakımından birbirinden farklı seviyelerdedir. Yapılan araştırmada; öğretmenlerin yarıya yakını lise mezunu iken geriye kalan öğretmenlerin bir kısmı ön lisans bir kısmı da lisans mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum öğretmenler arasında öğrenim birliğinin olmadığı, buna bağlı olarak kurslarda yapılan eğitim öğretimden eşit düzeyde verim alınmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Aynı durum öğrenciler için de söz konusudur. Öğrenciler de yaşları, öğrenim durumları ve kursa geliş amaçları bakımından birbirinden farklıdır. Önceki yıllarda Kur'an Kurslarına kayıt yapan öğrenciler genelde ilkokul mezunlarından oluşurken, ilköğretim sekiz yıla çıktıktan sonra kursa kayıt yapan öğrenciler ilköğretim, lise ve üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Yine ilköğretimin kesintisiz sekiz yıla geçmesiyle kurslara kayıt şartı 11- 12'den 14- 15'e çıktı. Bunun yanında kurslarda 35- 65 yaş arası öğrenci sayısında artış görülmekte ve bu durum öğrenci kitlesinin yaş dağılımının düzensiz olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Aynı sınıfta gençlerle yetişkinlerin öğrenim görmesi bazı problemleri beraberinde getirmektedir. Bu durum öğretmenlerin gençlik dönemi din eğitimi mi yetişkinlik dönemi din eğitimi mi uygulaması gerektiği konusunda ikilemede kalmalarına sebep olmaktadır.

Araştırmamızda öğretmenlere yöneltilen "mesleki alan ve pedagojik formasyon konusunda kendinizi nasıl hissediyorsunuz" sorusuna verilen cevaplara bakıldığında öğretmenlerin büyük çoğunluğu mesleki alan konusunda kendini "yeterli" görürken, pedagojik formasyon konusunda ise "kısmen yeterli" görmektedir. Kur'an Kursu öğretmenlerinin özel alan bilgisi konusunda yeterli olmaları yanında, bu bilgilerin nasıl öğretileceğini bilmeleri de gerekmektedir. Bir öğretmenin kişilik özellikleri, genel kültürü ve mesleki alan bilgisi ne kadar iyi olursa olsun, öğretmenlik bilgi ve becerisi bakımından yeterli olmaması durumunda mesleğinde başarılı olmasını beklemek zordur. Bu sebeple araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin öğretmenlik bilgisini geliştirmek amacıyla kişisel gayretleri gerekmele birlikte il müftülüklerinin de düzenli ve disiplinli bir şekilde hizmet içi seminerlerini sıklaştırmaları yararlı olacaktır.

Kur'an eğitim öğretimi sürekli yenilenmeyi gerektiren ciddi bir süreçtir. Bu nedenle bu işi gerçekleştiren öğretmenlerin de bu bilinçte olması gerekmektedir. Araştırma verilerimize göre öğretmenler kendilerini geliştirmek amacıyla en çok mesleki bilgilerini arttıracak faaliyetlerde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum öğretmenlerin bilgilerini yenileme ve geliştirmeleri açısından olumlu bir durumdur.

Ancak en çok eksiklik hissedilen konu ise pedagojik formasyon, yani öğretmenlik bilgisi olduğu tespit edilmişti. Bu da göstermektedir ki öğretmenler en çok öğretmenlik bilgisi konusunda eksiklik hissettiği halde bu eksikliğin giderilmesi amacıyla herhangi bir çaba sarf etmemekte ya da çok az bir gayret göstermektedir.

Diyarbakır ili merkez ilçelerinde uygulamış olduğumuz ankette Kur'an Kursu öğretmenleri birinci dereceden problem olarak fiziki mekân yetersizliğini görmektedir. İkinci derecede eğitim araç gereçlerinin yetersizliği problem teşkil etmektedir. Farklı illerde Kur'an Kursu öğretmenlerine yönelik yapılan araştırmalarda öğretmenlerin öncelikli problemleri de değişmektedir. Diyarbakır ili ekonomik imkanlarının sınırlı olduğu düşünülürse Kurslarda öncelikli problemlerin fiziki mekan yetersizliği ve eğitim araç gereçlerinin yetersizliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eğitim araç- gereçleri, derslerin daha aktif ve verimli olmasında rol oynayan önemli bir faktördür. Bununla birlikte eğitim araç- gereçleri uygulanan programlarda hedef davranışların öğrenciye kazandırılmasında önemli bir etkidir. Anket verilerine göre öğretmenler derste ders kitabı dışında birinci derecede meal, tefsir, hadis vb. yardımcı kitaplar kullandığı bulgularına ulaşılmış, çok az sayıda öğretici farklı eğitim araç gereci kullanmaktadır. Bu durum ekonomik imkanların yetersizliği yanında öğretmenlerin bu araç gereçleri kullanma alışkanlıklarının olmadığı ve dersi bu araç gereçlerle zenginleştirme becerilerinin oluşmadığı sonucuna ulaştırmaktadır.

Kur'an Kursu öğretmenlerinin yarıya yakını öğrencilerin kursa olan ilgilerini kısmen ilgili ya da ilgisiz bulmaktadır. Bununla birlikte öğretmenlerin yüzde altmıştan fazlasının öğrencilerinin başarı durumunun kısmen yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumun nedeni gençlerle yetişkinlerin derse bakış açılarının, hayat tecrübelerinin, dersi zevkli hale getirme yollarının farklı olmasıdır. Aynı ortamda öğrenim gören bu karma yaş gurupları arasında dersin işlenişi konusunda bir uyum problemi yaşanmakta ve istenen verim alınamamaktadır. Başka bir neden ise Kur'an Kurslarının, eğitim öğretime devam etmek isteyenler açısından istikbal vaat etmemesi olarak gösterilebilir. Bu nedenlerden dolayı öğrencilerin kursa olan ilgisi düşmekte, dolayısıyla istenen başarıya ulaşılamamaktadır.

Araştırma verilerine göre, Kur'an Kursu öğrencilerinin kursa düzenli devam etmemesinin en büyük nedenleri olarak, devamsızlık yapanlar için herhangi bir yaptırımın olmaması, mevsimlik işçi göçleri ve öğrencilerin kurstan sıkılarak uzaklaşmaları şeklinde sıralamak mümkündür. Diyarbakır ili sosyo- ekonomik yapısı

düşünüldüğünde -özellikle sonbahar döneminde, yani kurslara kayıtların alındığı dönemde- işçisi olarak çalışmak zorunda olup kursa gelmek isteyen öğrenciler derslere gecikmekte hatta kayıtlara yetişememekteler. Bu durum göz önünde bulundurularak, kurslara kayıtların yılın en az iki döneminde alınması gerektiği sonucu çıkarılabilir.

Öğreticilerin, öğrencileri ile ders dışında ilgilenmeye çalıştıkları söylenebilir. Ayrıca öğretmenler öğrencilerini özel günlerinde de yalnız bırakmadığı, zaman zaman da olsa özel günlerine katıldıkları tespit edilmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler, önceki bölümlerde değerlendirilmiş ve ulaşılan sonuçlara göre gerekli öneriler şu şekilde tespit edilmiştir:

- 1- Kur'an Kursu öğretmenlerinden öğretmenlerle aynı düzeyde lisans eğitimi almış olanlara öğretmen statüsü verilmelidir.
- 2- Kurslara belli bir amaçla ve belli hedeflerle gelen, kurstan sonra da eğitim öğretime devam etmek isteyen ya da istemeyen yirmi beş yaş altı öğrenciler için ayrı Kur'an Kursları açılmalı ve bu kursu bitiren öğrencilere, İmam Hatip Liselerinde kursta gördükleri Kur'an-ı Kerim dersinden muaf olabilecekleri bir belge verilmelidir. Ayrıca bu kurslarda görev yapacak öğretmenler öğretmen statüsünde ilahiyat mezunları olmalıdır. Lise ve dengi okullarda görülen Din dersi için seçmeli Kur'an dersi getirilmesi durumunda bu dersi de DİB ve MEB işbirliği ile bu kurslarda İlahiyat Fakültesi mezunu öğretmenler vermeli.
- 3- Sadece Kur'an-ı Kerim'i yüzüne okumak ve belli başlı ibadet kurallarını öğrenmek için kursa gelen genç veya yetişkinlere yönelik yeni bir müfredat hazırlanmalı, bu kurslara kayıta okuryazarlık belgesi istenmemeli, sadece kimlikleri ile kayıtları yapılmalıdır. Özellikle araştırmanın yapıldığı Diyarbakır ili ve genel anlamda doğu ve güneydoğu illerinde kursa kayıt yapmak isteyen ancak okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin sayısı oldukça fazladır. Bu şartlarda onlar kurslara alınmamakta ve kurs ortamından ve eğitiminden mahrum kalmaktadırlar. Bu programda hazırlanacak kurslara ön lisans, imam hatip lisesi ve diğer lisans bölümlerinden mezun olanlar atanmalıdır.
- 4- Kurslara gelen öğrenciler ilköğretimin ilk beş yılı gibi tek hocayla öğrenim görmekte, bu durum genç ve yetişkin öğrencilerin motivasyonunu düşürmektedir. Bundan dolayı Kur'an Kursu öğretmenlerinden lisans

mezunları arasında branşlaşmaya gidilmelidir. Çünkü genç ve yetişkin öğrenciler farklı yüzler ve farklı kişilikler görmek ister, bu durum derslerde verimliliğin artmasını sağlar.

- 5- Hafızlıkta görev yapan öğretmenler yüzüne okuma yapan kurslarda görev yapan öğretmenlere göre daha fazla derse girmekte ve günlük ders yükü daha fazla olmaktadır, bundan dolayı bu öğretmenler girdikleri fazla derslerden ek ders ücreti almalıdır.
- 6- Kurslarda verilen eğitim öğretimde verimliliğin artırılması için en önemli hususlardan biri öğreten merkezli ve ezbere dayalı yaklaşımlar yerine öğrenen merkezli, anlamaya, düşünmeye dayalı yaklaşımlar benimsenmelidir. Bunun için de öğreticiliğe yeni başlayacaklara, kadrolu, sözleşmeli ayırt etmeden hizmet öncesi eğitimi verilmelidir. Aksi takdirde kurslardaki başarı istenen standartlara getirilemeyecektir.
- 7- Kurs binaları fiziki ve teknik donanım bakımından iyileştirilmeli, gerek modern araç- gereç donanımı gerekse, mutfak, lavabo, oyun, dinlenme ve çalışma alanlarıyla eğitim öğretime elverişli hale getirilmelidir.
- 8- Merkezi kurslarda, halkın problemlerini konuşabilecekleri, dini konuları danışabilecekleri bir aile danışma merkezi olmalı ve ders saatleri dışında haftanın belli günlerinde hizmet vermelidir.
- 9- Kur'an Kurslarına gelip öğrenim görmek isteyen özürsüz (sağır, dilsiz, âma, bedensel engelli) vatandaşlar için her ilde en az bir Kur'an Kursu açılmalı, ulaşımları DİB tarafından karşılanmalıdır.
- 10- Kurslarda özellikle İl Müftülükleri denetimi daha ciddi ve daha objektif ve daha sıklıkla yapılmalı ve denetimlerde kırıncı ve baskıcı tutumlardan ziyade yapıcı, çözüm üretici yaklaşımlar sergilenmelidir.
- 11- Hafızlık programı yürütülen kurslarda öğrencilerin hafızlıklarının sağlam olması ve hafızlıklarını istenen zamanda bitirebilmeleri için derslerini akşamları dinletebilecekleri ve kursta nöbet tutabilecek, en az İmam Hatip mezunu yardımcı elemanlar kurslara alınmalıdır.
- 12- Yılısonunda öğrenciler için yapılan sınavlarda kurs öğreticisi de komisyonda olmalı ve not verme hakkı olmalıdır. Çünkü öğrenci hakkında en iyi kararı verecek olan öğreticinin kendisidir.

- 13- Ülkemizin doğu illerindeki halkın büyük bir kısmının şafii mezhebinden olması dolayısıyla ders kitapları ve müfredat bu durum göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır.
- 14- Halkın türbe ve ziyaretlere olan yanlış inançlarının önüne geçmek için haftada bir bizzat bu yerlerde birebir halkı bilinçlendirecek Kur'an Kursu öğreticileri görevlendirilmelidir.
- 15- İl müftülükleri kendi bünyesindeki kurslar arasında her yıl kardeş kurs seçmeli ve kurslar arasında sosyal aktiviteler yapılmalıdır. Aynı zamanda iller arasında kardeş il seçilip başarılı öğrencilere bir ödül niteliğinde kardeş ildeki kurslara geziler düzenlenmelidir.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdulğani, Muhammed İlyas, Buyutu's- Sahabe Havle'l- Mescidi'n- Nebeviyyi's-Şerif, 2. Bsk., Medine, 1997.
- Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdullah eş-Şeybâni, el- Müsned, Müsned, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Askalani, İbni Hacer, Fethu'l- Bari bi Şerhi Sahihi'l- Buhari, Dar'ul- İhyai't- Turasi'l- Arabi, 2. Bsk., Beyrut, 1993.
- Aslantürk, Hümeyra, "Kur'an Kursu Öğreticilerinin Problemleri", Kur'an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000.
- Asri, Safinaz, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri (Göller Yöresi Örneği), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2005.
- Aşık, Nevzat, Sahabe ve Hadis Rivayeti, Akyol Neşr., İzmir, 1981.
- Ay, Mehmet Emin, Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Kur'an Kurslarının Problemleri ve Beklentileri, Uludağ Yay., Bursa, 1995.
- Aydın, M. Şevki, "Bir Din Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursu", DİB Yay., 9- 10 Kasım, 2008.
- Ayyaşi, İbrahim b. Ali, el- Medine Beyne'l- Madi ve'l- Hadır, Mektebetü's- Sekafe, 2. Bsk., Medine, 1994.
- Baltacı, Cahit, 'Türkiye Eğitim Sisteminde Kur'an Kurslarının Yeri', "Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik" Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000.
- Başkurt, İrfan, Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları, İstanbul, 2007.
- Bayraktar, M. Faruk, İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri, M. Ü İlahiyat Vakfı Yay., İstanbul, 1997.
- Bayraktar, M. Faruk, Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma, M. Ü İFAV, İstanbul, 1992.
- Belazuri, Ebu'l Abbas, Ahmed b. Yahya b. Cebbar, Futuhu'l Buldan, Tah: Abdullah Uneys et- Tabba', Müessesetü'l Mearif, Beyrut, 1987.
- Bilgin, Beyza, Selçuk, Mualla, Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, Akid Yay., Ankara, 1991.
- Bilgin, Beyza, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Gün Yay., Ankara, 1998.

- Binbaşıoğlu, Cavit, Eğitim Psikolojisi, Kadioğlu Matbaası, 7. Bsk., Ankara, 1992.
- Bolay, S. Hayri, Türköne, Mümtaz' er, Din Eğitimi Raporu, Ankara İmam Hatip Lisesi Öğrencileri ve Mezunları Vakfı Yay., Ankara, 1995.
- Buhari, Camiu's-Sahih, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1993.
- Buyrukçu, Ramazan, Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1995.
- Buyrukçu, Ramazan, Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma (Göller Yöresi Örneği) Fakülte Kitabevi, Isparta, 2001.
- Cadelhak, Ali "el- Mescid", el- Ezher, Kahire, 1416 (Ramazan Eki).
- Çelebi, Ahmet, İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi, Çev: Ali Yıldırım, Damla Yay., İstanbul, 1998.
- Derveze, İzzet, Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı, Çev: Muhammed Yolcu, Yöneliş Yay., İstanbul, 1989.
- DİB Kur'an Kursları Yönetmeliği (2000) Madde; 8; DİB Kur'an Kursları Yönergesi (2000) Madde; 7.
- Diyarbakri, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan, Tarihu'l- Hamis fi Ahvali Enfesi Nefis, Müessesetü's- Şaban, Beyrut, Ts.
- Ebu Davud, es- Sünen, Tah: Kemal Yusuf el- Hut, Daru'l- Cinan, Beyrut, 1988.
- Erden, Münire, Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Alkım Yay., İstanbul 2001.
- Esir, İzuddin Ali b. Muhammed, Usdu'l- Ğabe fi Ma'rifeti's- Sahabe, Kahire 1971.
- Fuad Abdul Baki, Daru'l Beşairi'l- İslamiyye, 3. Bask., Beyrut, 1989.
- Genç, M. Fatih, Kur'an Kurslarında Toplam Kalite Yönetimi (Samsun ve Sivas örneği) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2007.
- Gözütok, Şakir, İlk Dönem İslam Eğitim Tarihi, Hz. Peygamber Döneminde Eğitim Öğretim, Fecr Yay., Ankara, 2002.
- Gün, Fahreddin, Sebilürreşad Dergisi Ekseninde Çok Partili Hayata Geçerken İslamcılara Göre Din- Siyaset ve Laiklik (1948- 1954), Beyan Yay., İstanbul, 2001.
- Güngör, Erol, Milli Eğitimde Eğitici ve Öğretici Olarak İnsan, " Milli Eğitim ve Din Eğitimi İlmi Semineri", Aydınlar Ocağı Yay., İstanbul, 1981.

- Hâkim, Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh, Müstedrek ala Sahihayn, ,Tah: Mustafa Abdulkadir Ata, Daru' - Kutubi'l- İlmiye, 1. Bsk., 1990,Taberani, el- Mucemu'l- Kebir.
- Hamidullah, Muhammed, İslam Peygamberi, Çev: Salih Tuğ, İrfan Yay., 5. Bsk., İstanbul, 1993.
- Hayyari, Salih Ahmed Yasin Ahmed, Tarihu Me'alimi'l- Medineti'l- Münevvere Kadimen ve Hadisen, Daru'l- İlim, 4. Bsk., Cidde, 1993.
- <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-kur-an-kursu-egitiminde-temel-ilke-ve-hedefler-110.aspx>, 17.12.2009.
- <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-uzun-sureli-kur-an-kurslari-131.aspx>, 17.12.2009.
- <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-yaz-kur-an-kurslari-131.aspx>, 17.12.2009.
- <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-hafizlik-egitimi-131.aspx>, 17.12.2009.
- <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dinegitimi/w/birdinegkurrankursu> 2008.
- İbn Hac, el-Adberi, el- Medhal, Kahire, 1939.
- İbni Sa'd, Muhammed, Tabakatu'l- Kübra, Dar'us- Sadr, Beyrut1960.
- İbnu'l- Esir, İzuddin Ebu'l Hasan, eş- Şeybani, el- Kamil fi't- Tarih, Daru Sadr, Beyrut, 1979.
- Jashke, Gotthard, Yeni Türkiye'de İslamlık, Bilgi Yayinevi, Ankara, 1972.
- Kardavi, Yusuf er-Resul ve'l- İlm, Müessetu'r- Risale, 3. Bsk., Beyrut, 1985,
- Kazıcı, Ziya, İslam Eğitim Tarihi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yay., İstanbul, 1995.
- Keskioğlu, Osman, Berki, Ali Hikmet, Hz. Muhammed ve Hayatı, DİB Yay., Ankara, 1978.
- Kettani, Muhammed b. Abdulhayy, et- Teratibu'l- İdariye, Beyrut 1416, Ç: Ahmet Özel, İstanbul, 2003.
- Koç, Ahmet, "Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S:7, İstanbul, 2000.
- Koç, Ahmet, Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik, İlahiyat Yay., Ankara, 2005.
- Köksal, Asım, İslam Tarihi, Şamil Yay., İstanbul, 1989.
- Küçük, Ahmet, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Gazi Kitabevi, 7. Bsk., Ankara, 1995.

- Makdisi, George, Ortaçağda Yüksek Öğretim, Çev: Ali Hakan Çavuşoğlu, Hasan Tuncay Başoğlu, Gelenek Yay., İstanbul, 2004.
- Mert, Hamdi, “Yaygın Eğitimde Din Eğitimi”, Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, İlahiyat Vakfı Yay., Ankara, 1981.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyri, Camiu's-Sahih, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1993.
- Nesei, Ebu Abdirrahman İbni Şuayb, Tah: Abdülfettah Ebu Ğudde, Daru'l-Beşairi'l- İslami, 3. Bsk., Beyrut, 1988.
- Önkal, Ahmet, Bozkurt, Nebi, “Cami” mad., DİA., İstanbul, 1993.
- Öymen, Raşit, İslamiyette Öğretim ve Eğitim Hareketleri, AÜİFD, Ankara, 1964.
- Özbek, Abdullah, Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed, Esra Yay., Konya, 1988.
- Özcan, Hıfzırrahman Raşit Hüseyin, İslam Eğitim Tarihinde Mescid ve Camilerin İşlevleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994.
- Öztürk, Fatma Zehra, Kur'an Kursu Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik, Kültürel Temelleri ve Sorunları (Konya Örneği), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007.
- Parmaksızoğlu, İsmet, Türkiye'de Din Eğitimi, MEB Yay., Ankara 1966.
- Pressey, Sindeyl, P. Robinson, Francis, Psikoloji ve Yeni Eğitim, Çev. Hasan Tan, MEB Yay., İstanbul, 1989.
- Resmi Gazete, 16.11.1990 tarih ve 20697 sayılı.
- Selçuk, Mualla, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1990.
- Şen, Süleyman Zihni, Kur'an Kursu Öğrenci Ve Öğreticilerinin Beklenti ve Sorunları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1995.
- Taberani, Ebu'l Kasım Süleyman b. Ahmed, el- Mucemu'l - Kebir, Tah: Hamdi Abdulmacit es- Sifli, Daru İhyai't- Turasi'l-Arabi, 2. Bsk., Beyrut, 1985.
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1993.
- Varış, Fatma, Eğitim, Bilimine Giriş, A.Ü. Eğitim Fak. Yay., Ankara, 1981.
- Yıldırım, Kadri, “İslam Kültüründe Mescidin Eğitim Öğretim Fonksiyonu Üzerine Bir İnceleme”, Diyanet Dergisi, Ankara, 2008.

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Diyarbakır'da doğdu. 1997- 2002 yılları arasında ortaokul ve lise öğrenimini Diyarbakır İmam Hatip Lisesinde tamamladı. 2008 yılında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2007 yılında Kur'an Kursu öğreticiliğine Diyarbakır Çarıklı Beldesinde başladı, Diyarbakır merkez Şehitlik Kız Kur'an Kursunda da çalıştıktan sonra şimdi Batman Yatılı Bölge Hafızlık Kur'an Kursunda görevini devam ettirmektedir.

2011 yılında "Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Yeterlikleri" adlı çalışmayla Din Eğitimi Bilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı.

Emine BALBAY

İletişim Bilgileri

Adres:..... Pınarbaşı mah. 2211. Sok. Nur apt. 3/ 5 Batman

Tlf:..... 0506 947 74 69

Email: emi_ne_21@hotmail.com

EK 1:
ANKET FORMU

Bu anket formu, *Kuran Kursu Öğreticilerinin Mesleki Yeterlilikleri (Diyarbakır Örneği)* başlıklı bir araştırma çerçevesinde Kuran Kursu öğretmenlerinin görüşlerine başvurmak amacıyla düzenlenmiştir. Soruların doğru ya da yanlış yanıtları yoktur. Önemli olan bu konularda sizlerin ne düşündüğünüzdür. Bundan dolayı, bütün soruları dikkatlice okuyarak, seçeneklerden durum ve görüşünüzü en iyi yansıtan ifadeyi işaretleyiniz. Anket maddelerine vereceğiniz cevaplar, tamamen bilimsel bir araştırma için kullanılacaktır. Lütfen anket formuna isminizi, adresinizi yazmayınız ve hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız.

Gösterdiğiniz ilgi ve yardımdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Emine KILIÇ

1- Cinsiyetiniz

Kadın Erkek

2- Yaşınız (lütfen belirtiniz).....

3- Meslekteki hizmet yılınız

1-5 6-10 11-15 16-25 ve üzeri

4- Mezuniyet durumunuz:

İmam Hatip Lisesi İlahiyat Ön lisans İlahiyat Lisans

Başka:.....

5- Asıl kadronuz:

Kadrolu Kuran Kursu Öğreticisi

Sözleşmeli Kuran Kursu Öğreticisi

Geçici (Fahri) Kuran Kursu Öğreticisi

İmam-Hatip

Başka:.....

6- Çalıştığınız Kuran kursunun türü:

Yatılı Kız Yatılı Erkek

Gündüzlü Kız Gündüzlü Erkek

Başka:.....

7- Çalıştığınız Kuran kursunun yeri:

() İl merkezi () İlçe merkezi () Kasaba() Köy

8- Çalıştığınız kursun toplam öğrenci sayısı:

a- Yüzünden okuyan.....

b- Hafızlık yapan.....

9- Görev yaptığınız Kur'an kursunda hangi program yürütülmektedir?

() Sadece Kuran'ı yüzünden okuma () Sadece hafızlık () Her ikisi birlikte

10- Hizmet öncesi veya hizmet içi kurslara katılma durumunuz

() Hiç katılmadım () 1 kez katıldım

() 2 kez katıldım () 3 kez katıldım

11- Hizmet öncesi veya hizmet içi kurslara yönelik kanaatiniz?

() Hiç katılmadım, fikrim yok () Faydasız

() Çok faydalı () Süre yetersiz

() Faydalı () Hocaların seçimi isabetli değil

12- Kuran Kursu öğreticisi olarak mesleki bilgi (özel alan) açısından kendinizi nasıl görüyorsunuz?

() Yeterli() Kısmen yeterli () Yetersiz

13- Kuran Kursu öğreticisi olarak pedagojik formasyon (öğretmenlik bilgisi) açısından kendinizi nasıl görüyorsunuz?

() Yeterli() Kısmen yeterli () Yetersiz

14- Kuran Kursu öğreticisi olarak en çok hangi konularda eksiklik hissediyorsunuz?

Lütfen önem sırasına göre 1,2,3,4 şeklinde belirtiniz.

() Meslek (özel alan) bilgisi

() Pedagojik formasyon bilgisi

() Genel kültür

() Sosyal ilişkiler

Başka.....

.....

15- Kendinizi mesleki yönden geliştirmek amacıyla aşağıdakilerden hangisini yapıyorsunuz? Lütfen önem sırasına göre 1,2,3,4..... şeklinde belirtiniz.

() Mesleki bilgimi arttıran yayınları takip ediyorum

() Genel kültürümü arttıran yayınları takip ediyorum

() Mesleğimle ilgili konferans, seminer vb. etkinlikleri takip ediyorum

- Sosyal ve kültürel etkinliklere katılıyorum
- Bilgisayar, internet vb. yararlanıyorum
- Öğretmenlik bilgi ve becerimi geliştirecek yayınları takip ediyorum

Başka:.....

16- Derslerde kullandığınız yöntem ve teknikleri önem sırasına göre 1,2,3,4 şeklinde işaretleyiniz.

- Anlatım
- Soru-Cevap
- Grup Çalışması
- Tartışma
- Örnek Olay İncelemesi
- Drama
- Problem Çözme
- Gözlem Gezisi
- Kavram Haritası Oluşturma
- Beyin Fırtınası
- Fotoğraf/Resim Analizi

Başka:.....

17- Derslerde ders kitabı dışında kullandığımız araç-gereçleri önem sırasına göre 1,2,3,4 şeklinde işaretleyiniz?

- Meal, tefsir, hadis vb. yardımcı kitaplar
- Dergi, hikaye, roman, kıssa vb.
- Resim, şekil, şema, harita vb.
- Teyp, radyo, vb.
- Tv, bilgisayar, video, cd vb.
- Tepegöz, slayt, yansıtıcı vb.

18- Kuran kurslarında yaşanan problemleri önem sırasına göre 1,2,3,4 şeklinde işaretleyiniz?

- Fiziki mekânların yetersizliği
- Eğitim araç gereçlerinin yetersizliği
- Müfredat programının yetersizliği
- Öğrencilerin isteksiz ve ilgisizliği

- Yöneticilerin duyarsızlığı
 Öğreticilerin mesleki yetersizliği
 Öğrencilerin yaş ve öğrenim düzeylerinin birbirinden çok farklı olması

Başka:.....

19- Mevcut müfredat programını verilen süre içerisinde tamamlayabiliyor musunuz?

- Evet Hayır Kısmen

20- Yürürlükteki müfredat programından kaynaklanan sorunlar sizce nelerdir? Lütfen önem sırasına göre 1,2,3,4 şeklinde belirtiniz.

- Konular öğrencilerin seviyesine uygun değildir
 Derslerin gereği gibi işlenmesi için yeterli süre ayrılmamıştır
 Derslerin içeriği öğrencinin ilgisini çekecek şekilde düzenlenmemiştir
 Konular öğrencilerin günlük yaşam veya sonraki öğrenim hayatında kullanabilecekleri nitelikte değildir

Başka:.....

21- Sınıflarınızda öğrencilerinizin yaş dağılımı:

- 15- 25 15- 35 15- 65

22- Öğrencilerinizin Kuran kursuna olan ilgilerini nasıl buluyorsunuz?

- Oldukça ilgililer İlgililer Kısmen ilgililer İlgisizler

23- Öğrencilerinizin kurstaki başarı durumunu nasıl buluyorsunuz?

- Oldukça yüksek Yüksek Kısmen yüksek Düşük

24- Sizce öğrencilerinizin ilgisiz ya da istenen düzeyde başarılı olamayışının nedenleri nelerdir? Lütfen önem sırasına göre 1,2,3,4..... şeklinde belirtiniz.

- Kursu kendi istekleriyle gelmeyişleri
 Kursun istikbal vaat etmemesi
 Aşırı disiplin
 Disiplinsizlik
 Öğretici ve yöneticilerin hataları
 Velilerin ilgisizliği

Başka:.....

25- Öğrencilerin kursa düzenli olarak devam etmelerini engelleyen faktörler nelerdir?

Lütfen önem sırasına göre 1,2,3,4... şeklinde belirtiniz?

- Mevsimlik iş göçü
 Devamsızlık yapanlar için bir yaptırım olmaması

() Kurstan sıkılarak uzaklaşmalar

Başka:.....

26- Kursunuzda halka açık programları hangi sıklıkta yapıyorsunuz?

() Haftada bir () Ayda bir () Sadece kandil programları

27- Yaptığımız etkinlik ve mevlit programları sonrası öğrenci kayıtlarında artış yaşanıyor mu?

() Evet () Hayır () Kısmen

28- Öğrencilerinizin taziye, düğün, sünnet gibi özel günlerine iştirak eder misiniz?

() Evet () Hayır () Bazen

29- Ders dışında öğrencilerinizle ilgilenir misiniz?

() Sürekli ilgilenirim() Bazen ilgilenirim () Pek ilgilenmem

30- Bir Kuran Kursu öğreticisi olarak mesleki, sosyal, ekonomik ve idari yönden

problemleriniz nelerdir? Lütfen kısaca yazar mısınız.....

31- Karşılaştığınız problemlerin çözümüne ve mesleki açıdan yeterliliğinize ilişkin olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan beklentileriniz nelerdir? Lütfen yazar mısınız.

32- Bunların dışında belirtmek istediğiniz hususlar varsa, lütfen yazar mısınız?.....